

naše planine

5-6

1972

le nostre montagne

Glavni i odgovorni urednik revije: Dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

nos montagnes

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 30 dinara (za inozemstvo 4 USA dolara). Cijena pojedinog dvobroja 7 dinara (za inozemstvo 1 USA dolar). Uplate se šalju če-kom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 301-8-2231). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH (broj 101-8-106). Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb.

the mountains

unser berge

GODIŠTE XXIV

MAJ—JUNI

BROJ 5—6

S A D R Č A J

Lota Arh: Sličice iz sjeverne Afrike

Dean Caldwell: Kalifornijska penjačka avantura

Uzeir Beširović: Zimski uspon na Zelengoru

Mr. Ekrem Gacić: Dojmovi iz britanskih planina

Velibor Stanisić: Vukan — vrata Homolja

Mehmed Sehić: Čabulja

Ante Rukavina: Za dragu značku VPP-a

Uzeir Beširović: Susret s Lebršnikom

Ante Margetić: Kroz Prolog-planinu

Tomislav Batinić: U potrazi za izvorom Vrbasa

Marija i Tomica Jutrović: Bili smo na Troglavu

Stanoje Jovanović: Najmladi vogošćanski planinari

Ruda Radović: Beogradski planinari na Velebitu

Boris Regner: S hrvatskim Zagorcima po Srbiji

Petar Pavešić: Burni Bitoraj i Viševica

Orijentacijski sport

Srećko Božičević: Koliko je duboka najdublja jama u Jugoslaviji

Ing. Vlado Božić: Stručna vrijednost speleološke aktivnosti u planinarskoj organizaciji

Vladimir Redenšek

Fedor Košir

Ing. Ljubiša Sijački

Ing. Tomislav Bedenko

Prvenstveni usponi

Vijesti

SLIKA NA NASLOVNOJ STRANICI

Izvor Sutjeske pod Kukom u Lebršniku

Foto: U. Beširović

naše planine

GODINA XXIV SVIBANJ - LIPANJ 1972 BROJ 5-6

Sličice iz Afrike

Džebel Tubkal (4165 m), najviši vrh Atласa

LOTA ARH

PD »ZAGREB — MATICA«

Kakve su to planine u Africi koje se dižu neposredno iz pustinje? Što se vidi sa njihovih vrhova? Možda s jedne strane more, a s druge strane nepregledne, na oko mrtve pustinje. Gorje Atlas — eto vidim ga ucrtanog na zemljopisnoj karti. Dugi lanac, kao bedem koji čuva obalu Sjeverne Afrike od pustinjskih oluja. Atlas — sjećam se slike diva koji na svojim plećima drži svijet. Da li je to Atlas?

To su misli koje me zaokupljuju dok se vozimo dobrom asfaltnom cestom prema Fesu. Lijevo i desno se dižu vinogradi, lijepo vlastelinske kuće do kojih vode aleje palmi, a nas i naš auto pritišće nesmiljena vrućina i prisiljava da svako-toliko stanemo i kupimo ledene narančine sokove — litru ispijemo u jednom dahu.

Zapravo smo se spremili na ljetovanje 1971. u Dolomite, u skupinu Brenta, a zatim smo namjeravali odmoriti se na Sardiniji i vratiti se preko Korzike kući. No loše vrijeme odmah nas je potjerala dalje na jug i tako smo se prije vremena našli na obalama Sardegne, u Cagliariju, nadomak Afrike. Promatramo tako brodove koji u svojoj utrobi spremaju automobile da ih prevezu u Afriku. A zašto ne bismo i mi pošli u Afriku? Što treba? Vize, certifikat o cijepljenju protiv raznih bolesti, triptik za auto? Talijani nam ne znaju reći koji propisi vrijede za Jugoslavene. I šta? Ukracimo se, pa šta bude!

I tako smo se oko ponoći ukrcali na brod, utješili našeg fićicu što ostaje sam u nepoznatoj utrobi, a mi smo se popeli na palubu da se oprostimo od Evrope. Pred zoru smo stigli nadomak nama nepoznatog kontinenta. Brod pristaje u luci La Goulette, u Tunisu. Dugo namještavaju most za izlaz putnika i dok su konačno uspjeli vjerojatno prema propisu sve namjestiti, putnici su se uglavnom već iskrcaли drugim izlazima. To nam je bio prvi doživljaj u Africi. Na carini detaljno pregledaju samo vlastite putnike, a mi smo bez dalnjega započeli naše putovanje u nepoznato.

U Tunisu smo se zadržali samo tri dana. Pješčane obale, krasne plaže i moderni hoteli za strance (uglavnom Nijemce), a narod promatra sa balustrada taj život, koji im se vjerojatno čini kao u bajci, i ne pomišljajući da ti stranci provode tako samo 14 dana svog odmora daleko od svoje domovine. Jeftinije nego da su ostali kod kuće. Stari gradovi, medine oivičene zidovima, su labirinti u kojima se stranac lako izgubi tražeći neku staru džamiju ili muzej, praćen mnoštvom djece (zna se: dečkića). Tu može da nađe na nesretnu devu, zavezanih očiju, koja kruži neprestano okrećući kotač i vadeći iz dubine bunara hladnu vodu.

I krećemo dalje prema Alžиру. Zaustavili smo se u Konstantinu koji leži na uzvisinama, presječen dubokim kanjonom rijeke Rumel, kao na otoku, a ispod se talasa ravnica. Razgledali smo stari rimski grad Cuicul koji Arapi zovu Džemila, što znači »ljepotica«, zatim se zadržavamo u velegradu Alžiru i konačno u Oranu, velikoj pomorskoj luci u kojoj je zamro svaki promet. Bilo je mnogo dojmova i doživljaja, ali nije nam nakana opisati to putovanje. Konačno doživljaj je ipak planina i zato su nam misli odlutale u Maroko u kojem leži najviši vrh Atласa — Džebel Tubkal.

Nekoliko kilometara od alžirske granice nalazi se Užda, prvo veće mjesto u Maroku, pravo pogranično mjesto gdje se mijenjaju sve moguće valute po crnom kursu. Dobro izgrađena cesta dalje vodi kroz puste krajeve slične stepama u kojima žive starosjedoci Berberi, najratoborniji dio marokanskog življa. Izgledaju vrlo divlje, a upozoren smo da se ne zaustavljamo u nenastanjениm krajevima. Uopće se preporuča strancima da zalaže samo u organizirane kempove i hotele. Neki su nam mladići, Nijemci, ispričali kako im je samo u časku nepažnje neki mališan ukrao vrijedan fotoaparat, a za neke druge Nijemce smo čuli da su se putem zaustavili s

Sklonište Louis Neltner (3200 m)
ispod Džebel Tubkala

namjerom da se malo odmore i, dok su u kolima prodrijemali, došuljao se neki boso-nogi tihotapac, prerezao nožem zaštitnu ceradu na krovu automobila, pograbio dva kovčega i bjež, tako da su naglo probuđeni vlasnici još samo vidjeli prašnjave pete. Jednom smo ipak logorovali na »divlje« i sve je bilo u redu. No ovaj puta u predjelu Berbera ipak smo nastavili put dalje i po noći, iako već umorni, sve do vrlo dobro uređenog kempa u Fesu, kampa koji su čuvali naoružani čuvari i neprestano kružili oko visoke zaštitne žice.

Fes! Taj grad je za mene postao pojam. Najzanimljiviji je od svih gradova u Sjevernoj Africi. Više je poznat i razvikan Marakeš, ali doživjeti Fes i poslije toga više nije zanimljiva ni jedna kazba. Neophodno je uzeti vodiča, međutim, mi smo naučeni otkrivati sve sami i tako smo se upustili u nezaboravnu pustolovinu sa »Poliglottom« u ruci. Ipak, preporučam svim budućim posjetiocima da najme vodiča.

Stari dio grada je smješten unutar zidina, isprepletan uskim, vrlo uskim uličicama, oivjenimima sa »trgovinama«, zapravo rupama od oko četiri kvadratna metra. U njima sjede dječaci i muškarci koji vezu ili izraduju cipele i stotinu drugih poslova. Jasno, samo muški, od 5 pa do 80 godina. Na ulicama se gura svijet, magarci, košare, djeca. Većina ulica su čorsokaci, morate se vratiti, ali teško je pogoditi opet isti put, pa često uđete u drugi čorsokak. I tako smo lutali tražeći znamenitu medresu Bu Inaniju i prošli kroz ulice gdje valjda još nikada nije kročila nogu stranca. Svaki nam se čas hoće neki mladič nametnuti kao »guide« i ne možemo ih se otresti. Konačno već umorni prihvatali smo

nekog zgodnog malog crnookog dječačića od oko osam godina s kojim smo se dobro sporazumjeli nemuštim jezikom tj. prstima. Malog je međutim bilo strah od velikih dječaka koji su tako organizirani kao što to valjda nisu ni sindikati u Americi, sa točno određenim područjem djelovanja. Ne dozvoljavaju drugim dječacima-vodičima na njihova područja. No uspjeli smo malog nekako zaštiti i tako s njim razgledati još neke znamenitosti. Kad smo pošli prema izlazu iz grada, mali se silom htio od nas oprostiti, čak mu nije bilo više stalo do novaca. Jedva smo ga nagovorili da se slika sa mnom, utisnuli mu dva dirhama u ruke, i mali sav sretan bjež natrag. Što mu bi? Kad ugledasmo stržara koji čuva ulaz i izlaz iz staroga grada, bilo nam je sve jasno. Veliki je strah pred vlasti.

Polazna točka za uspon na Atlas je Marakeš, mogli bismo ga nazvati gradom palmi. Ni izdaleka nije tako zanimljiv kao Fes, ali tko nije vido Fes vjerojatno je oduševljen i sa Marakešom. Grad je ovičen šumom palmi, a pozadji u daljinu nazire se gorje Atlas. Nigdje ne možemo dobiti informacije o toj planini, svi se čude našim pitanjima i kažu da stranci dolaze zbog starina, a ne zbog planina. Nismo se interesirali u Evropi, jer nismo znali da ćemo stići u te krajeve, a sad kad smo tu, ne želimo ispustiti priliku da se popnemo i na najviši vrt Atlasa. U kempu takoder nema nikoga tko bi poznao prilike u planinama.

Tako jednog jutra krećemo prema Asniju s oterećenim fićom — stvari i šator smo ostavili u kempu. Vozimo prema jugu od Marakeša po dobroj asfaltiranoj cesti. Uz cestu u betonskim koritima teče voda za navodnjavanje. Seljaci je troše usput za napajanje stoke, za piće i ujedno za pranje. Uspinjeno se dobro izgrađenom cestom koja je dosta zavojita i uska, ulazimo u klance i zatim skrećemo sa glavne ceste po prašnjavoj cesti za Imlil (1710 m). Cesta vodi uz rub doline, voda se slijeva sa obronaka, sve je zeleno, upravo neobično zeleno nakon dosadašnjih šrklih predjela. Cesta završava u samom selu Imlil gdje nailazimo na već parkirane automobile. Prije nas su upravo stigla dva Engleza koji su već spremni za pokret. Odmah se nude čuvari automobila koji danonoćno sjede kraj povjerenih kola. Usput se nude i goniči sa mazgama za prenos stvari do planinarske kuće koja leži na visini od 3200 m. Saznali smo od Engleza da kuća nije opskrbljena i da nema pokrivača. Natovarili smo na brzinu konzerve i spačave vreće i put pod noge. U tom kraju žive Berberi. Ne možemo se s njima sporazumjeti ni na jednom jeziku i tako su prsti opet glavni govorni organi. Uspinjemo se kroz selo kao nekom mulatijerom, prolazimo u sjeni orahove šume preko voda i konačno ulazimo u strmu dolinu. Već smo dehidrirani kao bakalari, dugim putovanjem po afričkom suncu, a sada se uspinjemo opet po najjačem suncu (13 sati). Nema trukva vjetra niti sjene. Prelazimo preko planinskog brzaka i tu susrećemo »svetog« čovje-

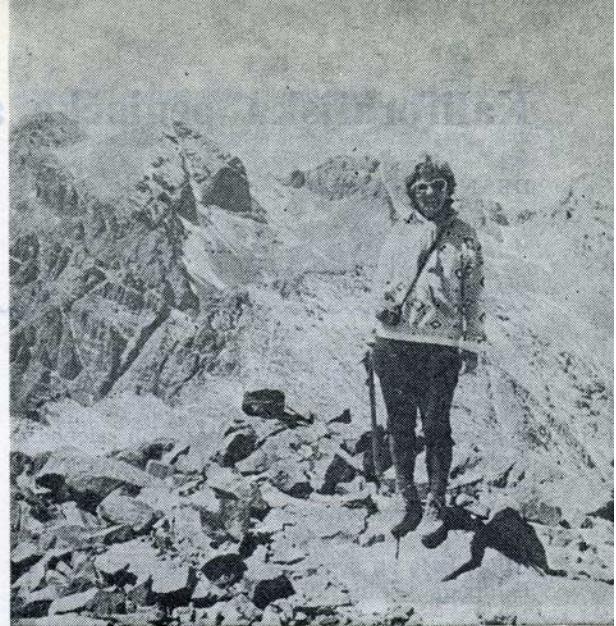
ka. Jaši konja, sav je u bjelini i ima dugu bijelu bradu. Drži ruku pred licem da ga ne slikamo.

Ipak uspijemo da ga krišom slikamo skupa sa njegovim pratiocima. Optrilike na pola puta nalazi se marabu, grob sveca na koji vjernici dolaze u hodočašće. Okolo su smještene primitivne kućice složene iz kamena gdje se prodaje čaj, narančin sok, coca-cola i sl. Tu kamenu sivo-smeđu sliku oživljavaju žene obućene u najšareniju odjeću, tako da djeluju kao veliki cvjetovi ili leptiri koji nemirno šeću po toj kamenoj pustoši. U unutrašnjosti marabua je ugodno svježe, ljudi sijede na prostirkama, časkaju i piju čaj. Ispred zgrade kolju kokoš, vjerovatno za obred. Sve je vrlo idilično i ne bi bilo loše doživjeti s tim ljudima koji dan, ali mi smo tako »kratki« s vremenom, a još je tako daleko do kuće.

Daljnji uspon vodi po sve lošoj stazi i nikada kraja. Prisiljavamo svoj organizam da podnese taj »stress« nagle visinske razlike i klimatske promjene. Postaje hladnije, naime tih dana napao je na Atlasu novi snijeg. Magle su još stalno kružile oko vrhova i nikako da vidimo naš cilj. Evo nas na zelenim sočnim livadama na kojim su se izvalili mladi njemački planinari. Za čas smo pri planinarskoj kućici koja izgleda kao mala kamera kapelica. Domaćin je Berberin iz toga kraja, mršav, brz, stalno u pokretu, živih i lukavih očiju. Kuća pripada Club Alpine Francais i na nju najviše dolazi »domaćih« Francuza, Engleza, Holandaca, Nijemaca i Švicarača. I ovaj puta smo bili internacionalno društvo. Švicarce smo sreli putem, na silasku. Bili su zle sreće jer su doputovali iz takve daljine, a na vrhu su bili u snježnoj mećavi, zbog čega nisu dobili ni predodžbu o samoj planini. Mi smo i opet jednom bili srećkovići, nakon hladne zvjezdane noći svanulo je krasno vetro jutro.

Preskočili smo gorski potok odmah iza doma i krenuli lijevo uz brdo. Ima nekoliko stazica, svaki se snalazi kako zna i pronalazi kamene »možeke«. Prelazi se preko kamenih blokova i sipara uz zamrznuti potočić i tako sve više, sve do sedla od kuda se pruža pogled dalje na jug. Vidljivost baš nije naročita, sve pusto i bez života, ali dalekozorom smo otkrili sela i zelene obrađene površine duboko dolje u udolinama, vjerojatno uz neke izvore. Zamišljali smo tamo dalje u maglici pustinju Saharu, gdje mnogi mladi ljudi željni avantura i potcenjujući opasnost gube život. Takvih je svake godine, ali nepoznanice neodoljivo privlače.

Do vrha je još kojih sto metara visinske razlike. Grupa mladih Nijemaca, njih četvero, već silazi, a kod same drvene piramide na vrhu nailazimo na naša dva Engleza. Oni su planirali ostati još nekoliko dana i osvojiti još nekoliko vrhova u gorju Atlas, dok im se žene odmaraju u prvaklasmot hotelu »Holiday« u Marakešu. Uživamo u snijegu kao mala djeca i klizajući brzo se spustimo opet do kamenih sipara. Oni su prošareni tu i tamo nježnim plavim cvjetićima spomenka i

Na vrhu Djebel Toubkal

visokim žbunjevima čičaka. Duboko dolje se svijetli krov planinarske kućice, malene kao da je dječja igračka. U kući skuhamo juhu, podgrijemo konzervu, pojedemo kompot. Još isti dan po planu moramo stići u Marakeš. Sitni neki čovječuljak, opasan velikim srebrenim bodežom, kaže da se boji lopova u Marakešu! Tako je brz da mi se čini kao da trči na četiri noge odjednom.

Stigli smo do našeg auta. Kraj njega čuči naš unajmljeni čuvar. Novi planinari nadolaze i noće u planinarskom domu u selu, uglavnom Francuzi. Urkcali smo se i povezli i našeg malog Berberina u nadi da nam neće prerezati grkljan svojim bodežom. U noć smo stigli u Marakeš. Berberin se nijemo naklonio u ime zahvale i za tili čas nestao u anonimnoj masi ljudi kao da ga nikada nije ni bilo. Prošli smo kraj raskošno osvijetljene džamije Kutubije sa bolnim saznanjem da je to bio naš posljednji istinski doživljaj u Sjevernoj Africi i da svaki naš daljnji korak predstavlja rastanak sa afričkim kontinentom.

Putovanje je trajalo od 6. VIII do 12. IX 1971. Sa »Zastavom 750«, prevalili smo 10600 km. Smjer puta:

Zagreb — Trst — Firenze — Civitavecchia (trajekt) — Golfo d'Aranci. Kružno putovanje Sardinijom do Cagliari (trajekt) — La Goulette (Tunis, Kairian, Monastir, Susa) — Biżerta — Tabarka — Anaba — Konstantin — Alžir — Oran — Fes — Marakeš (uspon na Atlas) — Casablanca — Rabat — Ceuta (trajekt) — Algeciras — Malaga — Granada, — Valencia — Barcelona — Perpignan — Aix en Provence — Cannes — Genova — Milano — Zagreb.

Kalifornijska penjačka avantura

DEAN CALDWELL

Moćna stijena, koja kao straža stoji na ulazu u dolinu Sosemit u Kaliforniji, naziva se El Capitan. Ona se uzdiže 900 metara od podnožja i jedna je od najvećih slobodno stoećih monolitnih gromada svijeta — veća je od stijene Gibraltara.

Njezina masivna od glečera uglačana granitna piramida pada u nekoliko okomitih litica, koje su sve vrlo teške za penjanje. Do listopada godine 1970. bile su sve svladane,

osim jedne. Ova zadnja, glasovita »Litica ranog jutarnjeg svjetla«, bila je radi svog kuta od gotovo 90°, a pomanjkanja pukotina za zabijanje klinova i radi svojih podmuklih prevjesa smatrana za praktično nesavladivu, sve dok se Warren Harding — četrdesetšestogodišnjak i dvadesetsedmogodišnji Dean Caldwell nisu odlučili za uspon koji bi trajao puna četiri tjedna. Taj uspon, jedan od najvratolomnijih prvenstvenih uspona u povijesti alpinizma, opisao je Dean Caldwell.

Warren i ja smo već dvije godine razgovarali o ovoj penjačkoj turi. Kao prvo postavljali smo najpovoljniju rutu u stijeni. Proveli smo puno vremena u podnožju monolita, studirajući liticu dalekozorima. Nadalje, fotografirali smo stijenu komad po komad, uvezali slike i pamtili osobitosti. Nadali smo se koliko je moguće više koristiti pukotine u stijeni i u svaki procjep koji budemo mogli naći zabijati klinove. Međutim slike su pokazale da mnoge partie uopće ne pokazuju nikakve pukotine. Tamo ne bismo mogli upotrijebiti klinove. Moramo dakle primjeniti tehniku koju još nitko do sada nije isprobao.

U normalnim uvjetima se u stijeni buši rupa od 2-3 centimetra i zabija ekspanzivni klin. Ali to traje oko 20 minuta po klinu, a sa svakim pojedinim osvaja se tek 120 cm visine. Kako smo mi trebali prevaliti gotovo 900 metara glatkate stijene, trebalo je da se dosjetimo nekoj bržoj tehnići. Mi bismo pokušali sa mekanim aluminijskim štiftovima koje bi utiskivali u svega jedan centimetar duboko bušene rupe. Na taj bi način, kako se pokazalo, naših 120 centimetara svladali za svega 6-7 minuta. U početku nismo bili sigurni mogu li štiftovi izdržati našu težinu, ali kada smo ih isprobali na nekim nižim stijenama, ustanovili smo da, ako isključimo nagli pokret, možemo na njima posjeti, a da oni ne ispadnu.

Kako smo računali da ćemo u stijeni provesti 12-14 dana, morali smo smisliti opremu za spavanje, za osiguranje protiv nevremena i za nošenje provijantira od 130 kilograma, koliko bi prema našoj ocjeni trebali. Brigu

nam je pravilo i to da je već bilo kasno godišnje doba i da bi moglo nastati jesensko nevrijeme dok smo u stijeni.

15. listopada. Počeli smo usponom i svladali 45 metara. Drugi dan je počelo kišiti. Kako smo bili tako blizu podnožju doline, odlučili smo se na spuštanje da pričekamo svršetak kišnog perioda. Kiša je padala tjedan dana.

23. listopada. Napustismo oko podne dolinu, čvrsto odlučni nastaviti uspon dok ga ne budemo imali iza sebe. Noć je bila olujna, ali 24. listopad, subota, osvanuo je čist. Penjali smo koliko smo najbrže mogli, ali u prevjesnoj stijeni bez pukotina niti 25 metara.

25. listopada. Oblačno i hladno, ali ja sam bio u formi i ispenjao sam dužinu užeta oko 45 metara. Noć smo proveli na visini od 90 metara.

26. listopada. Sada je bio Warren na redu za penjanje. Moja je dužnost bila da ga osiguravam i pridržavam uže u slučaju da on padne. On je postigao cijelog dana manje od 20 metara, uglavnom radi mnogih prevjesa. Vratili smo se na mjesto gdje smo proveli prethodnu, nedjeljnu noć. Noći su značile 12-satnu tamu, ali mi smo imali puno posla. Morali smo zabijati specijalne klinove za naše viseće mreže za spavanje, a zatim izvući naših 5 vreća sa opremom. Popeli bismo se zatim u naše mreže, navukli pulovere i uvukli u vreće za spavanje, viseći na boku Capitana kao šišmiši. Ako bismo se požurili, taj posao smo mogli završiti za jedan sat. Daljnja dva sata smo utrošili na večeru i

zabavljali se iza toga još jedan sat uz gutljaj konjaka. Dobro smo spavali ako je litica bila prevjesna ili okomito padala. Onda smo se slobodno ljljali u našim mrežama. Neudobno je bilo spavanje ako je litica bila kosa, a mi na njoj ležali.

27. listopada. Zahvaljujući nekolicini lako dohvatljivih pukotina Warren je uspio do podneva ispenjati dužinu užeta. Učinilo nam se kao da je to bio prvi dan u kojem smo uspjeli nešto postići.

Međutim, drugog jutra Warren je imao od samog početka poteškoće sa jednim žlijebom koji je bio preširok za naše klinove. Jedina je mogućnost bila da 2-3 najveća klinova vežemo zajedno, kako bi mogli imati oslonac u žlijebu. Takovo penjanje je klimava stvar. Žlijeb je tekao koso, tako da se Warren penjao gotovo postrance, zabijajući klinove. U rano poslije podne bio je prilično "gotovo" i trebalo mu je još tri sata dok je imao iza sebe dužinu užeta. Već je bio gotovo sumrak, ali ja sam htio k Warrenu. Prebacio sam se gore po užetu i izvlačio klinove. Bili smo preko točke sa koje bismo se mogli vratiti. Imali smo sa sobom ukupno 180 metara užeta. Sa 180 metara visine smo se još mogli spustiti, ako bismo sve zajedno povezali. Sada više ne. Bili smo 230 metara visoko.

30. listopada. Jučer smo svladali 45 metara preko glatkog kamena bez pukotina i bili smo na visini od 275 metara. Warren se mučio sa jednim uskim lomljivim procjepom, koji je bio toliko ravan da je jedva dobio klinove u njega. Čim je jednoga zabio unutra, pričvrstio je na njega karabinerom uže. Ako jedan klin ispadne, i Warren padne, donji klinovi sprečavaju da ne padne daleko. Upravo sam prelistavao neke humorističke novine, kad začujem iznad sebe lagani udarac. Warren je nešto doviknuo i pao pokraj mene. Bio se prelomio jedan klin, a zatim još slijedećih sedam. Osmi je izdržao. Warren je pao oko 15 metara, sve do mjesta od kojega smo jutros počeli penjati. Bio je neozlijeden, ali mu je trebalo sve do večeri da opet dosegne točku sa koje je pao.

31. listopada. Sa penjanjem ide još uvijek beskonačno sporo, jer su pukotine uske i lomljive. Bili smo tek na visini od 320 metara, dakle, nešto oko jedne trećine puta.

1. studenog. Dosegli smo jednu oveću potpuno glatku partiju stijene, bez ijedne pukotine, koju smo već vidjeli na našim snimcima. Preostala nam je jedina mogućnost, bušiti rupe za naše aluminijске klinove. Svladali smo 45 metara. Nekih dva i pol metra iznad moje glave primjetili smo u stijeni policu, prvu u našem desetdnevnom penjanju. Međutim, ona je bila toliko uska da ni jedan od nas nije na njoj mogao ležati. I opet jedna noć u visećim mrežama, pa onda dan mukotrpнog rada oko bušenja, koje nas je dovelo do sumraka za 18 metara više.

3. studenog. Warren je cio dan mogao dalje samo postrance i pred večer je bio na kraju konopca. Ja sam ga slijedio penjući nekoliko sati u potpunoj tami. Obojica smo bili umorni

kao psi. Jedina želja koju smo imali bila je smjestiti se u naše viseće mreže, pojesti nešto malo hladne konzerve i spavati. Ali je počeo vjetar. Oko 2 sata u noći je postao toliko jak da smo udarali o stijenu s našim visećim mrežama. Sigurno će početi uskoro i kiši, no mi zbog vjetra nismo uspjeli izvući ni jedan komad opreme protiv oluje. Kada je stigla kiša, za nekoliko minuta nas je skroz promočila. Padala je cijeli slijedeći dan. Nemoguće je da budemo još mokriji.

5. studenog. Još više kiše. Noge nam postađe neosjetljive. Nismo mogli mnogo učiniti protiv toga, mogli smo jedino iznutri cipele istresti vodu iz njih i ponovno ih obutti. Nema ni jela danas. Već trećeg dana našeg uspona smanjili smo naše porcije hrane na polovinu, jer se pokazalo da sa našim penjanjem neće ići po planu. A sada, za vrijeme nevremena, mislimo da si možemo priuštiti da uopće ne jedemo, jer ćemo naš provijant trebati da održimo snagu, kada se ponovno prihvativimo posla.

6. studenog. Petak. 15 dana u stijeni. Čitavo prije podne neprekidno kiša, oko podneva povremeno i snijeg. Od utorka na večer ležim na ledima. Kada se Warren htio okrenuti na drugu stranu, pukla je donja strana mreže i on je ispaо. Nije bilo strašno, jer je bio vezan oko pojasa užetom za penjanje, ali nije bio ni odusevlijen kada se njihao ispod ostatka svoje mreže.

7. studenog. Sunce! Nisam htio vjerovati. Vidjeti ga i osjetiti njegovu toplinu. Bili smo presretni! Do podneva smo tu ležali i sunčali se. Onda smo se izvukli iz kreveta, izžmikali naše stvari i vreće za spavanje i sve povješali da se suši. 107 sati nas je nevrijeme prikovalo na jednom mjestu. Sada smo bili raspoloženi da nastavimo. Bili smo sada 490 metara visoko, dakle, nešto više od polovine puta. Ali mi se tako dugo nismo micali, da nas je sve smetalo, čak i vješanje naših stvari da se suše bilo je takav napor da smo se osjećali šahmat. Kada sam počeo zabijati klinove, ruke su mi smjesta dobile plikove. Računali smo da ćemo tek za nekoliko dana biti opet u formi.

Do sumraka sam radio na jednoj uskoj tvrdoj partiji pukotine, koju smo primijetili onu večer prije nego je počelo nevrijeme. Tada je ispaо klin koji me je trebao držati, a i nekoliko slijedećih su popustili, pa sam pao sve do mjesta gdje sam u podne počeo penjati. Na kraju užeta sam uz prilično jaki udar ostao visjeti i poskakivati gore dolje kao da visim na povelkoj gumilastici. Warren me je povukao do bivaka i mi se ponovno uuvukosmo u naše viseće mreže. Nismo puno postigli, osobito s obzirom na moj pad, ali bili smo suhi i osjetio sam da mi se vraćaju snage.

8. studenog. Bili smo svijesni da pred nama stoji još mnogo posla, zaista teškog posla. Nema straha, ali je neophodna intenzivna koncentracija i samosvladavanje. Samo naprijed! Za dva tjedna, vjerujemo, da ćemo biti na vrhu. Ispenjali smo 45 metara.

9. studenog. Dobitak u visini od 25 metara.

10. studenog. Daljinjih 20 metara. Cielu noć olujni vjetar, snijeg i jaka kiša.

11. studenog. U jutro smo ponovno sušili naše stvari, penjali 45 metara, bušili rupe za aluštife.

12. studenog. Lijep dan, jasno i ne vruće. Osjećao sam se snažan, a klinovi su se dali zabijati lakše nego ikada u dosadašnjem usponu. Penjao sam više od 25 metara, sve do jedne prostrane police. Prema našim slikama izgleda kao da su sve teške partie iza nas. Sjedio sam na polici, gledao okolo i jednostavno bio sretan da živim i da sam tu. Najednom sam opazio da na rubu vrha, nekih 300 metara iznad mene, netko izbacuje uže. Tada se preko ruba spustio čovjek. Povikao sam »halo«, a on je također povikao »halo«. Prije toga sam primijetio jedan helikopter i tako mi je postalo jasno da je to u vezi. Mi trebamo biti »spašeni!«! Bili smo užasno ljuti! Sve je išlo glatko — mi uopće nismo bili u krizi niti u opasnosti. Brzo smo naškrabali jednu cedulicu i pustili ju do Dave Hamra — čovjeka za vezu s nama na podnožju zida. Saopćili smo mu: »Svejedno tko je tamo gore i tko nas želi spasiti, mi na to ne pristajemo«. Onda smo se udobno smjestili. Naš prekrasni zid u stijeni bio je previše lijepo mjestance, da bismo se dali smetati od bilo koga. Približavali smo se kraju našeg uspona. Bilo je mračno, ali je sijao pun mjesec. Bilo je toplo. Upravo stvoreno za malu svečanost. Sasvim na dnu naše vreće sa zalihamama imali smo jednu bocu cabernet sauvignona, najbolja stvar za naše mjestance, imali smo čak i vinsku čašu, također bivoljeg sira, kruha, dvopeka i salame. Smijali smo se na pomisao da nas neka spasavalčka grupa nađe kako pijuckamo vrhunsko francusko vino, dok sjedimo na jednoj polici stijene 300 metara ispod vrha Capitana.

Prekrasna večer!

13. studenog. Warren je otkrio desno od nas jednu pukotinu, koje na našoj slici nije bilo. To je izgledalo znatno lakše nego put kojega smo inače planirali, i zato smo se onuda penjali.

90 metara dobitka u visinu.

14. studenog. Pukotina na kojoj smo zdušno radili, završavala je kao »slijepa ulica«. Odlučili smo se radije postrance se prebaciti na rutu koju smo ranije predviđeli. To nam je uspjelo pošto sam zabio klin iza jedne velike ravne granitne ploče. Penjanje je išlo brzo,

ali sam strahovao da bi se ploča mogla odlomiti dok sam vezan visio preko nje. Ako je neka partija penjanja bila opasna, tada je to bila ova. Mogao sam si živo predočiti pad vezan čvrsto uz jedan granitni blok težak tri tone.

15. studenog. Penjali smo po tako idealnim pukotinama, da sam na jednom mjestu za 15 minuta postigao preko 35 metara. Možda još samo dva dana? Odlučili smo na večer pojesti sav preostali provijant. Sjajna stvar! Imali smo tek još jednu dozu sardina!

16. studenog. Iznad naših glava je bio jedan ogromni prevjes koji je nekih pet i pol metara stršao u prazninu. Warren je zabio klin u jednu pukotinu u prevjesu, učvrstio karabinerom uže i petlju, i stupio u prazno. Visio je samo na tom jednom klinu u zidu. Tada se povukao na više, udario drugi klin, ponovno učvrstio uže i petlju na njemu i povukao se dalje jedan dio van. Još jedan klin. I još jedan. Za 20 minuta je svladao prevjes. Ja sam ga slijedio viseći na klinovima u stropu koje sam morao izbijati pri penjanju. Pogledvši dolje primijetio sam da se dolina, koja je prije našeg uspona bila zelena, sada obojila žuto i crveno, a lišće je sasvim nestalo. Možda sutra stignemo na vrh.

17. studenog. Četvrt litre vode i tri tablete vitamina nije baš previše za doručak, zato smo uzeli malo više paste za zube. Interesantno, nismo osjećali glad iako već dan i pol ništa nismo jeli. Samo smo mislili na sve one ukusne stvari kojih će biti na vrhu — pečeni pilići, odmah čaša Mixed Pichles i šampanjac! Brzo smo penjali i »protugalici« do početka sumraka 90 metara. Ali preostalo je još 15 metara i bilo nam je jasno da tu istu večer nećemo moći doseći vrh. Mi zapravo nismo ni željeli da završi naša avantura.

18. studenog. Dva sata teškog rada — i bili smo na vrhu Capitana! Warren se popeo do jedne police direktno ispod vrha i tamo stao zabijajući zidne klinove da učvrsti uže. Meni nije trebala ni minuta da se popnem oko strme stijene i požurim k našim prijateljima.

Iza njih natiskalo se, odvojeno užetom, nekih 90 ljudi, pretežno reportera, koji su stigli sa druge strane pješačkim putem. Mi nismo znali kako su ljudi saznali da je Captain osvojen; takav doček zaista nismo očekivali.

Istini za volju kažem: Mi bismo vrlo rado išli još i dalje. Šteta da je sve prošlo.

Prevela: S. Šagovac

Bregoč, najviši vrh Zelengore, zimi

Foto: U. Beširović

Zimski uspon na Zelengoru

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Ima nekoliko planina u Bosni i Hercegovini i njihovih najviših vrhova do kojih zimi još nisu stigli planinari — smučari. Razlog njihove neposjećenosti je, mahom, udaljenost od komunikacija, nepristupačnost i nedostatak navika da se zimi odlazi u te krajeve.

Jedna od tih planina, koja je samo ljeti znatno posjećena, je legendarna Zelengora. Naime, koliko nam je poznato, ni prije ni poslije rata nitko od planinara-smučara nije osvojio njen najviši vrh, nitko od sarajevskih i bosansko-hercegovačkih planinara-smučara zimi nije pošao u pohode Zelengori. Punih 27 godina Bregoč (2.015 m) je čekao planinare i tek minule zime — polovinom mjeseca marta 1972. godine — po prvi put ih je dočekao. Doček je bio dostojan prvog i dragog gosta, na visokom nivou.

I još jedan kuriozitet. Premda na površini Zelenogore nema stalnih ljudskih naselja, u srcu planine, tačnije u bivšoj žandarmerijskoj kasarni podno Stoga (2.014 m), već punih 17 godina stalno (ljeti i zimi) živi jedna obitelj. To je obitelj Jusufa Juge, lovočuvara Nacionalnog parka »Sutjeska« koja, osim roditelja, ima troje već odrasle djece rođene i odrasle tu u osamljenim vrletima Zelengore.

Sesnaest zima Jugo nije vidio čovjeka na Zelengori. Zbog toga je naš susret bio neочекivan, iznenadan, sručan i, kao prvi, nezaboravan.

Osim svoje čeljadi, jedina živa bića koje Jusuf susreće zimi, su dobroćudne i zloćudne divlje zvijeri, njegov vjerni pas Garo, kobila Puta i desetak ovaca. Divokoze i srne su mu česti gosti na kućnom pragu, jer ih nevrijeme i krvoločni vuci primoraju, naročito u vrijeme oplodnje, da u stravičnom bijegu nađu zaštitu oko toplog doma ove dobroćudne i gospodrimaljive gorštačke obitelji.

»Ljeti dolaze turisti (automobilom se od Čemerna, 20 km, može doći do njegove kuće i lovačkog doma pod Stogom), planinari, lovci i ribolovci iz svih krajeva Jugoslavije, pa i mnogih drugih zemalja, ali zimi do sada, osim vas, нико nije bio. Vi ste prvi koji ste došli u zaledenu i snijegom zavijenu Zelengoru. Ipak, volim Zelengoru i nikada je ne bih ostavio — rekao nam je ovaj neustrašivi gorštak, koji je rođen na južnoj strani Zelenogore, u zabačenom selu Borač.

* * *

Izlokanim i prašnjavim drumom puna dva sata vozili smo se od Sarajeva do Jelašca, a za to vrijeme prevalili smo samo nepunih 70 kilometara. Tu je bio kraj i našoj vožnji i jednom zimskom prohladnom danu.

Kroz dugi Osljji do dopješačili smo po tvrdom smrznutom snijegu, dok nam je mjesec obasjavao i pomagao da se krećemo u pravcu visoravn Poda. Na Podima smo zatekli ogoljelu ravan. Snijega je bilo samo na smetovima i osojnim stranama. Izvor Konjske i Studene vode klokotali su i navirali svojom najačom snagom. Takvu snagu te vode ljeti nikada nemaju.

Na putu između Elez i Medžedže bare tamni oblaci su prekrili mjesec i obavili vrh Videža koji smo do tada stalno gledali. Ipak, snježna bijela podloga i okolina su nam omogućili da nesmetano dodemo do Džafer potoka. Nabujala voda ovog brzog planinskog potoka primorala nas je da zaobilaznim putem dodemo do Hajdučkog dola. Odavde smo se javili sa dugim »eho...« Naš glas je dopro u zimskoj mrkolj noći do psa Gare, vjernog kućečuvara Jusufa Juge, i on je svome domaćinu najavio naš dolazak. Garo nije prestat lajati sve dok nismo ušli u kuću.

Poslije pet sati noćnog hoda i uspona uz snijegom zavijenu planinu, stigli smo pred osamljenu kuću zatrpanu snijegom. Dugo smo zvali domaćina, izgovarajući naša imena, dok smo ga uvjerili da smo uistinu njegovi poznanici koji mu nenadano dolaze u prijateljsku posjetu, tačno u ponoć te zimske hladne noći.

Topao prijem Jusufa i njegove žene Hane, uz kafu, brzo je okrijepio naša umorna tijela. Gostoprimaljivi domaćin nas je odveo do lovačkog doma, gdje smo prenoćili.

U jutro je osvanuo dan kakav se samo poželjeti može: sunčan, topao, bez ijdognog oblačka, ali sa dosta južnog vjetra.

Od lovačkog doma ispod Stoga, sa visine od 1.500 metara, puna četiri sata penjali smo se, često puta pomoću cepina i užeta, uz zaleđene

strmine, dok nismo stali na najviši vrh Zelengore — Bregoč. Radost smo podijelili na vrhu. Bili smo opijeni djevičanskom ljepotom i bjelinom toga sunčanog podneva na zaleđenoj kuli legendarne Zelengore. Sve je oko nas bijelo i sjajno, osim usovišta koja narušavaju tu ljepotu. Za uloženi napor nagrađeni smo prekrasnim vidicima. Nismo im mogli sagledati kraja, jer su se gubili daleko u ljubičastoj izmaglici. Volujak, Maglić i Bioč, ti kameni divovi, bili su sasvim blizu, tako se nama bar činilo.

U povratku sa vrha Bregoča do Stoga stigli smo za nepunih 15 minuta, a za uspon nam je trebalo više od četiri sata, toliko su vrški smučke jurile na zaleđenoj kori. Na Stogu smo se sreli sa krdom divokoza — 17 smo ih nabrojali. Čudo, nisu se plašile. Primijetili smo da nemaju divojarca-čuvara, kao što ga obično susrećemo ljeti. Zimi im je sigurnost veća, jedino se plaše vukova koji su im zimi najveća opasnost.

Sutradan, nakon što smo se mukotrpnno, probili preko zaleđenih stijena Kalelige, našli smo se u bijeloj pustinji. To je onaj prostor na Zelengori između Dumoša, Kotura, Pratače, Kalelige i Mokrina. Ovdje su prisutne samo dvije boje: na zemlji bijela, snijeg, a na nebu plava.

Kotlančko i Štirinsko jezero nismo vidjeli, jer su kao i Orlovačko i Borilovačko, prekrivena ledom i snijegom. Stočarske kolibe također su bile prekrivene snijegom.

Od Štirina u dno Mrkodola spust sa smučkama bio je sličan onome jučerašnjem od Bregoča do Stoga, ali znatno sporiji, zbog ožujskog snijega.

* * *

Prvi zimski pohod na najviši vrh Zelengore ostat će nam u dugom sjećanju, a ovi zapisi iz planinarskog dnevnika neka budu obavijest i poziv svim onima koji su imali namjeru ili želju da zimi podu u posjetu Zelengori. Uloženi trud će im se isplatiti prijatnim i nezaboravnim doživljajima.

Dojmovi iz britanskih planina

Mr. EKREM GACIĆ

SARAJEVO

Cijeneći planine Britanskog otočja po najvišem vrhu Ben Nevisu (1343 m) bili bismo skloni potcijeniti uvjete za razvoj planinarstva u ovoj zemlji. Cinjenica je, međutim, da je kao i druge grane sporta, i planinarstvo rođeno baš u ovoj zemlji (osnivanjem alpinističkog kluba u Londonu još 1857. godine) i da su britanske alpinističke ekspedicije prve stizale na mnoge najviše vrhove svijeta. One su mogle, i pored Britanske imperije koja je pokrivala mnogobrojne značajne vrhove i planinske masive svijeta, planinarsku uvježbanost postići i na samom otočju, jer ono pruža dovoljno mogućnosti za sve grane planinarstva.

Jedna od karakteristika najviših britanskih vrhova je blizina morske obale, pa se zbog toga veoma često apsolutna visina može postovjetiti sa relativnom. Zato te uspone ne treba potcenjivati. Nagli usponi, kamenit teren, oština i isturenost stijena, nedostatak

drveća, jačina vjetrova, promjenljivost vremena, planinska jezera, snijeg, led, itd., boravak u britanskim planinama ispunjavaju realnim planinarskim doživljajima. Zbog velikih troškova teško da bismo preporučili naročito odlazak radi planinarenja u Veliku Britaniju, ali planinaru kome se pruži prilika da tamo ode preporučujemo da se sam uvjeri u njihove vrijednosti. Što se planina tiče neće ostati razočarani.

Gdje izvoditi planinarske uspone u Velikoj Britaniji? To je gotovo čitavo područje Škotske, dobar dio Walesa, te neki središnji i najjužniji dijelovi Engleske.

Škotska pruža neograničene mogućnosti za planinarenje kao i za lakše i teže alpinističke uspone. Ima brojne vrhove, a bogata je jezerima. U njenom zapadnom dijelu nalazi se najviši vrh Velike Britanije — Ben Nevis (»ben« na škotskom tj. gealic jeziku znači planina). Uspon počinje od male morske luke

Fort William (Fort Viljam), a traje oko 4-5 sati planinarskog hoda. Na istočnom dijelu Škotske zanimljiv je masiv Caingorm-a (Kengom) sa vrhom Macdhui (Makdu, 1225 m), koji gravitira razvijenom smučarskom centru Aviemore (Avimur). Otok Skye (Skaj) pogodan je za planinarenje po grebenima, sa kojih se mogu doživjeti nezaboravne slike i pogledi u vrijeme zalaska sunca.

U Walesu (Uels) je najinteresantnije područje Snowdonia (Snoudonija), gdje je i najviši vrh Snowdon (1085 m). Tu me se najviše dojmiло penjanje po grebenu Horseshoe (Horsšu = potkovica), polukružnom turom koja uključuje i vrh Snowdon, kao i uspon na Tryfan (Trifan), visok 903 m. Tura se može povezati sa prolazom kroz Devil's Kitchen (Devils Kičn = vražja kuhinja) i silaskom u dolinu Idewal (Idual). Ostala područja za planinarenje u Walesu su Berwyn Range (Bervin Reindž), skupina Cader Idris, (Kajder Ajdris), te Brecon Beacons (Brekn-bekon).

U Engleskoj je najzanimljivije planinarenje u Lake Districtu (Lejk Distriktu) i svakako na najviši vrh same Engleske Scafell Pikes (Scafel pajks) visok 978 m. Na ovom zaista lijepom području, punom jezera, mogu se praviti dosta duge planinarske ture i povezivati i ostali vrhovi Rossett Crags (Roset Krags), Bow Fell (Bou Fel), Crinkle Crags (Krinkle Krags) i Wrynose Fell (Rajnouz Fel) itd.

Peninski lanac omogućuje duge planinarske ture. Najljepše su one u zapanom dijelu lanca. Međutim, Derbyshire (Derbi-šer), u centru Engleske, na jednom manjem prostoru ima veoma privlačne stijene za penjanje. Na primjer Stanage Edge (Stanajdž Edž) blizu Hathersage (Hejttersadž) pruža za vrijeme vikenda sliku škotskog centra za alpinizam, gdje se masovno, na domak automobila, izvode alpinistički usponi.

U Engleskoj postoje još mogućnosti planinarenja na močvarnom i rijetko naseljenom Dartmooru (Dertmur) u Cornwallu (Kornvol), zatim Chiltern Hillsu (Čiltern-Hils), North Downs (Norddauns) i stijenama South-east Sandstone (Sautist Sandstoun).

Šta je specifično za britanske planine, šta je ovdje drukčije, šta engleske planinare čini drukčijim od ostalog svijeta?

Kao i mnoge druge aktivnosti ni u planinarenju ne započinju dan suviše rano, ali isto tako ni suviše kasno. Na planini »radni dan« započinje oko 8,30 ujutro, a završava se oko 5 poslije podne. To je zbog toga što usponi ne traže puno vremena za hodanje i što Englez užimaju lakši ručak. Meni nije, naprimjer, bilo jasno zašto skijaški tereni potpuno opuste u Aviemoreu u aprili mjesecu već u 5 sati poslije podne, mada je vidljivo i do 8,30 naveče ili zašto se u omladinskim domovima »Youth hostel« (Jus hostel) ne može ući prije 4,30 poslije podne, pa makar zbog kišovitosti očekivali da možete ući u svaku dobu dana. Ali, tješio sam se, da nije bilo samo jedanput kada nisam razumio Engleze.

Britanske planine najpogodnije je obilaziti u toku mjeseca aprila i maja, jer se tada sa priličnom pouzdanošću mogu izbjegići vremenske nepogode, a dan je prilično dug, s obzirom da se vidi i do devet sati naveče. U ljetnim mjesecima u julu i augustu upravo najviše padaju kiše, a ona baš nije po volji ni britanskim planinarima.

Posjetioca sa Kontinenta, a naročito iz naše zemlje, iznenadit će što nema planinarskih markacija. Ovdje smatraju da svaki posjetilac mora prethodno biti dobro obaviješten o planini u kojoj namjerava penjati i prema tome biti opremljen. Veliko je olakšanje mogućnost nabavke »jednoinčne mape« (one inch map, razmjera 1 inč: 1 milja). One pokrivaju cijelu V. Britaniju, a mogu se dobiti u svakoj boljoj knjižari. Nedostatak najosnovnijih putokaza ipak veoma začuduje. Jedino na putu prema Ben Nevisu mogu se vidjeti žuto markirani znakovi, ali ne tako česti kao što smo naučili na našim markiranim stazama. Postoje također kupe od sakupljenog kamena, naročito oko samih vrhova, ali one, čini mi se, u magli više dezorientišu jer su veoma često na sumce postavljene.

Planinarski objekti su prilično rijetki na samim planinskim visinama. Tu se, istina, ponedje mogu naći skloništa, koja u slučaju nevremena ipak dobro dodu. Planinarske kuće i omladinski domovi uglavnom su u neposrednoj blizini automobilskih puteva. Planinarske kuće su po broju, opremljenosti i načinu poslovanja ispod naših kriterija. možda zato što ima dosta dobrih drugih ugostiteljskih kapaciteta. Nije izuzetak da planinari organizuju svoj smještaj u iznajmljenom tavanu, koji se koristi kao mjesto sa stankom i za noćenje prilikom planinarskih akcija. Posjetilac se tu mora opremiti vlastitom posteljinom i vrećom za spavanje, a ima na raspolaganju samo ležaj, najosnovnije sude, plinsko kuhalo i krov nad glavom. Čak i u takvim uvjetima planinarima stoji na raspolaganju planinarska literatura, obično knjige o različitim planinskim poduhvatima ili doživljajima.

Pogodan smještaj planinari mogu naći u omladinskim domovima (Youth Hostels) i u hotelima ili pansionima kojih uvijek ima u područjima interesantnijih planina. Veoma često je međutim slučaj da se kampuje sa šatorima u podnožjima planina čak i u zimskim mjesecima.

Sakupljači pečata i znački bit će razočarani, jer to uopće nije preokupacija Engleza. Razglednice i suveniri ograničeni su na turističke centre Aviemore i Lake District.

Individualne izlete najbolje je kombinovati sa kolima ili se pridružiti izletu nekog kluba. Oni poduzimaju izlete obično autobusom, jer putevi dolaze do samog podnožja planina. Željezničke stanice su obično udaljene, a i željeznički prevoz je prilično skup.

Snowdon u proljeće

Nužno je opremiti se kartom, a dobro je imati i neki vodič, čiji izbor u knjižarama veoma zadovoljava. Treba napomenuti da zbog magnetizma stijena na krajnjem sjeveru Škotske nije moguće koristiti kompas, što je kuriozitet svoje vrste.

Izbor i kvalitet planinarske opreme je dobar, naročito u specijalizovanim prodavaonicama kao što je firma Back's ili skautske prodavaonice. Cijene su, istina, dosta visoke, naročito alpinističke opreme. Prihvataljive su cijene i veoma dobar je izbor vreća za spavanje i šatora, a najpovoljnije je, izgleda, kupovati planinarske đempere, naročito one uvezene iz Norveške, koji su čuveni po svom kvalitetu.

Na kraju, u prodavaonicama planinarske i turističke opreme postoji dobar izbor planinarske literature, priručnika, vodiča, časopisa i svega onoga što treba planinaru.

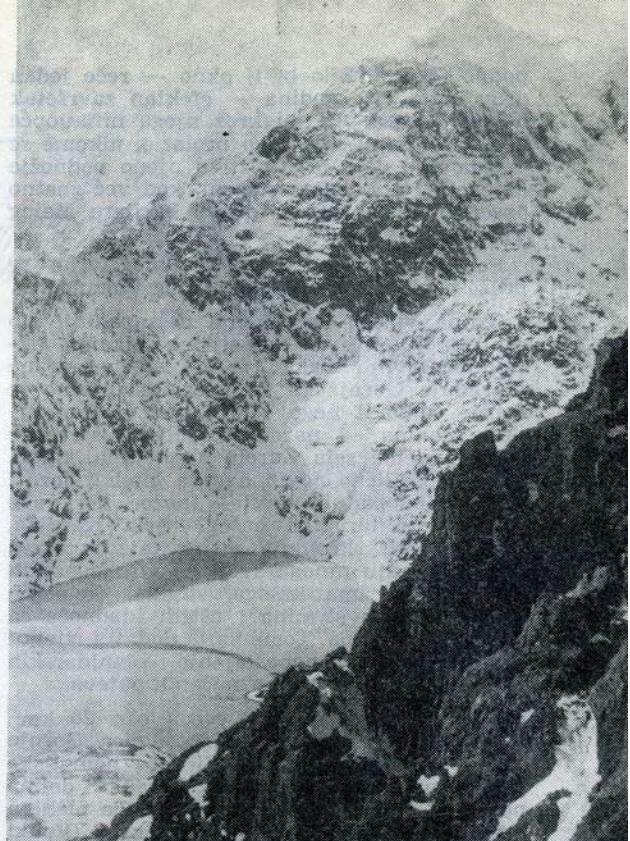
Vukan - vrata Homolja

VELIBOR STANIŠIĆ

BEOGRAD

Zavidnim planinarima koji umiju napisati monografiju o nekom masivu ili planini. Konačno, za razliku od relativnog značaja ličnih dojmova, objektivna fakta i informacije jesu ono što je u našim pisanjima od nesumnjive koristi i nesporne vrijednosti. Ali, da bi se tako pisalo, valja biti dovoljno svestrano zainteresiran i obaviješten, dovoljno strpljiv i pedantan u traženju i provjeravanju podataka i, prije svega, oslobođen intenziteta ličnog doživljaja.

Povremeno zaželim da krug planinskih masiva sa koje se zna i o kojima se piše proširim i da poneko od mojih davnih poznanstava postane poticaj za nečija buduća. Sa takvim mislima pregazio sam nedavno preko Vukana, jednog vedrog aprilskog dana i, jasno, suhoparni podaci koje sam mislio jednostavno sredeno izložiti opet su se utopili u uspomene, planove, slike i impresije sa četiri mjesta na kojima sam sjedio odmarajući se.

prvi odmor

Na najvišem vrhu Vukana sunce mi je istjerivalo jutarnji mraz iz kostiju. Prije zore prošao sam poznatom stazom iz Ždrela, između Velike i Male Čukare i Glavičice, čiji su se obrisi ocrtavali na sve blijedem nebu. Sunce se pomolilo iza kamenjara i visoke trave kada sam izišao na sedlo između Velikog i Malog Vukana.

U prozračnim jutarnjim maglicama plovile su susjedne planine Homolja i visoka Beljanica na jugu, a na sjeveru se pružao ravni tepih obradenih polja Gornje Mlave sa sitnim grozdovima naselja, živo podsjećajući na opise iz Đurinog «Puta u Gornjak» («Od Velikog Sela do samoga Ždrela, k'o da j'vila neki čilim razastrela...»).

Pod vrhom, na rubu stijene (istočne) zjapi ponor od nekoliko metara u promjeru — zapravo okno, ali dovoljno duboko i iskriveno da se kroz njega ne vidi sipar i šuma

podno stijene. Bilo bi ti okno — reče jedan drug prije više godina — efektan završetak nekog uspona. Ali, ni kroz njega niti uopće kroz tu stijenu nije нико prolazio, nikome se valjda nije dalo pristupati u njeno podnožje dalekom i obilaznom stazom, kod već znatno opsežnije i sa ceste vidljive barijere Malog Vukana.

Po čistom vremenu sa glavnog vrha se pruža pogled gotovo preko cijelog Vukana.

Grupa Vukan predstavlja najzapadniji dio centralnog masiva Homoljskih planina (između Mlave i Peka), te sa istočne strane zagrada Gornjačku klisuru. Srazmjerne je manje šumovit nego ostali dijelovi Homoljskih planina — naročito ogoljene sjeverne padine prema selu Ždrelu na kojima, istina, ima već prilično novih nasada bijelog bora i raznih listopadnih vrsta. Inače, nosi sve druge karakteristike našeg dijela Karpata, koji i pored skromnih visina (nigdje iznad 1400 m) imaju mnoga svojstva visokogorskih krajeva. Tu ima krševa, stijena, dugačkih sipara, velikih strmina i oštih hladnoća sa silnim vjetrovima. Tome valja dodati i rijetku nastanjenost i nepostojanje planinarskih objekata, a uglavnom i označenih puteva.

Vukan se prostire na svega oko 20 km². Sjeverno od njega se pruža ravnica Gornje Mlave, na istoku ga od slijedeće homoljske grupe Sumurovac dijeli izrazito sedlo i dolina potoka Kravarice, a sa juga i zapada planina Ježevac (634 m). Pored glavnog vrha (Veliki Vukan, 852 m) sa njegovim neizrastim južnim predvrijhom, planinom dominira i Mali Vukan (751 m), sa još dva uzvišenja zapadno od njega, približne visine. Kada se tome dodaju spomenuta blaga uzvišenja iznad sela Ždrela i nekoliko šumom obraslih i u bila povezanih brda u južnom nižem dijelu planine, među kojima dominira Glavica (476 m) — to je praktično gotovo čitav »inventar« vrhova.

Pogled sa Vukana na guste šume u dubo-dolini Kravarice i sav od zelenog pokrivača nabujali Sumurovac dočarava ambijent pravog Homolja. Onakvoga kakvo se može doživjeti kada se napravi neprekinuta grebenska tura na Sumurovac (911 m) — Vran (862 m) — centralno Homolje sa glavnim vrhom Jelova bara (940 m) — Kupinovu glavu (925 m) — Tilva Uroša (837 m) sa spuštanjem u Neresnicu u dolini Peka. (Još stoje markacije, poneke stare gotovo dvije decenije iz vremena kada je beogradski »Radnički« markirao put od Gornjaka do Neresnice u ukupnoj dužini od 21 sata hoda). Ali, na zaravni Vukana i na sjevernim njegovim pdinama planina ima drugačije lice. Hodajući ka Malom Vukanu, planinar se može — dok vijuga između malih vrtača, nabada vibramkama po oštrom škrapama i udije jak miris eteričnih ulja od niskih borova — lako u mislima prenijeti negdje u planine obalnog pojasa ili jadranskih otoka.

drugi odmor

Sa ruba stijene Malog Vukana sputio sam se niz centralni kuloar — normalni pristup iz Gornjačke klisure na vrhove. Vrijeme je učinilo svoje — čeličnog užeta i klinova odavno više nema, te valja pažljivo sići preko kratkih skokova. Na dnu, kao pružene ruke, prihvatiše me vitke ljeskove grane i već sam bio na siparu. Po uskim policama pronađoh poznatu spilju — okapinu.

Dočeka me hladno, kao znanac koji te poslije duže odsutnosti ne prepozna. To su oni zidovi, i svod, i mjesto na kome je nekad zujao primus i tle na kome su bile raspoređene spavaće vreće.

Je li odista ova pećina bila jedno od mjesta naših noćivanja? Kao i ona škola u Ždrelu, u kojoj smo provodili noć nekada prije prvih poznanstava sa Vukanom. Kao i one barake dolje na putu kod Ladnih voda gdje nam jednog novembra minus 25 °C^o nisu dopustili ni da dirnemo stijenu. Kao i onaj autobus u kome smo znali prespavati nekoliko noćnih sati i zatim izaći u jutra puna rose i ptičjih glasova i uputiti se u strmine Vukana. Kao i ona Bata-Rakina mehana (danas kafana »Gornjak«), ili manastirske zgrade, ili ona livada uzvodno od njih na kojoj je tako zgodno mjesto za podizanje šatora.

Napolju se smije sunčani dan i sve što je prošlo čini se još udaljenije nego što je u stvari.

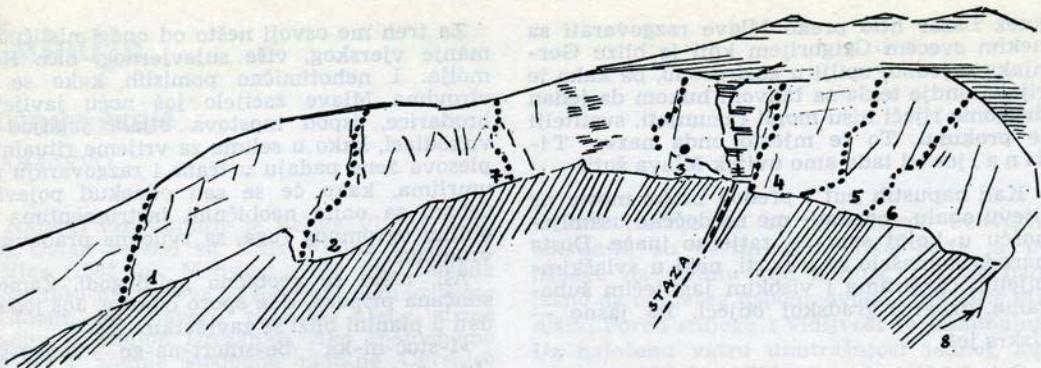
Mir. Planina živi svojim sporim životom. Kamičak prozuja ispred ulaza u pećinu i malo poslije ču se u siparu. Sam se odkrio. Znam da danas, a često i mjesecima, tu nema nikoga.

treći odmor

Na kosi koja se od vrha Malog Vukana spušta do dna klisure i završava stjenovitim grebeničićem i skokom nad samom cestom, oko 250 metara iznad dna doline nalazi se mali kameni vršić. Lako mu se pristupa obilaznom stazom, a litica mu je okrenuta širokom jugozapadnom amfiteatru Malog Vukana koji se pruža kao na dlanu, strm i ispunjen manje ili više umirenim siparima, prekrivenim grmljem i sitno-goricom ljeske, brestova i jorgovana. Iznad njega se diže potkovica — stotinak metara visoka stjenovita barijera.

Taj vršić je jedno od mjesta na kojima je lijepo ostati ne misleći na vrijeme koje protiče. Na ravnoj kamenoj ploči može se sunčati i promatrati kako duboko dolje promakne neko vozilo cestom, pored napuštenih baraka i jakog izvora po kome se cito lokalitet naziva Ladne vode. Više nema traga od nekadanje uskotračne pruge koja se tu kod kamenoloma završavala, osim napuštenog ali još uvijek nedemontiranog napojnika za lokomotive iz kojeg i dan-danas neprekidno šiklja debeli mlaz te iste bistre izvorske vode.

Poneki gušter munjevito pretrči preko kamnenog bloka i izgubi se u pukotini. Na suprotnim stranama amfiteatra sjene se skra-

ćuju i mijenjaju izgled niske kamenite barijere Malog Vukana koja je (da li slučajno opažena sa puta ili što je bilo dio zavičaja nekih od članova?) postala u svoje vrijeme prvi originalni teren djelovanja novoosnovanog AO Beograda.

Kao otvorena knjiga, stijena pokazuje lepe svojih žlijebova i bridova i prode tako nešto vremena dok se u njoj uoče i prepoznaju smjerovi:

RAZ »LADNE VODE«. Od Ladnih voda pola km nizvodno i udesno siparom do stijene. Ulaž sa grebeničića visokog 8 m (sa oknom). Pravo gore po glatkim pločama (III), do vertikalne pukotine koja postaje prevjesna (IV). Pukotinom dok je mogućno i desno po glatkoj ploči sa minimalnim oprimcima (eksponirano, VI), u malu žlijeb. Žlijebom iznad pukotine i na vrh stijene. Dva rastežaja. — Julia 1951, Puljaruci, Aleksić i I. Stojanović (na skici pod brojem 1).

SMJER STOJANOVIC — PINDIČEVA (»Rastkov«). Na izrazitoj glavi u lijevom dijelu barijere. Ulaž na mjestu gdje se stijena najniže spušta u sipar. Lako uočljivom pukotinom gore, do obrasle police. Prijeko se oko 8 m i na gore pukotinom koja postaje prevjesna. Preko prevjesa desno (naporno, IV) na malu rastrešenu policu. Oko 10 m gore i desno (vrlo kršljivo) na široku travnatu policu. Do njenog kraja i preko malog prevjesa na rub. — 80 m — III (IV) — 1. maja 1952. R. Stojanović i Pindičeva (2).

SMJER GACEŠA — LAZAREVIĆEVA (»Prvomajske«). Ulaž oko 50 m lijevo od pećine, par metara od ruba stjenovite izbočine. Penje se desno gore do kose ploče, udesno u žlijeb i kroz njega na rub. — Dva rastežaja — III — 21. oktobra 1951. Gaćeša i Lazarevićeva (3).

ČERNEJEV SMJER. Desno od centralnog kuloara, neposredno do njega, po razvedenoj stijeni i preko odjoma na široku policu sa drvetom vidnu odozdo. Po vertikalnom žlijebu gore i dalje kroz kaminišasti žlijeb do platoa. Gore i lijevo, gornjim rubom glatke ploče i jarugom na rub. — 100 m — III — 21. oktobra 1951. Černe i drugovi (4).

CENTRALNI SMJER. Od centralnog kuloara desno oko 50 m nalaze se dvije rupe u stijeni. Do desne od njih dolazi se policom koso i gore. Iz rupe udesno (eksponirano) i gore do dvije ljuške koje se stječu u obliku slova V. Lijevo od prevjesnog izloženog žlijeba iznad rupe i njime (V) gore do kratkog prevjesnog kamina. Kroz kamin na plato i po razvedenom terenu na vrh. — 100 m — V — Julia 1951. Paljaruci, I. Stojanović i Aleksić (5).

SMJER GACEŠA — STOJANOVIC (»Bele ploče«). Ulaž oko 20 m desno od Centralnog smjera. — Na malo istureni dio stijene visok oko 6 m sa njegove lijeve strane. Sa malog platoa oko 4 m lijevo i

gore a onda ravno gore ka pukotinu koja vertikalno sijeće lako prevjesnu stijenu. Po pukotini do drveta iznad koga je žlijeb. Po žlijebu njegovom lijevom stranom. Do grebena bijelih ploča sa desna, na njega i po njemu na rub stijene. — 100 m — III — Septembar 1951. Gaćeša i I. Stojanović (6).

SMJER STOJANOVIC—OLEJNIK. U kutu koji zahvata desna strana ruba lijeve strane krajnjeg desnog kuloara jugoistočne stijene sa lijevim zidom istog kuloara, nalazi se vertikalni i skriveni kamen koji se gore otvara u prevjesu. — Od ulaza u kuloar lijevo po obrasloj padini do pukotine ispod kamina koja se završava položenom crvenom rupom. Od rupe prijeći lijevo do police pod kaminom. U kamin (IV) (desno naslagani blokovi) i do udubljenja pod prevjesom (V). Gore i desno preko prevjesa (V, izloženo) do lakog terena i na rub. — 80 m — V — 30. novembra 1952. I. Stojanović i Olejnik (7).

SMJER VELJKOVIC—ČELEŠNIK—RADOJCIC. (»Konglomerat«). Nalazi se lijevo oko 15 m od posljednjeg desnog kuloara. Ulaž između kuloara i glakog stupu lijevo od njega. — Po trokutnoj razvedenoj stijeni do police sa malom pečinom. Preko malog kratkog skoka i rastežaj po razvedenom terenu do police pod kaminom i desno (ne u kamin). Sa police preko kratkih skokova, na drugu, ba na treću, najmanju policu. Ispred nje je desetak metara visoka stijena, malo ovalna, iz konglomerata, bez pukotina. Preko nje (naporno) i lako na rub. — 80 m — mjestimično IV — 2. maja 1952. S. Veljković, Čelešnik i Radojcić (8).

Spisak je kasnije upotpunjavan. Valjalo bi još tragati za stariim zapisima i sjećanjima. Za sada dodajmo još samo spomenuti skok na kraju južne kose Malog Vukana, iznad same ceste uzvodno od Ladnih voda koji je nazvan

MANJIN SMJER. Od velikog dalekovodnog stupa ravno gore preko jedinog teškog skoka, penjući uljevo po razvedenoj stijeni i već u prvom rastežaju do pod grebenčića sa lijeve strane. Dalje rastežaj po lakom grebenu koji odmah prelazi u obasli teren. — III i I — 4. maja 1952. B. Turin i Pindičeva.

četvrti odmor

Završio sam šetnju. Sišao sam niz sipar u skokovima — zadovoljstvo kome rijetko odljevam — i onda izmjerio laganim hodom ona dva-tri kilometra uzvodno do manastira Gornjak, nedavno asfaltiranim putem, sa vrlo rijetkim prometom.

Tu, na vratima Homolja bijeli se Gornjak, podignut od Lazara Hrebreljanovića neku godinu prije boja na Kosovu. Priča se da je

knez Lazar htio preko Mlave razgovarati sa nekim svecem Grigorijem koji je blizu Gornjaka u jednoj spilji u gori postio, pa kako je rijeka onđe tekla sa takvom hukom da jedan drugome riječi nisu mogli razumjeti, svetitelji je prokunu. To se mjesto onda nazva Tišina, jer od tada amo uvijek Mlava šuti.

Kad napustih put i pređoh preko mosta na lijevu obalu, manastir me ne dočeka usamljenošću u kojoj sam ga zatjecao inače. Dosta naroda komešalo se u porti, neki u »vlaškim« bijelim čakširama i visokim jagnjećim šubarama, drugi u gradskoj odjeći. Pa jasno — Uskrs je!

Ostadoh neko vrijeme kod ulaznih vrata.

»Te-lo Hri-sto-vo pri-i-i-mi-te...«

Duboko, nesložno pojanje izvijalo se iz polutame u vanjski proljetni raskoš boja i zajedno sa smijehom djece na livadi i preznavanjem starijih u stajacem rahu, dizalo se i gubilo u olistalom drveću.

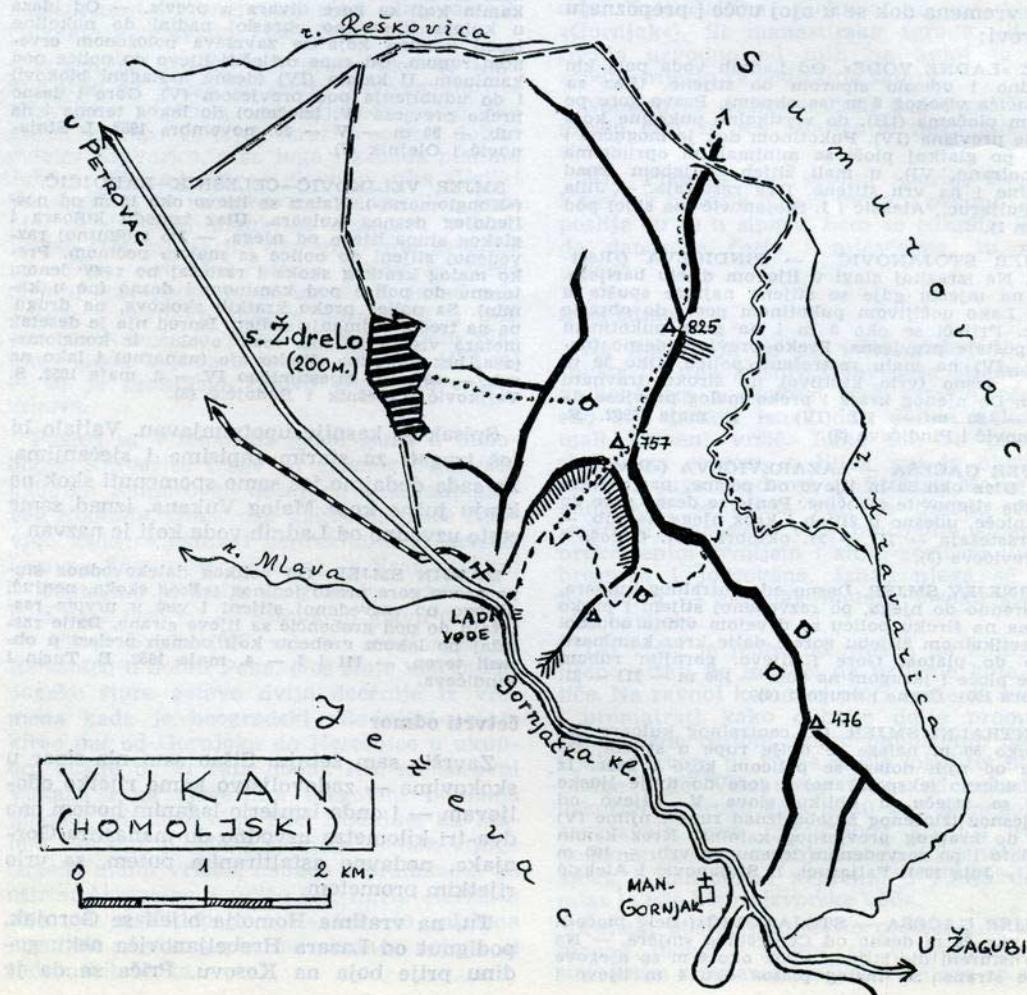
Za tren me osvoji nešto od onog mističnog, manje vjerskog, više sujevjernog, bića Homolja. I nehotimično pomislih kako se u virovima Mlave zaciјelo još noću javljaju brodarice, ispod mostova bijala jagnjad i vukodlaci, kako u selima za vrijeme ritualnih plesova žene padaju u trans i razgovaraju sa umrlima, kako će se sad odnekud pojavitи čobani sa onim neobičnim instrumentima u obliku ogromnog roga, sa zvucima pradavnih vremena...

Ali, ništa se neobično ne dogodi. Žamor, sunčana pripeka, dan sporo odmice. Još jedan dan u planini bliži se završetku.

»I-stoč-ni-ka be-smert-na-go vku-u-si-te...«

Sidoh ispod potpornog zida na obalu i odšetah uzvodno. Glasovi se izgubiše i hladovina osvoji. Zelenilo se sklopi sa svih strana i pritiše obale. Klokot vode se smiri u limanu.

Sve se pretvori u jedan veliki mir. U Gornjak, u Tišinu.

Čabulja

MEHMED ŠEHIC

SARAJEVO

Najveći vrh Čabulje je Velika Vlajna (1780 m). Ostali vrhovi su Mala Vlajna (1686 m), Ošljak (1682 m), Medvjed (1679 m). Zasjeda (1625 m) i niz vrhova sa manjom nadmorskom visinom. Na sjeveru ruše se njene strme padine u kanjon Drežanke. Ako spomenemo da se i padine susjedne planine Čvrsnice (najveći vrh Pločno, 2228 m) također ruše u kanjon Drežanke, te da je vrh Čabulje u najblžem dijelu udaljen od Drežanke jedva 4 kilometra zračne linije, a Pločno kojih 7 kilometara, nije onda ni čudo što se kanjon Drežanke (na svom ušću u Neretvu) jedva premaže nadmorskiju visinu od 100 m) ubraja u najdublje i najljepše kanjone u našoj zemlji. Zato je posjeta Čabulji kod lijepog vremena prvorazredan doživljaj.

Nešto blaže padine su na istok prema kanjonu Neretve, ma da su i one, u dijelu od sela Vrdi prema kanjonu, prilično oštре. Sa juga je moguć prilaz od naselja Bogodol, koje je sa Mostarom povezano cestom (21 km), dok je sa sjevero-zapada pristup moguć od Blidnjeg jezera preko Rosnih poljana.

Veoma su rijetki izvori, pa se vodom obavezno moramo snabdjeti. Planinarskog objekta ili skloništa nema. Noćenja su moguća u katunima koji se nalaze ispod glavnog masiva ili treba uspon obaviti u toku jednog dana. Zbog velikih vrućina ne preporučuje se odlazak u ljetnim mjesecima.

Napokon presta noćna vožnja. Jedini putnici koji napustiše voz na željezničkoj stanici Drežnica Nova, bijasmo nas četvorica: Zvonko, Cico, Žalica i ja. Plan je bio da ovog puta zimski uspon na vrh Čabulje. Kod službenika stanice raspitujemo se da li će uskoro naići neki voz, jer moramo proći kroz tunel prema Drežnici Staroj, kroz koji smo upravo prošli putujući iz Sarajeva. Idemo prugom još kojih dvadesetak minuta, a zatim se odvajamo lijevo na stazu, koja će nas u serpentinama izvesti u selo Vrdi (oko 2 sata hoda). Blizu sela napravili smo duži odmor i sačekali svanuće. Noć je bila vedra i puna zvijezda, ali smo ipak naslućivali da će se vrijeme pokvariti — bilo je izuzetno toplo za ovo doba godine, osjećao se jug.

Krećemo dalje i uskoro izlazimo na cestu koja iz Drežnice Stare vodi u selu Vrdi. Dolaskom u selo cesta prestaje, a nastavlja lošiji kaldrmisani put, s obje strane ograđen kamenom ogradom. Tim putem odvajamo se desno kod škole i velike seoske čatrnce i nakon daljnja dva sata dolazimo do prvih ljetnih katuna, odakle ustvari i počinje pravi uspon prema vrhu Čabulje.

ugrijev bitu labud smuo da zdroj oju-
ma svjet arslanika tazvili u zalistnosti
loborof je kolozlesi svj utjekušim omis-
mova mi omisboj ab li ab se omislijenog
pa Redur. bezum mošta moći omisari kraj
sistemu od slika Ha stutnomoze za hrgt inicij
sistemski mirovom u omisnosti se potocast
U sluzbeni ar sali amboq og rasa o olo obvez

Naše slutnje da će se vrijeme pokvariti obistinile su se. Snijeg uveliko pada, a po izlasku na čistinu kod katuna, postaje nam jasno da od našeg uspona ovoga puta neće biti ništa. Pored snijega i vidljivost je minimalna. Uz naloženu vatu unutrašnjost jednog katuna postala je prilično ugodna. Tu pravimo duži odmor, a zatim se odlučujemo na povratak.

Prošlo je skoro dva mjeseca kada smo se ponovo, ovoga puta Zvonko i ja, uputili na Čabulju. I sada smo pošli od stanice Drežnica Nova, ali drugom varijantom puta. Naime, idemo prugom do skretnice kojih 150 m u pravcu Mostara, a zatim se odvajamo desno stazom koja će nas također u serpentinama izvesti u selo Vrdi. Kod katuna, odakle smo se prošli put vratili, bili smo u svanuće. Nakon dužeg odmora produžavamo dalje i za dvadesetak minuta dolazimo do jedinog izvora na području Čabulje. To je odličan izvor hladne vode, lijepo uređen (česma). Višak vode odlazi nešto niže u ogradištu čatrnu za napajanje stoke.

Od izvora put nas vodi u borovu šumu. Zaobilazimo kotu zvanu Medvjed (1679 m) prolazeći kroz Krkovački klanac, a po izlasku iz šume dolazimo do zadnjih katuna (daljnja 2 sata hoda). Sada nas markacija vodi po moru razbacanog kamena. Vrijeme je oblačno, ali je vidljivost dobra.

Prelazimo posljednji grebenski dio, uživajući u izvarednim pogledima na kanjon Drežanke, na Prenj i Čvrsnicu. Na ovom dijelu puta treba malo pripaziti, jer se markacija ponegdje približava strmim padinama prema kanjonu Drežanke. Nešto prije vrha markacija nas upozori da u povratku možemo promijeniti pravac i spustiti se u Bogodol, odakle do Mostara ima cestom 21 km. Drveni kolac sa metalnom tablom (oznaka vrha) primijetit ćemo kada mu se približimo na kojih 10-15 minuta hoda. Obzirom da je tek podne, ne žuri nam se sa vrha. Međutim, kao i prošlog puta tako i sada nismo imali sreće sa vremenom. U tili čas vrijeme se odjednom pokvarilo. Navlačimo kabalice i nastojimo da se što prije sklonimo sa vrha. Bojimo se grmljavine.

Uto poče po nama padati grad veličine lješnjaka. Vidljivost minimalna, jedva pratimo markaciju. Na raskrsnici za Bogodol premišljamo se da li da podemo tim putem. Ipak krećemo istom stazom nazad. Gubeći na visini grad se smanjuje, ali kiša ne prestaje. Napokon se sklanjamo u gornjim katunima. Negdje oko 5 sati po podne kiša je prestala. U katunu u koji smo se sklonili nije bilo mogućnosti noćenja. Pregledali smo i ostala dva-tri katuna, nigdje nikakve daske ili bilo šta što bi moglo poslužiti za prenoćište. Naše vreće ovog puta zaista nam nisu mnogo koristile, zato se odlučujemo na povratak. Za manje od dva sata prelazimo pojasa šume i Krkovački klanac i, evo nas opet na izvoru, gdje pravimo duži odmor. Na zapadu se nazire crvenilo, a ogromna duga uveličava taj prizor. Odavde je i najljepši pogled na selo Vrdi. Tek sada, u povratku, kada je sve poslije kiše čisto i okupano, primijetili smo da selo Vrdi ima kojih 50-60 kuća razbacanih na širokom platou iznad kanjona Neretve. Krećemo dalje i uskoro smo kod donjih katuna (Vilin do), ustvari, u maloj zelenoj oazi u kamenjaru Čabulje.

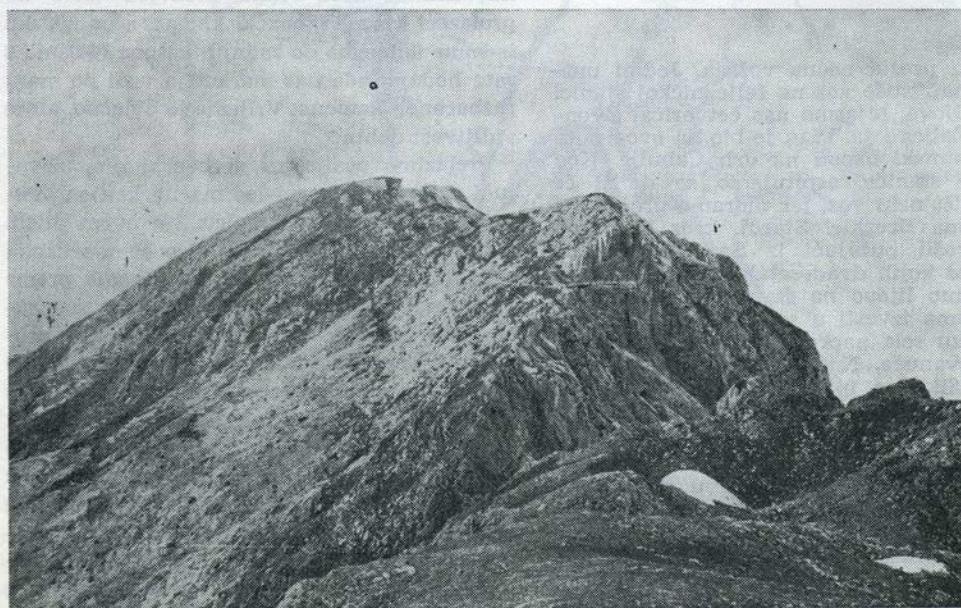
Iako je tek početak petog mjeseca, ovi donji katuni već su naseljeni, tako da tu i ne pokušavamo tražiti noćenje. Produžavamo dalje prema selu Vrdi. S obzirom da nema mjesečine, a krećemo se uz pomoć baterija, po

dolasku u selo Vrdi rješimo da promjenimo smjer, ta da se spustimo cestom na željezničku stanicu Drežnica Stara. Na asfaltnoj traci duboko u kanjonu Neretve stalno promiču automobili, a blještava svjetlost njihovih farova, čini nam se, dopire i do nas.

Markirani put za selo Vrdi počinje od Drežnice Stare, ponegdje krateći cestu. Jedina je nezgoda, što na spomenutoj stanicu ne stope ni brzi, a ni putnički vozovi, nego samo lokalni Konjic — Mostar. Upravo zbog toga bili smo primorani da u polasku pođemo do sela Vrdi od stanice Drežnica Nova, iako staze nisu markirane.

I na kraju našeg puta od preko 20 sati hodanja, ako uzmemu u obzir i odmore, prelazimo stari most na Drežanki i pored novog velikog mosta uspinjemo se do stanice Drežnica Stara, čekajući voz za Konjic i dalje za Sarajevo.

Ako još spomenemo da se Čabulji može prići i od Blidinjeg jezera kroz Karamanov klanac i Rosne poljane, onda smo iscrpili sve prilazne puteve. Markirani put Drežnica Stara — selo Vrdi — Krkovački klanac — vrh Velika Vlajna — Bogodol — Mostar dio je Hercegovačke transverzale koja je u pripremi, a kod buduće Republičke transverzale Bosne i Hercegovine vrh V. Vlajna donosi će 10 poena.

Velika Vlajna (1780 m) na Čabulji

Foto: M. Šehić

Za dragu značku VPP-a

ANTE RUKAVINA

GOSPIĆ

Od Gospića do Raduča, graničnog sela općine Gospic i Gračac, 25 je kilometara ceste koja je u prve tri petine asfaltirana. S nje na desno odvajaju se tri planinarska prilaza velebitskim vrhovima. Prvi je odmah iza mosta na Novčici, koji nas vodi uz hrastovu i borovu plantažu Jasikovac, kroz Divoselo i njegov zaselak Veliki Kraj do doma na Visočici. Ovaj zaselak vjerojatno će uskoro nestati jer se tu planira izgradnja dodatne akumulacije za Hidroelektranu Senj i onaj tko bude želio ići na Visočicu ovim stazama trebat će onda upotrijebiti čamac. Možda će nekada to ovdje biti svojevrsna planinarska atrakcija.

Drugi je prilaz onaj u Metku gdje uz zgradu veterinarske ambulante nogostupom prilazimo Bukovoj glavici. Do istog mesta može se doći i vozilom uz medačku crkvu, a odatle za tri sata do doma na Štirovcu.

Produžujući iz Metka dalje može se u zaseoku Papući skrenuti desno putem koji nas vodi u dolinu Stajine. To je mjesto odakle se za manje od sata hoda dolazi u dolinu Vagan pod Vaganskim vrhom. Iz Vagana desno vodi markirana staza na Štirovac, a lijevo na planinski pašnjak Bunovac.

No mi ćemo još malo dalje, još nekoliko kilometara od Raduča, do onoga potoka što od ranih jesenskih oluja do kasnih proljetnih snježnokišnih dana ispirje velebitsku utrobu i dovlači ovamo tisuće prostornih metara pleska. I to se događa već godinama i stoljećima, a nigdje se ne pozna da to Velebitu nedostaje, ta on je valjda neizmjeran.

Seoskim putem na desno počinjemo uspon desnim obroncima Sijasetske drage. Odmah na početku čekaju nas dva iznenadjenja. Spomenuti potok isprepleće se sa putom na nekoliko mjesta i snagom svojih bujica odnio je labave mostiće. To je ona snaga što sa padina Malovana dovlači sipar i prosipa ga po Ličkom polju. Samo taj sipar nije ovdje onako oštih bridova kao gore u svom malovanskom gniezdu, gdje ga izoštari vjetar i sunce, oluje i mrazovi, nego je gladak i okrugao kao da su ga padine milovale pri rastanku, pri napuštanju rodnih njedara. Već nekoliko godina ne izvoze se trupci iz bunovačkih šuma, pa nitko ne popravi ova mjesta. Ali seljake to ne zabrinu. Oni sami probiše stazicu kroz šumu sa strane raznešenih mostova, koja i nama posluži. Uostalom, oni su od pamтивjeka koristili takove poprečne puote i prečace, i to daleko prije nego li su oni služili za sieću njihovih šuma, onih šuma kojima zahvaljuju što su mogli opstati na ovim padinama.

Bukvom obrašteni i ranom zorom osjenčani obronci čine Sijasetsku dragu čijim zapadnom

stranom se penjemo i o kojoj pričamo odgo-netavajući joj ime ili prezime, ali nam ne uspijeva. Preko lijevih obronaka Sijasetske drage, iznad Resnika, sunce se izdiglo iz zorišta i već je zlatilo vrhove i iskrilo po kristalima i kapljicama rose s kamena na kameni.

A mi se šalimo na račun Svetoročana, stanovnika Sv. Roka. Oni su odmah iza tih obronaka i stalno tvrde da je tu sredina svijeta, dodajući svom tradicionalnom humoru ovu krupnu kap. I pola u šali, pola u zbilji dokazuju to, i kažu: »Lika odavde teče prema jednoj strani svijeta, a njihova draga Onsenica prema drugoj... i tko da im se suprotstavi kad se oni napajaju vodom iz svog čuvenog vrela zvanog Vrilo mudrosti, pa se pred tim argumentom treba pokoriti. Naš vozač Dane iz gospičke veterinarske stanice odlično ravna starim landroverom savladavajući brojne oštре zavoje, a nonegdie prelazi preko ogolielog živca-kamena na cesti, što ga ogoli voda koja za oluja cestom pravi potoke. Što se više uspinjemo sve više se susrećemo sa znakovima ovdje već nonasmakle jeseni, sa sve većim šarenilom boja i blizinom brda. Ne možemo a da na nekoliko mesta ne stanemo snimajući Malovan i Segestin, a zatim bacimo pogled unatrag gdje nam se Zir čini kao veliki uspravljeni i do pola ogoljeli klip kukuruza.

Bunovac nas prima okupan iutarnjim suncem i tišinom. Dane se s automobilom vraća, ostavlja nas i žali što ne može s nama. On ie već osvojio značu VPP-a, no želio bi ipak proći ovim starim poznatim stazama Sv. brda i Paklenice. Sjećamo se njegove usputne priče kako se sa svojim prijateljem Milanom prije nekoliko godina izravno i samo golim rukama popeo na Vaganski vrh sa ličke strane. Kada smo lani gledali sa Vagana one skoro okomite stijene i kada pomislimo da su preko neke provalje morali preskočiti na drugu stijenu, jer natrag nisu mogli, samo smo se zamislili o drami dvaju osamljenika na vaganskom četvornom metru kamenita prostora. Ali i to se može. Pa zato on može doći i pod Malovan i vratiti kući, jer drugi put će i njega netko dovesti i vratiti se sam natrag.

Mi nastavljamo ovčjim ugaženim stazama između Malovana i Segestina prema zapadnim malovanskim stanovima. Ovuda su još nedavno dalmatinski stočari prolazili sa svojim ovcama, kao što je to njihov davnji običaj, ali su već napustili Velebit, jer im kratke

noći i oštri mrazevi zagonjavaju život u stanovima već polovicom rujna.

S lijeve strane našeg puta sunce bljeska sa sipara ispod Malovana, a sa desne strane dio padine Segestina na prostoru od nekoliko stotina četvornih metara izgleda kao da ga je poharala golema oluja. Nekada je orkan prošao ovim usjekom i ostavio trag koji će se ovdje još dugo poznati. Na prijevoju ugledamo zapadne malovanske stanove, ali krećemo lijevo kroz klekadinu. Uskoro izbijamo na stazu VPP-a i nakon nekoliko minuta stižemo do Malovanskog jezera. Neobičan zvuk s juga iznenadi nas. Zrakoplovi u skladnoj postrojbi leti prema sjeveru. Prisjećamo se što je. Danas je posljednji dan vojne vježbe »Sloboda 71« i u Karlovcu se tom prilikom održava svečanost i vjerojatno zrakoplovi prema već prije utvrđenom planu trebaju biti nad Karlovcom oko 11 sati. Njihov šum gubi se nad brdovitom Bosnom i za čas nestaju nad Plješivicom, a mi napuštajući jezero prolazimo k Istočnim malovanskim stanovima da ovdje malo odahнемo. Tu nas ne čeka baka Stojan Vrkić, ali nas čeka njezin stan, stol i stolice pred njim. Stol to je okrugla veća kamena ploča izdignuta na kamenju, a stolice zgodno četvrtasto kamenje. I tko može vjerovati da je baku Stoju na ovoj visini od skoro 1.700 metara prisilila poplava da se preseli u stan viši za metar ili dva. Ali i to se ovdje događa. U njezinu dolinu pod samim Malovanom nalila je oluja prošlog ljeta toliko vode da se moral preseliti.

Oko nas samo je tišina i sunce, sjene se igraju oko vrhova i nestaju na padinama prema moru. A tamo na istoku Sv. brdo nesmiljeno strši kao pramac golema broda zvanog Velebit.

Ponovno se vraćamo na stazu i prolazeći uz četiri veće vrtače stižemo na Zalu ploču, djelo obitelji Vrkić što ga oni uklesaše u surovi kamen da skrate put sa velebitskih pašnjaka do Obrovca. Tu je raskrsće. Ostavljamo stvari, pa se uspinjemo na Sv. brdo. Sada nas sunce prikrieva uz njegovu zapadnu padinu, uz sivu sasušenu travu. Savladavamo ga udišući ovaj čisti zrak nabijen listopadskim suncem osvrćući se često na plavo more, a s druge strane na široke prostore, na planinu do planine. Ne smeta nas ni to što na samom vrhu nađosmo ovčiji oglodani kostur, što ga ovdje sigurno donese vuk, tko zna iz čijeg stada. Leškarimo na vrhu. Na Dušicama je pusto, otišli su Jurjevići i ostali pastiri, ali ostaju legende o njima i o ovim brdima, a ponajviše o Sv. brdu. Ležeći uokrug promatrano s njega svaki svoj dio obzorja i svatko se nečemu divi. Malo pomalo pomičemo se u krugu da u novom vidokrugu otkrijemo novu, dosad nepoznatu sliku, da se neki novi detalji dobro ureže u sjećanje ili da vidimo kako se neki lepravi oblak upravo talasa nad Plješivicom, Šatorom, Osječenicom ili tko zna kojom drugom planinom.

Polako se spuštamo prema Paklenici. Sada nam sunce blješti u oči pa pogled prikrivamo na stazu, na boje, na tlo crveno, crvenkasto

što rađa surovom vlasuljom i grubim kamenom. Ali to je domovina ovih mraava što preko staze prenose suhu slamku, onoga vuča što uznesu ulovljenu ovcu na vrh Sv. brda, da je тамо razčereći i sam pojede kao, tog časa, jedini gospodar ovog prostora. To je domovina ovih guštera što šuškaju kroz lišće, cvrčaka čije cvrčanje stvara neprekinutu pjesmu života na golom kamenu i širi se od brda do brda, kao nevidljiva, nepletene mreža. A nad Malom Paklenicom neki jastrijev strmolaglavljuje se u dubinu, možda će tamo nastратi neka zmija, ali će se zato održati ravnoteža snaga što će na proljeće propupati novom iskrom života.

Sklonište vrijednih zadarskih planinara u Ivinoj vodići nas čeka, ali ga nećemo koristiti. Odmaramo se na livadici ispod skloništa, a sunačno toplo poslijepodne odnosni umor. Prolazeći iznad pakleničkog potoka svaki čas nešto zašuška pokraj staze. Najednom ugledamo oko dvadesetak mladih divljih svinja što se skupiše u hrpu i nestadoše na kosini prema potoku. Uskoro ga i mi prelazimo, a s nadošlom tamom ulazimo u dom. Kao i uвijek ugodni domaćin Ante radosno nas susreće, a tu su i naši drugovi koji su jutros iz Metka preko Buljme stigli ovamo. Domaćin Ante svojim deseteračkim pjesmama skraćuje nam večer. Mi smo mu zahvalni na svakoj lijepoj riječi i ugodnu ispraćaju slijedećeg jutra. No, sada nas je manje. Jedna od tri Marije, sa suprugom Andrijom, odlazi prema moru, a mi drugi natrag ćemo preko Buljme, jer naše planinarke velika i mala Marija trebaju još pečat sa Badnja i Štirovca za svoje željno očekivane značke VPP-a.

Prižglo u leđa, a staza se oduljila. Češće se odmaramo sjedajući pod kakvu staru bukvu i zabavljamo se jedući bukov plod. I djeca Parića ga beru, sreli smo ih iznad selja. Spremaju ga za zimu kao što Ličani spremaju lješnjake. Svaki kraj ima svoj običaj, komentira mala Marija. A običaj stvara ovdje ova šaka zemlje na kojoj su se rodili i iz koje crpu svakodnevne obroke.

Odvojak s lijeve strane za Veliko Rujno danas ostavljamo, ali je to i želja koju ćemo dogodine ostvariti. Tužna je Buljma i još tužnije Struge, prazno je sve bez ovaca i Simele Marića iz Obrovca. Skoro četirimjesečna suša oplijenila je ono malo zelenila što je ovcamu ostalo. Svi ovi putovi čekaju snijeg da se odmore. Iako je toplo i početak listopada može on ovdje i sutra osvanuti. Možda onaj jedan jedini oblak što s polovice Jadrana putuje ovamo donosi osvježenje, a možda i više od toga. Lako se preobuče onaj tko ima u što, podsjeća nas velika Marija na onu narodnu o promjeni vremena.

Na Marasovcu ipak ima dosta vode, samo je žalosno što je grlo cisterne dosta oštećeno. To od nje stvoriti led jer ne vjerujemo da bi cisternu oštetili prolaznici ili pastiri. S lijeve strane našeg puta Badanj se nagnuo nad Liku lebdeći u moru sunca, a sipari sa ličke strane čine se kao suze što se odvajaju od oronula lica starca Velebita. Rekli su nam u Paklenici

da je njegov pečat u štirovačkom domu. Idemo ravno tamo, ionako smo već nekoliko puta bili na vrhu. Spuštajući se ka Čorinoj prosini dom se vidi kroz već gole grane. Medački planinari, čuli smo, prekrivaju iznova dom i vidi se to već iz daljine, iako njih danas tamo nema. Nedjelja je, ali dobro je to što će novi krov zaštititi ovu solidno zidanu građevinu. Prilazeći livadicom do doma, Marije već otvaraju knjižice VPP-a očekujući ispunjenje posljednje rubrike i sedamnaest veleručki pečat. Ali, razočaranje: nigdje bandanskog pečata. Ima ih svakavih, ali onoga pravoga ni za lijek. Znamo mi gdje je on, tamo je na onoj suncem obasjanoj kamenoj kruni, jer mu je tamo i mjesto. Iako smo umorni i malo razočarani neplaniranim tokom puta, svi ćemo zajedno gore. I oni kojima treba i oni kojima ne treba...

»Moramo« — nekako gorko prošaptaše naše Marije. Da, uistinu moramo ovoj našoj dvo-dnevnoj petlji oko najviših velebitskih vrhova dodati još ovaj posljednji čvor, naporan i neplaniran, ali će zato biti sladi. Put pod noge i krećemo.

Ovaj sat hoda od doma do vrha Badnja što ga svi znaju kao vrijeme potrebno za uspon,

htjeli bismo skratiti, ali ne možemo. Nema kratica, nema ni odmora, jer smo se prije na Strugama i previše odmarali. A na vrhu malo slavlje: »Djevojke, moramo Vam čestitati, i moramo se izljubiti, jer nije to šala osvojiti ovu našu dragu značku«.

I gledamo Visočicu, odante svi polazimo, onđe je ishodište naših putova i izvor naših ideja. Pogledom naokolo rastajemo se od visina u sumrak kad su sjene već prekfile obronke, a mrak se već dobrano šulja po dolinama. Noć jesenska svježa pali već svjetla po podvelebitskim selima. To seljani spremaju konak. Negdje u daljini odjekuje rika bikova, što su se na nekom napojuštu sreli sa stodom iz drugog zaseoka. Još negdje dalje večernje zvono svojim treperenjem i slatkim zvukom razbijaju tišinu nad sasušenim bujadynicama i vrištinama.

Zadovoljni i više ne jako umorni prelazimo brzo po mrklom mraku razdaljinu od Bukove glavice do Metka, a kod Veterinarske ambulante čeka nas naš stari prijatelj GS 10-65.

U zvjezdanu noć Velebit nam se čini tamnoplati uspravni div pod crnim plastirom u koji netko utka tisuću i još tisuću dragulja.

Susret s Lebršnikom

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Jutro. Čemerno, prostrana planinska visoravan. Tu je stalno zborno mjesto vjetrova. Ovdje vjetrovi dolaze sa svih strana i odlaze na sve strane svijeta. Vječito puš. I, tako putuju. Danonoćno svojim talasima i naletima njišu raznobojnu planinsku travu, osamljene krošnje drveća, nesazrele stabljike ječma i zobi, tog oporog i škrtoz klasja, toliko neophodno potrebnog za nasušni hleb tamošnjih dobroćudnih gorštaka i njihove stoke.

Jutros se sunce pojавilo u procjepu kamenih vrhova Volujaka i Kuka i mi smo mu pošli u susret. Sunce se otisnulo po plavom nebu kao moreplovac po moru i naglo počelo da prži.

Za nešto više od jednog sata pješačenja po mehkim planinskim pašnjacima, kao po najljepšem zelenom sagu, stigli smo pod središnju barijeru Lebršnika.

Ova kamena barijera, koja se proteže od jugoistoka na sjevero-zapad, u dužini od oko 10 kilometara, neodoljivo privlači znatiželjnjike koji automobilima prolaze preko visoravnih Čemernog.

Impozantna i dominantna barijera Lebršnika, ili tačnije Izgorske grede, jedinstvenog su oblika i ljepote, jedinstveni ambijent i poseban kuriozitet u tome zabačenom kraju. Ovdje su sive stijene horizontalno prošarane sa travom zelenom kao jed. Pri dnu se zavr-

šavaju strmim kamenim siparima, na kojima nastavljaju guste bukove šume, a na šume prostrani pašnjaci visoravni. Izgorske grede podsjećaju na durmitorske Šarene pasove, ali su zantno duže i koloritnije.

Više od četiri sata pješačili smo podno tog kamenog bedema, od zapada do istoka, do stijene Kuka (1.821 m), ispod kojeg izvire legendarna rijeka Sutjeska.

Na ovom neravnom putu, često smo se penjali do vrhova barijere Izgorskih greda. Dolazili smo pred stijene čudnovate i zagonetne ljepote, kao što su Babina pećina, Vilina pećina, Stolac, Orlovac i druge. Na Orlovcu smo prisustvovali muzičkoj seansi orlova. Naime, ovi pernati, vješti i neustrašivi letači, gospodari visokih stijena, skladno su mahali raširenim krilima uz cvrkut i ciku, koja njihovu žrtvu nagoni u panični bijeg.

Izvor Sutjeske ovog puta nas je dočekao jedva sa pregrštom vode. Njegova je snaga bila uništena i ispijena ljetnim suncem do te mjere da čovjek ne bi mogao ni naslutiti da je to mjesto radanja divlje planinske rijeke. Međutim, ovo je ustvari prvi izvor, a dolje nešto niže ima ih više, pa kada se u Gornjim Izgorima ujedine, tada nastaje pomamna planinska rijeka koja pred sobom valja drvlje i kamenje i nosi sve što joj se na putu isprijeći.

Inače, ovdje je voda bistra i čista kao suza, kao što je i na svakom drugom izvoru.

Od izvorišta Sutjeske pošli smo jedva vidljivom stazom, koja nas je doveća na istočnu stranu vrha Izgorskih greda. Zapravo, ovo je stari i zapušteni granični put kojim su nekada krstarile granične straže austro-ugarske i crnogorske vojske.

Ovaj put, eto, osta do naših dana da nas podsjeća na davno nestalu i raspalu carevinu i kraljevinu.

Imali smo utisak da ćemo se do izlaska na vrh lahko kretati po hrptu. Naše pretpostavke su nas iznevjerile, jer su vrhovi stijena nazubljeni i ispresijecani, pa smo uslijed toga često morali zaobilaziti i pri tome gubiti visinu i vrijeme. Po hrptu cijeli kompleks stijena je zatravnjen. U obilnoj paši sreli smo bezbroj stada krupne i sitne stoke bez pastira. Slobodno pasu. Iako vode ovdje nema, životinje taj nedostatak nadoknađuju liznjem i sisanjem snijega, koji i u vrućim ljetnim danima zatekosmo u izobilju.

Po karti utvrđismo da se ispod nas nalazi Veliko jezero (obilježeno plavom bojom, veličine zrna graha). Kada smo do njega došli, konstativali smo da je to obična zamaćena bara s ustajalom vodom punom mulja, žaba i instrulog bilja. Ovo »jezero« u mnogome je slično Velikom jezeru podno Džamije na Visočici. Kakva zabluda i po karti i u stvarnosti!

Odavde, sa ove duge kamene barijere, čija visina ne prelazi više od 1.900 metara, vidici

su dalekosežni. Puca pogled na sve strane svijeta, na istok do Durmitora, na sjever do Jahorine, na zapad do Crvna, a na jug daleko u hercegovački krš koji se gubi u izmaglici. Prostrano Gatačko polje gledali smo iz ptičje perspektive u punom smislu te rijeći. Ispod nas na zapadnom suncu ljeska se voda Klinje jezera. Ovo vodeno ogledalo u bezvodnom hercegovačkom kršu, ostade do danas nijemi svjedok prvog pokušaja melioracije Gatačkog polja još u doba austro-ugarske okupacije ovog kraja. Otkako se izgradila cesta do ovog prvog vještačkog jezera u BiH, otada mu dolaze mnogi putnici i namjernici da vide taj bosansko-hercegovački prvenac na zor zaustavljene vode u kršu.

Pri silazu sa kamene barijere, tamo na zapadnoj strani, naišli smo na nekoliko sasušenih bukovih stabala, skrhanih i polomljenih od neumoljivog nevremena i silnih vjetrova, pa nam se činilo da nas mole da ih sravnimo sa zemljom, da im prikratimo muke i tako dokrajčimo »život« dugoga uspravnog umiranja.

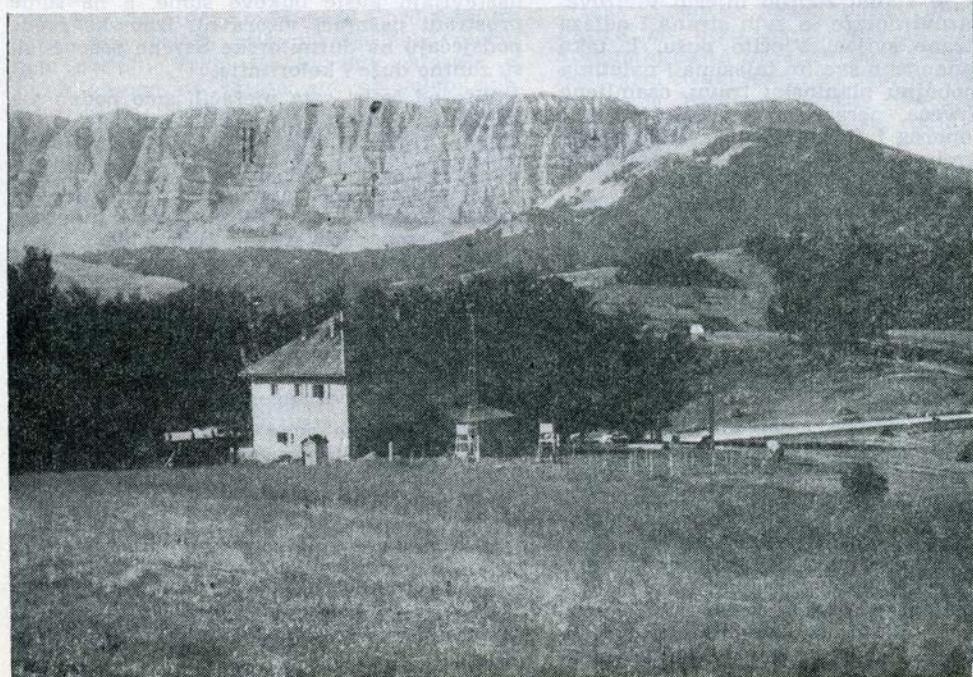
Na jakom i hladnom vrelu Dobra voda osvježili smo dehidrirani organizam, nadoknađujući tekućinu koju nam tokom cijelog bogovetnog dana ispija vrelo hercegovačko sunce.

Zajedno sa utonulim suncem i mi smo nestali u gustoj šumi podno Lebršnika.

U prvi sumrak, skupa sa talasima večernjeg povjetarca, stigli smo do hotela na Čemernu.

Pogled na Izgorske grede od hotela na Čemernu

Foto: Dr Z. Poljak

Kroz Prolog planinu

Uspomene iz 1936. godine

ANTE MARGETIC

SPLIT

Kada u Splitu puše bura, Spiličani tada jednostavno kazu: »Prolog pušek«. Covjeka tada prožme njezina studen. Snagu joj vidimo u pjeni morskoj, u škripanju brodova i kidanju jedara. Na zemlji ogoli sve što je proučalo. Doneš Jad seljaku koji je vezan uz zemlju. Davni Homer živo ju je opisao u Odiseji. Njezina snaga se jedino ne osjeti u zavjetrini. Nemoći siromašni starci to iskoriste. Oni na suncu, u zavjetrini, griju svoje stare kosti, jer se u kući ne grijie. Takvo sunce u zavjetrini nazivaju »sirotinjsko sunce«.

Podi zbogom, buro moja! Ja te se sjetih, jer ču danas sa drugovima zaći u Prolog planinu. U ovo doba godine ti na Prologu spavaš. Nikakva dinamika neće te pokrenuti. Sa te strane smo mirni. Prolog je danas pokriven oblacima. Vjerljivo će se nad njim sručiti oluja, ljetna oluja. Njezini kišni oblaci su topli.

Prolog i Kamešnicu spaja sedlo Vaganj (1.200 m) preko kojega prolazi cesta Split — Livno.

Osjetili smo veliko zadovoljstvo kad smo se nakon dogovora nas četvorica planinara iz PD »Mosor«: Mario, Karmelo, Jozica i ja, izvukli iz toplog kreveta u Hanu na Vagnju u cik zore. U blagovaonicu Hana čekali smo seljaka Ivana Jozova iz Prolog Hana u Livanjskom polju, sa njegovim bosanskim konjićem na koga ćemo natovariti naše uprtinjače i šator. Odavle sa Vagnja dolazimo Prologom do Vještić gore, zatim u oštrom zaokretu prema jugu u Bravčev dolac kod Petra Miljkovića, gdje ćemo noćiti.

U cik zore u blagovaonicu je ušao i Ivan Jozvo. Došao je sa svojim konjićem. Počastili smo ga toplim čajem i rakijom što je i priličilo od nas. Kad smo napustili Han, upitali smo Ivana da li je konjić izdržljiv za ovu turu. Naše pitanje mu se nije svidjelo, uzbiljio se i rekao: »Gospodo, upamit ćete ovog bosanskog konjića u današnji dan. Silan je on! Ne sustaje on do na večer«. Na večer smo se u to, što je Ivan prorokovao, zaista i uvjernili.

O planini Prolog malo što znamo. Ona je za nas bespuće. Išarana je putevinama i stazama, koje prelaze uglavnom preko bila Prologa. Tako specijalka pokazuje. Svi putovi polaze iz sela Livanjskog polja koja su se nanizala u podnožju Prologa. Svi putovi završavaju na dalmatinskoj visoravni.

Znali smo da treba kao prvo pronaći vrtaču Ublje (to naše prvo uporište) u kojoj stanuje lugar s obitelji; u planini sresti se sa ponekim stadiom ovaca koje prati čobanče; pronaći stanove u Razdolju, pa još jednu lugarnicu i

Kelovi bunar, kako bismo ušli u Vještić-goru, u tu divnu prašumu. Ako je sve ovo moguće pronaći u besputnoj planini, pretvorilo bi nam se bespuće u veliki pašnjak.

Mi ipak smireno ulazimo u Prolog planinu. Pomalo smo junaci. Nedaleko od Hana, na Vagnju Šarića, su stanovi iz Hrvaca. U času dok ih mimoilazimo ispuštali su iz stanova svoje ovce koje će netko od Šarića da povede na ispašu. Bila je to divna slika.

U nama se sada ustalila misao o vrtači Ublje. Misao radi poput krtice. Ublje za nas danas mnogo znači. Bez njega ćemo zalutati u bespuću Prologa i biti primorani da prenoscimo u šatoru, a noći su hladne. Pokušavamo na ovo ne misliti. To je dobra stvar. Planinska priroda nam je tada lijepa. Ipak, misao — krtica se navraća. Ona ponovo muči. Izmjenjuju nam se tako raspoloženja.

Naša karavana već se penje južnom stranom Prologa. Uspon je blag i brzo napredujemo. U prorjedenoj šumi miriše proljeće. Jelov Umac (1377 m), koji čini dio bila, ostao je već iza nas. Stazica kojom smo započeli uspon dovest će nas, kako nam je specijalka obećavala, na put koji dolazi iz Čoića iz Livanjskog polja. Drugi je put iza njega dolazio iz Liština, takoder iz Livanjskog polja i spajao se dosta lijevo od nas s Čoćkim putem. Oba puta su se spojila u jedan, a taj je vodio u Vrdovo.

Na visoravni Vrdovo smo uočili veći skup stanova od kojih svaki ima čatrnu, torove i mala poljica, zaokružena gomilama u suho. Pretpostavljano da smo arhitekturu građenja preuzeli od Ilira. Možda je Vrdovo nekada bilo i jedan od ilirskih vojnih logora.

Uputili smo se prema Lištaninom putu. I njega smo presjekli. Tek sada smo započeli ulaziti u kamenjar. Konjić sa teretom se muči. Skidamo sa njega uprtnjače da bismo ga izvukli iz škrapa. Jedno vrijeme ih nosimo na ledima. Padale su psovke, ali je Karmelo od nas, zapjevavši opernu ariju, napravio mirnu jagnjad. Bio je naš madioničar. Hrabrio nas je i Ivan. Njegov muk je djelovao fatalistički. Sve određuje bog, pa što bude! Ne pozna paniku ni uzbuđenje. Mogao bi proći oliju za olujom i uvijek bi ostao kip koji ne govori.

Naišli smo i na stazu na koju konjić nije zakrenuo. Ta staza nije imala dovoljno mirisa ovčeg runa. Ne bi nas bila dovela u Ublje. Primjetili smo da je konjić ponjušio stazu, ali je prosljedio dalje u kamenjar. Ostalo nam je da povjerujemo, da nas on od sada vodi i da će nas on dovesti u Ublje.

Nagazili smo i na drugu stazu. Konjić ni na ovu stazu nije zagazio. Došla je i treća staza, a to je bila i zadnja staza prema specijalki. Dah nam se pred njom zaustavio. Naše oči bile su uprte u konjića u očekivanju, u nadi, da će ipak skrenuti na stazu. Bože, koliko smo ga zavoljeli u tom času kad je zagazio stazu u desno! Priuštio nam je silnu radost. Jedino na Ivanu nismo primjetili tu radost. Ostao je onaj stari fatalist. Jozica je potrcala konjiću i obgrlila ga oko vrata, milujući mu

grlu. Karmelo se bacio na stazu i grlato spovikao:

id »Svjež je miris ovčjeg runa!«

»Živio konjić!«, zaorili su naši glasovi. Zaista je neko stado ovaca maločas prošlo ovom stazom. Miris ovčjeg runa jako se isparavao. Da stado ovaca nije prošlo, mi danas ne bismo došli u Ublje. Konjić bi i dalje ulazio u skamenjar i doveo nas pod visoku kamenu barijeru.

Da stišamo uzbudjenja ostali smo na čas na skupu gledajući konjića tu pokraj nas. Postao inam je još draži, zato što je vukao i još će vući naše uprtnjače po tom teškom prohodnom kamenjaru, a radi našeg užitka. S etičke strane osudio sam i sebe i svoje drugove. Staza nas je dovela nad sami rub vrtače - Ublje. Karmelo je ovdje još jednom zapjevalo.

Oblaci su se već toliko nad nama nadvili, a osobito nad vrtačom, da su, spuštajući se i dajući se, podsjećali na mijeh u negdašnjim govačnicama. Svi smo odjednom pod dojmom dolazeće oluje povikali:

il »Ivane, tjeraj vranca što brže u vrtaču!«

sl On je i sam znao što treba da učini, pa je na naše veliko iznenađenje konjića takvom snagom i brzinom povukao u vrtaču, da se iz njene stoice šutnje pretvorio u drugog Ivana. Svi mišići su mu se nategli i pretvorili u snagu. Lakoćom je okretao konjića nad ponorom da nam je dah zastajao. Sa konjićevim potkovicama vrcale su iskre, a naprtnjače su letjele dalje od samara pretvorivši se u pravi vrtuljak. Ivanova muška snaga sve je to brzo smirila. Sva ova gužva kod silaza u vrtaču: Karmelovo pjevanje arija, Ivanova vroglava igra sa konjićem i padanje kamenja u vrtaču, naši glasovi, povici, podsjećalo je na lpuku kamenog žrvnja dok melje žito.

Na pola vrtače ugledali smo lugara pred Ručom. Sjedio je okružen svojima. Zabljekla mi je misao: »Gle, age koji izdaje parezenja svojima za kaurine!« Okrenuti su bili prema nama i šuteći nas motrili. Čudili su se šetko se to niz vrtaču valja. Na kraju smo ipak sišli u vrtaču. Srećom je pas, koljačkog lutog izgleda, bio vezan. Zubi su mu se bijeli pri lajanju. I po neki vuk ih je na sebi možda osjetio. Vrtača je u nama izazivala dđam basne iz zemlje bosanske. Unaprijed smo se veselili sjedenju kod vatre i razgovoru, ako domaćin bude dobre volje. Konjić je u kasu predveo pred lugara. Oluja se iznad nas najavila. Pozdravili smo lugara i njegove i obratili mu se pitanjem može li nas ukuću primiti pred ovom olujom. Valjda mu se ovaj čudni igrokaz i silaz u vrtaču nije dopao, a uz to, trpio je od bolesti, pa je tek skroz zube procijedio: »Mo-že-te«. Kasnije se Lazo sav izmijenio, jer mu je Karmelo dao savjete za njegovo liječenje i jer je ispije dvije čase dobrog dalmatinskog vina. Potpuno se raspoložio.

Tek što je Ivan rasprio konjića i mi u kuću ušli, naprtnjače i šator, kad munje, grožnjevi i pljusak zavladale nebom, a vrtača i kruča u kojoj smo se sklonili postali su pakleni avetno podzemlje. Jedino nas je plamen vatre osvjetljavao.

Ljetna oluja je prestala. Što od Karmelovih savjeta, što od vina Lazo je bio savladan. Pojavio mu se i osmijeh na mršavom licu. Djeca su primijetila da očeva stega popušta, Karmelo je od nekud izvukao mali muzički instrument i razigrao srca mlađeg Lazinog svijeta. Oni su ojkali, mi smo pjevali. Prišli smo na igranku, na kolo... Kuća je oživjela. Karmelo je bio neumoran da mlađem svijetu pruži sve ovo. Mi smo se svi veselili što življu ove mrke, puste vrtače, pune Lazin stege i njegove bolečnosti, dajemo nešto života, neku malu radost, makar i kratkog vijeka.

Zavoliše nas. Posebno druga Karmela zavoliše. Trebalо je samo vidjeti njihov ispraćaj. Lica su im bila ozarena, a u očima vatra koja je pokazivala što sve proživljavaju. Uz obosstrano mahanje, ojkanje i svirku vrtača nam se sada pretvorila u najdraži komadić zemlje, jer smo u toj pustosi ukućanima priuštili malo ljudske sreće. Često sam kasnije o tom komadiću sreće mislio.

Jedan od Lazinih sinova veselo je prihvatio očev nalog da nas isprati dio puta u pravcu Razdolja.

Tek što smo napravili prve korake, morali smo preći vrlo uski greben. Njegove obje strane bilo je jezivo promatrati. Zatim se masiv raširio. Na dnu ispod južne strane grebena ugledali smo kameni cirk u koji bismo bili upali da nas naš konjić nije doveo u Ublje. Iako je put po grebenu bio usječen, bilo ga je opasno preći. Naročito je bilo teško prebaciti konjića. To smo dali na dušu Ivanu i Lazinom sinu, i konjić je bio prebačen. Odlanulo nam je kad smo prešli uski greben.

Na širokom masivu isticale su se dvije kamene glave. Prva je Šuplji Umac (1410 m), a druga je Oštra Glavica (1430 m). Između ove dvije glave mi smo zašli s puta. Na sreću smo ugledali stado ovaca i kod njega čobanče. Ostavivši stado doveo nas je na izgubljenu stazu. Počastili smo ga, jer je to i zasluzio. Tako smo se dočepali i puta iz Čaprazliju u Razdolje.

Kad smo najednom ugledali veliki pašnjak Razdolja, ono njegovih nekoliko kućica, i pomislili da se od sada oslobođamo Prologovog bespuća, nismo mogli suspregnuti naše veselje. Seljaci iz Rujana dovode ovdje svoje blago. Sa seljacima smo se neko vrijeme zadržali u razgovoru. Mimošavši zatim drugu lugarnicu i Kelovi bunar krenuli smo prema Vještić-gori. Pratio nas je osamljeni Mali Sokolovac (1559 m) u obliku oštре piramide. S njim je nekako završila i Prolog planina.

Na kraju smo ušli u božansku prašumu Vještić-gore. Pluća nam udijaš ūmski ozon. Bude li se jednom pravila asfaltna cesta od Perućkog jezera do Vještić-gore, ona će postati jedinstveno gorsko izletište. Blag je uspon za izletnike i na sam vrh Troglava (1913 m).

U Vještić-gore za vrijeme NOB-e nalazio se je štab NOV-a. U ovom kraju (Vještić-gora — Gubin) u jednoj snježnoj mečavi izgubila je život čitava četa naših boraca. Splitski planinari kada odlaze na Troglav prisjećaju se sa pijetetom te pogibije.

Na izlazu iz prašume svratili smo u stan Kovačevića. To su naši stari znaci. Evo, i danas uđosmo u njihov planinski stan u kojem vatra stalno plamsa. Ponudiše nas verenikom. Vodili smo sa njima srdaćan razgovor. Da smo ostali na noćenju, nama bi prepustili i svoj vlastiti biljac, dok bi oni provodili noć uz vatru.

Počeli smo se spuštati prema Bravčevu docu. Dok smo silazili, najednom se spustila magla. Dogovaramo se. Odluka je pala da postavimo šator i u njemu provedemo noć. Oko nas je pločasti teren. Vatru ne ćemo zapaliti, jer nema šikarja. Drhtat ćemo u šatoru. Zaustavili smo se da bi postavili šator. Ivan je već povukao k sebi konjića da ga raspti. Dogodilo se pred našim očima na jednom pravo čudo. Tek korak od nas iz magle izišla je najprije krava, a iza nje čovjek. Obuzela nas je radost. Prepoznavši u čovjeku Tadora, sina Petra Miljkovića iz

Bravčeva doca, bacili smo mu se u zagrljav. Todor je naš dugogodišnji vodič po Troglavu. Očeva mu kuća bila je nama uvijek prijateljski otvorena. Todor nam je bio uvijek divan drug. Postojaо je među nama osjećaj pobratimstva. On nas je sada po magli odveo u kuću svoga oca na spavanje. S Petrom i Todorom smo uz ognjište večerali i uz vatru pričali dugo, dugo u noć. Dvije staklenke dobrog vina, posljednje iz naših naprtnjača, razigrale su nas. Naši glasovi čuli su se i izvan kuće i upozoravali vukove da se ne približe previše Petrovim torovima. Iza vrata nalazile su se i dvije sjekire.

A što je od našeg Ivana i njegovog konjića, upitat će netko. Ivan je slatko zaspao pokraj nas, a konjić se našao pokraj krava.

Moj prijatelj Boris Regner pisao je, a mogao bi još mnogo toga napisati o ovim dinarskim goršacima iz Bravčeva doca.

U potrazi za izvorom Vrbasa

TOMISLAV BATINIĆ

PD »ENERGOINVEST« SARAJEVO

Planirajući svoje prošlogodišnje ljetne planinarske ture zacrtah i posjetu izvoru rijeke Vrbas, te izrazite bistre planinske rijeke, koja po nekim podacima izvire »negdje« na obroncima planine Vranice, a po drugim na Zec-planini. Vrbas nosi svoju vodu i vode svojih pritoka kroz pet većih simpatičnih mesta smještenih na njegovim obalama: Gornji Vakuf, Bugojno, Donji Vakuf, Jajce i Banja Luka. Nakon poduzeća vijugavog puta on ulazi u predjele Lijevče-polja i tu se odmara od velike žurbe pri silazu sa velike nadmorske visine od izvora do svoga utoka u rijeku Savu.

U našoj narodnoj književnosti dosta toga je zapisano o ovoj rijeci ljepotici. Vrbas se često javlja i kao motiv u nizu muzičkih kompozicija. Ne treba zaboraviti ni sve one povijesne momente koji su vezani za područje gornjeg toka ove rijeke, posebno za period trajanja IV neprijateljske ofenzive u NOB-i.

Pošto se svake godine u vrijeme ljetnog raspusta nalazim na zapadnim obroncima planine Vranice, iz čije se dubine s jednog od njenih obronaka rađa Vrbas, zaželio sam posjetiti pravo izvorište ove rijeke. Često sam u udžbenicima ranijih izdanja za osnovnu školu nalazio podatak da Vrbas izvire kako ispod Zec-planine tako i na Vranici. Posjetom pravom mjestu izvora htjedoh razriješiti osobnu dilemu geografa.

Ishodište za obilazak ove planinarske ture ishodište selo Ždrimci, smješteno pod zapadnim obroncima Vranice, udaljeno 3 km od Gornjeg Vakufa. Mjesec juli je. Sve vremenske prognoze obećavale su da će imati lijepo i sunčano vrijeme. Tura je imala smjer selo

Ždrimci — cestom uz tok Vrbasa — Sastavci — Luke — izvor Vrbasa — jugoistočna strana Vranice — Tikva — Treskavica — Ločika — Radovina (sve su to predjeli Vrenice) — Ždrimci. Saputnik na ovoj turi bio je moj stari prijatelj Ilijan Perić, mještanin iz Ždrimaca, čovjek s kojim sam često bio na Vranici i Raduši.

Iz Gornjeg Vakufa se može krenuti cestom koja vodi prema Prozoru. Na četvrtom kilometru ovog puta (od Gornjeg Vakufa prema Prozoru) treba skrenuti lijevo drugim makadamskim putem (kod autobusne stanice »na zahtjev« Karamustafići), prieći drveni most preko Vrbasa i produžiti ka cilju.

Zahvaljujući susretljivosti nekolicine šumskih radnika, prebacimo se s njima autobusom cestom uz Vrbas do Sastavaka. Taj dio iznosi nešto oko 25 km veoma lošeg prašnjavog makadamskog puta. Saputnici su s radoznašlošću razgledali moju planinarsku opremu. Izgleda da imaju rijetku priliku da vide planinara. Vrlo su rado davali sve informacije koje se odnose na područje gdje rade, a to su obrasli obronci Vranice. Na ovoj relaciji prolazimo kroz manja naselja: Dobrošin, Boljkovac, Voljevac, Mačkara (nekadašnje rudsarsko okno za eksploataciju bakra), Crkvica, Jelići. Potrebno je nešto reći o ovom području, koje pripada komuni Gornji Vakuf, a nosi lokalno narodno ime Privor. Naziv je adekvatan geografskom smještaju područja. Vjerojatno je i ime nastalo zbog toga jer se nalazi pri vrhu u odnosu na naselja nižih nadmorskih visina. Ovo je najzaostaliji kraj čitave komune. Ko prvi put dođe ovamo, lako se može sjetiti one narodne »Bogu za leđima«.

Malo je ziratne zemlje, slaba ili nikakva komunikacija sa civilizacijom. Stanovništvo je upuceno uglavnom na stočarstvo. Priča se da je muškom dijelu stanovništva, nekada, put u svijet bio otvoren tek onda kada je trebalo ići na odsluženje vojnog roka. Tada bi mladaci prvi put ugledali Gornji Vakuf i »ćiru«. A kako je tek izgledalo kad ni »ćire« nije bilo!? S druge strane, priroda je bila darežljiva dajući ovom kraju izgled sličan alpskim dolinama. Na mjestu zvanom Sastavci (sastaju se Sikirski potok i Vrbas) izadosmo iz autobraza sa ostalim radnicima. Tu smo već na visini oko 1200 m. Ovdje smo dobili niz različitih uputa kako se može doći do izvorišta Vrbasa, zapravo do područja gdje izvire: na Vitreši, Kljunu, Vagnju pa čak i na Strugi, koja je već u području Hercegovine.

Nakon malog predaha okrijepismo se, te krenusmo pješke od radničkih baraka. Od baraka treba se vratiti na cestu kojom smo i došli, te produžiti uz tok Vrbasa koji nam se nalazi s lijeve strane našeg puta. Rekoh Vrbas, ali to nije onaj svima dobro poznat bučni, pjenušavi i viroviti. Prije bi se moglo reći da liči na potočić, koji se skoro na svakom mjestu može maltene preskočiti.

Put nas vodi kroz šumu, uz blagi uspon. Vrlo često susrećemo niz potočića koji se obrušavaju sa okolnih strana. U tom spletu voda vrlo lako je izgubiti iz vida pravi Vrbas. Može se vrlo lako poći za tragom jednog od ovih potočića. Treba se držati toka koji nam je stalno prisutan na lijevoj strani puta. Nakon druge, jače izražene okuke na ovoj cesti, treba skrenuti lijevo i poći užom stazom. U daljem toku puta nailazimo na nešto jače izraženi uspon kao i na mješovitu šumsku vegetaciju. Na jednoj okuci u lijevo prelazi se preko jednog potočića koji nam dolazi s desne strane i koji je u stvari pritoka Vrbasa. I ovaj potočić nas može dovesti u zabunu da pomislimo da je on Vrbas, samim tim što je on bliži glavnjoj stazi od samog Vrbasa. Zato treba produžiti naprijed, jer će nam se Vrbas ubrzo opet približiti ka stazi. Orientisanjem na karti zaključimo da ćemo ubrzo izaći iz šumskog predjela i doći na čistinu u predio zvanu Lučine.

Evo nas na visini od oko 1700 m u predjelu Lučina, oivičenog s istočne i sjeverne strane šumom. Na zapadnoj strani ugledamo u neposrednoj blizini ogranku Vranice: Kljun (1766) i Stit (1950). Primjetismo da je ovaj predio kao neka raskrsnica: ka istoku se može ići na Kotlov do, a na sjeveroistok ka Lukama (ispod Štita). Imajući na umu podatak da je izvor »tu negdje«, pogledah na korito već presahlog potoka koji nas je pratio tokom cijelog puta do Sastavaca, čas bliže, čas dalje, pa dodođ u dilemu gdje je izvor? Nije li možda ovo dugo toplo ljeto presušilo pravo mjesto izvorišta? Bach! pogled na trag presahle vododerine koja vodi kroz Lučine ka Lukama. Da, treba poći ovim tragom. Na nekim mjestima pojavitivahu se tanki vodotoci, ali širina i dubina vododerine daje potvrdu da u vlažno doba godine ovaj potočić (tj. Vrbas) sigurno nabuva.

Krenusmo uz vododerinu ivicom šume i ubrzo stigsmo do tzv. Dedine kolibe. Tu živi simpatičan starčić koji već godinama poslužuje čobane na ovim pašnjakačkim kompleksima Vranice. On nam reče da ćemo za »cigar duvana« doći do izvora. Nakon kraćeg zadražavanja, uz obaveznu času gorštačkog mlijeka i razgovor o mnoštvu goveda koja se okupljuju na ispašu u ovom regionu, krenusmo dalje. Vododerina je sve uža, uspon sve izrazitiji. Već smo na potpuno otvorenom pašnjakačkom prostoru. Pratimo tanki tok izvorske vode koja sporo, taho, s kamenićima na kamjenići preskače i hita ka šumi kao da želi uteci od julske žege i neminovog isparavanja.

Konačno stižemo na pravo mjesto — na izvorište Vrbasa. Na strmoj padini iz unutrašnjosti zemlje na dva tri mjeseta curi tanka vodena nit. Pomalo sam razočaran pošto sam očekivao da će zateći mnogo više vode i nešto drukčiji uži prirodnji okvir. Možda je tome »kriva« usporedba slika izvora Bosne, Save, Omble i sl. Ali zato mjesto oko izvora Vrbasa pruža nešto sasvim drugo neobičnije: divne vidike na bliže i dalje pejzaže, na padine sa mnoštvom goveda i ovaca, a sve to obavijeno beskrajnom tišinom koju samo povremeno, remeti rika goveda ili blejanje izgubljenih janjaca. Oči prelaze vodene divnime vidicima s kraja na kraj. U daljini uočavam Bitovnju i Prenj s dominirajućim vrhovima Otišem i Zubcem. Tu su i Čvrsnica, Cincar, Vran, Raduša. Dobar poznavalač visokoplanijskih predjela mogao bi ovdje naći izobilje oduška.

Od samog izvora na nekih stotinjak metara sjevernije moguće je vidjeti i proširiti vidike i na ovu stranu svijeta. U blizini je Usovište, Vrhovina, Prkos, predjeli koji pripadaju fojničkom regionu. Na ovom mjestu može se naći na planinarsku markaciju puta koji vodi od planinarskog doma na Prokoškom jezeru ka Pogorelici, dio kreševsko-fojničke transverzale. Steta da se niko nije sjetio da učiži malo truda i obilježi na prigodan način, da se u neposrednoj blizini markirane staze nalazi i izvor svima nama dobro poznatog Vrbasa.

Za mene, dakle, nema više dileme gdje je pravo mjesto izvora rijeke Vrbas. On je tu, na jugoistočnom ogranku Vranice zvanom Štit, na visini od oko 1800 metara. Od Sastavaca do ovog mesta utrošili smo oko dva sata pješačenja. Svim namjernicima koji dodu do ovoga predjela preporučujem da produže dalje preko Vranice markiranom stazom prema Prokoškom jezeru ili pak kako smo mi išli: markiranim putem u područje planinskih ogrankova Tikve, Derala i Vrata. Ovo su izraziti pašnjakački predjeli, na nekim mjestima veoma strmi. Predjeli koji pružaju izvanredne poglede na široke horizonte. Mi smo i sami to učinili i, umjesto sa Treskavice (2024) ka Prokoškom jezeru, produžili ispod Ločike (najviši vrh Vranice) ka Radovini, gdje smo kod poznanika stočara našli mjesa za odmor i prenoćište. Od izvorišta Vrbasa do Radovine utrošili smo oko pet sati hodanja. Sutradan smo krenuli ka selu Ždrimcima za što treba oko dva sata pješačenja.

Bili smo na Troglavu

MARIJA I TOMICA JUTROVIĆ

ZAGREB

Lokva ispod Jančaga

Foto: T. Jutrović

S nekim pritajenim strahom krenuli smo iz Zagreba vlakom prema Kninu. Kada smo prolazili kroz Liku i primijetili da pada kiša pomiješana sa snijegom, naša bojazan postade još veća. Prošle godine za Prvi svibnja na Dinari vrijeme nas nije iznevjerilo, ali sada? Kiše tek što su prestale, a meteorolozi nisu mogli dati potpuno sigurnu prognozu. A kada planinu zavije magla, a oblaci sjednu na vrhove, sve je propalo. Da li će nam sada uspeti ostvariti ono što nam nije uspjelo lani: uspeti se na Troglav?

Lani smo pošli na izvidanje, ali Troglava nismo vidjeli. Planina nam je priredila iznenadjenje. Široka, široka i nikako da ugledamo drugu stranu. Nekoliko puta smo pred sobom ugledali hrbat, ali iza njega se ponovno prostrala zaravan, pa opet novi hrbat. U nedostatku vremena odlučili smo da se vratimo ni ne sluteći da nas samo stotinjak metara visine dijeli od prvog pogleda na Troglav. Obećali smo planini da ćemo doći do godine. I došli smo. Sada su s nama naši prijatelji Joža, Miško i najstariji član grupe, sedamdesetgodišnji tata Jure. Izabrali smo smjer: Vrlika — Ježević — Modraš — Troglav.

U gužvi blagdanskih putovanja stigli smo autobusom do Vrlike pa presjeli u drugi za Ježević, selo smješteno na obali akumulacionog jezera na Cetini, ispod strmih obronaka Dinare zvanih Greda. Vrijeme je bilo prekrasno zahvaljujući buri koja je protekle noći ov-

dje puhalo gotovo orkanskom jačinom. Nakon ručka i kraćeg odmora, uz pozdrave, dobre želje i savjete seljaka, krećemo pješke prema Modrašu. S naprtnjačama natovarenim na magarca, opremljeni fotoaparatima i dalekozorima, licići smo na malu ekspediciju. Put nas je vodio usjeklinom između Greda i M. Lupoglava, blago se penjući po kamenjaru koji je zapravo korito bujica što se za obilnih kiša i topljenja snijega slijevaju u polje.

Nakon dva i pol sata laganog hoda stig smo u Modraš. Nekoliko pastirskih kuća i staja okruženih plodnim poljima dočekalo nas je prijateljski. Zardala brava bolno je jauknula, a stara vrata zaškripala su kao na pozdrav. Probudili smo kuću iz zimskog sna. Ognjište, nekoliko glinenih lonaca i drvenih zdjela, krevet i stolčići, zasuti su prašinom koju je bura, jedini posjetilac ovih stanova za dugih zimskih mjeseci, unašala s trošnog kamnog krova. Ovdje nismo namjeravali noći. Potkrovljje staje sa slamom nudilo nam je udobniji konak. Prije sutona uspeli smo se na obronke Lupoglava, promatrati Dinaru i odredili smjer kretanja za sutra. Večerali smo uz vatru, a onda sjedili još dugo iza sunčeva zalaska upijajući tišinu proljetne noći presjecanu lavežom pasa i blejanjem stada.

Spavanje na slami bilo je sasvim ugodno. Budimo se u zoru, ponovo ložimo vatru, kuhamo juhu i čaj. Krećemo strmim putem kraj Kozje jame (1156 m) prema Debelici

(1553 m). Nakon dva sata hoda planinske staze više nema. Nastavljamo dalje orijentirajući se prema karti u smjeru Jančaga (1686 m). Na podnožju nailazimo na poveću lokvu, koja se doima poput jezera. Odavde u daljini ugledamo Troglav s njegove južne strane, djelomično pokriven snijegom. U podnožju Torlakove glave, tri i pol sata hoda od Modraša, ostavljamo naprtnjače i tatu Juru dok mi četvero odlazimo prema vrhu. Što se više uspinjemo, vidici su sve ljepši i prostraniji. Zastajemo, razgledavamo, snimamo. Dalekozorom pratimo tatu Juru koji ipak nije mogao mirovati već se uspinje na pitomu Torlakovu glavu (1676 m). Nakon sat i četrdeset minuta uspona evo nas na vrhu. Trigonometrijski stup išaran je imenima rijetkih posjetilaca. Mi smo danas a možda i ove godine prvi. Nema tragova da je netko bio prije nas. Tu su i markacije koje dolaze s bosanske strane. Pod nama je Livanjsko polje, na jugoistoku Kamešnica, na jugu Biokovo i dalje u krugu Mosor, Svilaja i Dinara. Iza njih sumaglica nam zatvara horizont. Snijeg se čvrsto pripio uz okomite sjeverne stijene kao da još ne mari za izazov proljeća iz doline. Obilazimo po vrhu i rado bi se ovdje dugo zadržali, ali moramo se vratiti. Pred nama je još dug put do sela. Uz smijeh i šale kližemo po snijegu što nam ubrzava povratak i za jedan sat stižemo u bazu. Razdragani gledamo u tri glavice koje smo upravo posjetili i prepričavamo tati naše utiske. Tada su se s južne strane na grebenu pojavile pomicne točke. Promatramo ih dalekozorom i brojimo: jedan, dva tri... osam. Grupa planinara došla je iz

suprotnog smjera jedan sat poslije nas u posjet Troglavu. Žao nam je što se nismo sreli na vrhu.

Vraćamo se. Puta nema. Prolazimo pašnjacima gotovo po samom bilu, zalazimo u Romića dolac, pokraj Vukosavaca do Dražića dolca. Duboko pod nama ljeska se na suncu Perućko jezero, a s njegove druge strane je Svilaja. Sunce i povremeni vjetar prate nas od jutra i već primjećujemo njihov učinak — lica su nam sve crvena.

Kod Dražića dolca treba da nademo stazu kojom stanovnici sela istjeruju stoku na ispašu ili dolaze obradivati ono malo zemlje u dolinama što je od pamтивjeka otimlj u kamenjaru. Ulazimo u stijene ili kako ih mještani zovu »grede«. I upravo tu na najopasnijem dijelu stazu nismo našli. Znamo da je put tu negdje ali kamenjar je tako jednoličan da ga ne možemo otkriti. Iznenada smo se opet našli na putu i to nam ponovo vraća dobro raspoloženje. Sa sumrakom se spuštamo u ravnicu prema selu, a Crvene grede upijaju još posljednje zrake sunca što iza Svilaje tone u svoj smiraj.

Kada smo se poslije dva dana vraćali u Zagreb, autobus nas je iz Ježevića vozio sve dalje od naše Dinare. Da, sada joj slobodno možemo kazati — naša! Naša je bila ova dva dana dok smo prolazili njezinim prostranstvom i vrhovima. Svoje obećanje dato lanjske godine ispunili smo — vratili smo se pod ponosni Troglav i popeli se na nj. Sada možemo svakome od naših planinarskih prijatelja kazati: »Bili smo na Troglavu!«

Vogošćanski najmladi planinari

STANOJE JOVANOVIC

VOGOŠĆA

Bilo bi dobro a i neophodno da svaka osnovna škola, odnosno pionirski odred, osnuje planinarsku grupu ili sekiju, pa makar ona bila sastavljena samo od nekoliko članova. Nije potrebno ovom prilikom iznosići sve prednosti planinarenja od »malih nogu«, ali ne bi bilo na odmet napomenuti da razna društva koja vode brigu o odgoju i obrazovanju djece razmisle o ovom prijedlogu. Mnogo je lakše naviknuti dijete da zavoli prirodu, pješačenja i sve drugo što je vezano za planinu nego kad odraste, tj. kad se formira kao zreo čovjek. Uostalom i cijelo naše društvo, a posebno armija, imali bi od ovog veliku korist.

Prijatni su i nezaboravni utisci sa zajedničkim učeničko-planinarskih izleta u planinu ili bilo gdje u prirodu i zelenilo. Na tim izletima najlakše i najbrže se mogu upoznati učeničke sklonosti, snalažljivost i izdržljivost.

Dovoljno je rečeno ovim dvjema prethodnim rečenicama o pozitivnim stranama ovih izleta, a ostalo da i ne spominjemo, jer je cilj ovog napisa nešto drugo.

Ovdje u ovom napisu iznijet će nekoliko, možda, zanimljivih detalja iz našeg društva. Planinarsko društvo »Planinar« iz Vogošće u svom sastavu ima sekiju pionira-planinara. Ona broji, u prosjeku, tridesetak aktivnih članova, a radi pri osnovnoj školi »Igmanski marš« u ovom naselju. Vogošća je radničko i poslijeratno naselje, a sastavni je dio Sarajeva. Aktivnost ovih najmladih vogošćanskih planinara je zapažena naročito nekoliko posljednjih godina. Ta aktivnost ogleda se najčešće u organizovanju izleta na planine i predjele oko Sarajeva (Igman, Trebević, Jahorina, Crepoljsko, Skakavac, Motka). Ponekad na svojim sastancima upoznaju se sa najosnovnijim pravilima planinarenja i prve pomoći. Takoder ponekad budu organizovana planinarska predavanja uz film ili dijapozi-

tive (Kroz kanjon Rakitnice, Tragom »Igman-skog marša« i dr.).

Svaki izlet je interesantan i zanimljiv na svoj način. U nastavku će pokušati da ukratko opisem jedan jednodnevni izlet na Motku, koji je izveden 26. marta ove godine.

Nedjelja je, oko 7 sati. U školskom dvorištu je grupa od 57 učenika i jedan nastavnik, vođa grupe. Nisu svi članovi planinarske sekcije, ali to u ovom momentu nije ni važno. Ovaj izlet ima propagandni karakter. Treba da omasovi našu sekciju i propagira planinarstvo u školi i cijelom naselju. Prije polaska tri učenika-planinara određena su kao ispomoć vođi grupe. Ova povoljna grupa izletnika polazi sa pjesmom na prilično naporan izlet, a pogotovo za one koji prvi put pješače malo dalje od kuće. Izletnici idu u redu dok nisu napustili naselje u Vogošći, a kasnije su išli u koloni ili bez reda. Vrijeme je toplo i sunčano, dan kakav se samo poželjeti može za izlet ovakvog karaktera. Kolona se polako odmiče od mjesta polaska i približava Kremešu (810 m). naselju iznad Jošanice. Na nekoliko mjesta ova šarolika i podugačka kolona na trenutak se zaustavlja i razgleda unaokolo kuda su »Igmanci« prošli krajem januara 1941. Čuveni Igmanski marš ušao je u povijest kao rijedak podvig naših naroda.

Učenici su se zagrijali, pa počeše skidati vindjake i džempere, jer je rečeno da se za izlet dobro utople. Poznata je narodna izreka: »Ljeti ponesi kaput, a zimi ako hoćeš«. Jedan učenik ponio je mali tranzistor, ali je naknadno konstatovao da su mu baterije na izmaku. Dva-tri učenika nose lopte, pa se već unaprijed raduju kako će se lijepo igrati. Bilo je učenika koji su ponijeli hranu u cekerima i tašnama, jer nisu imali uprtnjače. Za ovakav izlet to nije prepričljivo, ali kad nije bilo drugog izbora, onda može i ono što se u kući našlo.

Na Kremešu smo napravili kraći odmor (10-15 minuta). Odavde smo krenuli prema Orašcu (923 m) seoskim putem, okruženim mladom i gustom listopadnom šumom. Djeca iz okolnih kuća kad nas ugledaju, odmah proviruju sa prozora ili izlaze pred grupu da je bolje vide. Desno od nas je Grabljeva Njiva, naselje koje ima nekoliko raštrkanih kuća. Odatile su proleteri 27. januara 1941. krenuli na vrlo naporan, ali zato častan i slavan put, poznat pod imenom »Igmanski marš«. Za nepun sat vremena stigli smo u Orašac, gdje smo napravili duži odmor. Interesantno je da nam se nekoliko dječaka iz okolnih zaselaka pridružilo na ovom putu, da bi se takmičili u fudbalu sa našom grupom. I stvarno, dok su se na jednom većem proplanku u šumi jedni odmarali, slatko doručkovali i glasno razgovarali, drugi su igrali lopte. Čula se i pjesma.

Nakon odmora krenuli smo na put, iako je bilo i prijedloga da se ne ide dalje. Jednima je bilo lijepo ovdje, pa su htjeli da ostanu, a jedan reče da se umorio. Većina je bila da se ide do cilja i tako podosmo odmorni, razdragani i veseli. Pošto smo

odmakli 500-600 metara jedan učenik se prisjeti da je zaboravio torbu, pa smo onda nekoliko dobrovoljaca poslali da donesu ovom zaboravnom učeniku stvari. U početku se pjevalo masovno, ali što smo odmicali dalje, sve je manje i pjesme i glasnog razgovora. Počeše se javljati pojedinci, kažu da su se umorili.

Lijevo ispod nas u daljini vidi se široki asfaltirani put. To je cesta od Semizovca za Srednje i dalje za Olovo i Tuzlu. Iz pravca Srednjeg teče mala rijeka Ljubina koja vijuga pored ove ceste. Idući kroz hrastovu i bukovu šumu gazimo kao po nekom mokom dušeku. To je nagomilano lišće koje je vjetar sa svih strana nanio ovdje na put. Ono pod nogama šušti pa izgleda kao da ide cijela brigada vojske, a ne jedna grupa učenika. Inače, učenici prave razne šale na račun ovog šuštanja.

Usput pojedini učenici skrenu s puta i sakupljaju po koju biljku za herbar. Kasnije, kad su se umorili, i tog je nestalo. Otpriklike za oko dva sata polaganog hoda stigli smo na Motku (1253 m), veliki prostor prekriven planinskom travom. Ove livade okolni mještani nazivaju »čaira«. Na ovom dijelu puta pojedini učenici toliko su se umorili, da smo se morali razdvojiti u dvije grupe. Jedna grupa otišla je prije i stigla je na Motku pola sata ranije. Uzgred napominjem da je u prvoj grupi bio i »mali planinar« od 6 i po godina.

Motka je prostrani plato sa koga je divno pogledati na sve strane: na sjeveru je Kozo (1257 m), na istoku Skakavac (1138 m), Bukovik (1532 m), Uževica (1392 m), Bjelosava (1097 m) i druge planine. Ogranci Motke su Jabuka, Glavica, Lokva i Pobrinica. Ovdje oko Motke, gdje je cilj ovog izleta, vodile su se velike borbe u jesen 1941. godine. Nijemci, ustaše i domobrani su napadali partizane. Čak su i topovima tukli ove predjele sa Barica (tvrdava iznad Sarajeva). Jednom je uspjelo Nijemcima i njihovim pomagačima da izdužu na Crni vrh i zapale dvije barake koje su partizani izgradili za zimovanje.

Na Motki smo napravili odmor od oko dva sata. Bilo je vrlo zabavno. Počevši od igre s loptom pa do »čole«, učenici su sve igre oprobali, ugodno se zabavljali i izživljivali, svak na svoj način. Hrane, a naročito slatkis, bilo je na pretek, jedni drugima su nudili kekse, bonbone, kolače i drugo. Jedino je bila oskudica vode, jer u blizini nije bilo izvora. Nakon ovakvog finog odmora i igre krenuli smo nazad, ali ne istim putem kuda smo došli. Pošli smo niz Motku, preko Grda, ispod Tihovićkog brda (1044 m) i konačno vratili se u Vogošću oko 18 sati sa druge strane. Vratili smo se ovuda namjerno, prvo što je put nešto kraći, a drugo da učenici, koji prvi put idu, vide što više.

Svakako da je na ovom izletu bilo mnogo razgovora o onom što je interesovalo učenike i što im je na određenim mjestima trebalo reći. Većina izletnika bila je zadovoljna ovom »dužom šetnjom« i tražila da se odmah u slijedeću nedjelju organizuje sličan izlet.

Beogradski planinari na Velebitu

BUDA RADOVIĆ

БЕОГРАД

U organizaciji Planinarskog saveza Beograda grupa od 40 planinara iz više beogradskih društava (»Pobeda«, »21 maja«, »Naša krila«, »Poštar« i dr.) napravila je višednevni izlet na Velebit (2, 3. i 4. juna). Velebit je planina koju beogradski planinari nisu tako često posećivali pa je ovaj izlet pobudio interesovanje i zagolicalo našu radoznaost.

Put do Zavižana bio je dug i uzbudljiv. Pred samim domom (3 km) naš autobus je bio nemoćan pred velikim nanosom snega. Kao i obično u takvoj situaciji, planinari su bili složni, neki sa predlozima, neki sa malo truda oko razgrtanja snega, da bi svi uz složni »horuk« izgurali autobus iz snega.

Od planinarskog doma na Zavižanu grupa je krenula Premužićevom stazom u pravcu Velikog Alanu. Grupa je bila heterogena po uzrastu i fizičkim mogućnostima, ali po volji i upornosti jedinstvena. Počev od Zage, Kalanović Bare pa do male Dušice svi su želeli da već jednom vide i dožive »taj« Velebit o kome smo dosta čitali i slušali. Kratke podatke o Velebitu, dobili smo od vodstva izleta na jednom listu sa skicom izleta i kartom Velebita. Tako smo mogli da sa puno pažnje i razumevanja slušamo druga Aleka, koji nam je bio od velike koristi na ovom izletu.

Zavižanska skupina vrhova: Vučjak, Pivčevac, Mali Rajinac i drugi, odmah nam je pokazala da je Velebit nešto »posebno«, a za planinare prava poslastica.

Kišica koja je počela da pada i gusti oblaci koji su se šetali po velebitskim vrhovima nisu mogli da nas pokolebaju, pa smo sa više elana krenuli ka Rožanskim kukovima — carstvu kraških oblika kakvi se nigde ne sreću u takvoj raznolikosti oblika. Priroda je još jednom dokazala da je neuporedivi neimar i sa svojom maštom nedokučiva i najvećim ljudskim umovima. Pravo zadovoljstvo je bilo gledati Novotrijev kuk, Krajačev kuk, popeti se na vrhove Gromovaču i Crikvenu, baciti pogled na kraško more. Jadransko more se videlo sa ovih vrhova kao na dlani.

Kao što reče Alek, sve nam može osigurati na Velebitu, ali vreme nikada. Tako je i ovog puta bilo. Odjedanput su se oblaci razišli, a sunce je obasjalo ceo Severni Velebit. Uživanju nije bilo kraja, cela grupa je sa uzdahom govorila šta su propustili oni koji nisu mogli poći sa nama.

Na jugoistočnoj strani od našeg smera kretanja videla se Šatorina, vrh koji nas je čekao da mu dodemo sutradan u pohode, kao kupa sa oblačkom koji se uporno zakačio na vrhu čuvajući tajnu od upornih očiju planinara. Varnjača, Jerkovićev dolac i more

znanii i neznanii vrtača i duliba predstavlja-
lo je za nas novinu ne samo po izgledu, već po
neobičnim nazivima. To je još više zagolicalo
našu planinarsku radoznaost, te je Alek bio
zaokupljen sa pregrštom pitanja na koja je
odgovarao kao odličan poznavalac Velebita.

Dosta smo slušali od Premužićevoj stazi,
neki su je jednim delom prepešaćili, ali deo
od Zavižana do Velikog Alanu koji prolazi
kroz najlepše delove Velebita, više nas je
podsećao na šetnju kroz jedan divan park.
Bez imalo napora, bez brije, da ćemo zalutati
mogli smo u pravom smislu da doživimo
Rožanske kukove sa svom njihovom lepotom.
Po dolasku na Veliki Alan, autobusom smo
krenuli na konačište u planinarski dom »Dr.
Miroslav Hirc« u Jablancu.

Drugi dan po Velebitu započeo je na istom
mestu gde smo završili prvi dan, na Velikom
Alanu. Šumskim putem kroz nepregledne
šume Štirovače, došli smo do zelene oaze sa
izvorom hladne vode, retkim na Velebitu,
osvezili se i napunili naše čuturice. Po slaboj
kišici i gustoj magli krenuli smo ka vrhu
Šatorine. Isečena šuma, gusta magla i bezbroj
stazica onemogućavale su nam da pronademo
pravi put do vrha. Ovo nas nije obeshrabriло,
smogli smo snage i našim autobusom krenuli
ka Bačića kuku.

Posle jednog sata vožnje šumskom cestom,
koja je na pojedinim delovima zakrčena
oborenim stablima, stigli smo pod Bačića kuk,
verovatno najlepše što se može videti na
Srednjem Velebitu. Visoki grozdovi belih
stena, koje izniču iz mora zelenila, deluju kao
ukras u buketu cveća. Okolne dulibe, vrtače,
lepo markiran uspon kao, uolostalom, i ceo
Velebit, pa sa te strane za planinare nema
poteškoća. Poslednjih 30-50 metara pred-
stavljavali su malo uzbudjenje za celu grupu.
Bilo je potrebno dosta spretnosti da bi se
savladale zaobljene i glatke stene i prešao
kamenit rub širine do jednog metra, ispod
koga se spuštal strma litica Bačić kuka.

Sa Bačića kuka pruža se nezaboravan vidik
na Srednji i deo Južnog Velebita, a naročito
je impresivna slika Jadranskih ostrva: Paga,
Raba, Prvića itd., koja liće na perle nanizane
na nevidljivu nit. Obavezno fotografiranje na
vrhu Bačić kuka označilo je kraj našeg
pohoda na vrhove Velebita. Bacivši poslednji
pogled na Južni Velebit zaželevi smo mu skori
susret do jeseni.

Kada smo se u prostorijama Planinarskog
saveza Hrvatske oprostili od Aleka, razlegla
se pesma: »Svirajte nam tamburaši, svirajte
nam rastanak«. Svaki od nas je tada zašeleo
da jesen brže dode, da se sretнемo još
jednom sa Velebitom i sa ljubaznim planina-
rima Hrvatske.

S hrvatskim Zagorcima po Srbiji

BORIS REGNER

BEograd

Pamtim i pamtit ću još dugo kako smo se ono 1. prosinca 1970. godine oprostili od naših prijatelja planinara iz Krapine i vratili u Beograd s osjećajem da im mnogo dugujemo za ona četiri nezaboravna dana provedena u Hrvatskom zagorju (NP 1971, 91) i s uvjerenjem da im taj dug moramo što prije vratiti, to jest dočekati ih na planinama Srbije uz bar isto onako toplo i sručno gostoprimstvo kakvим smo tad kod njih bili dočekani.

Taj dan je toliko živ u mome sjećanju da me nešto još uvijek sili da obnovim ondašnje utiske prije nego što prijedem na pravi predmet ovog napisa. Rano jutro nas je zateklo na vrhu Strahinjčice. Kiša, koja je cijele protekle noći padala, bila je upravo prestala. Razvedriло se. No samo nad planinama, jer je dolinu bila prekrila gusta magla koja se pod prvim zracima sunca presijavala prozirnošću i živim bojama opala. Lanci dalekih planina i poneki osamljeni vrh izviruju iz toga mlijeko-bijelog i opalno-prozirnog mora kao otoci iz pučine. Sunce je razbilo oblake i razgorilo se nad horizontom kao golema žuta baklja. Duboko dirnuti i zadivljeni tim priizorom sišli smo s planine i utoruli u istu onu maglu od koje smo malo prije bili odvojeni i slobodni kao orlovi.

Ulazimo u predgrađe Krapine. Iz magle je izbio i u magli se opet izgubio jedan vlak »Zagorec«. Dim staromodne lokomotive čini maglu još mutnijom, još oštijom i ljućom, a u nama pojačava već stečeno romantično-nostalgično raspoloženje. Tako dođe čas rastanka usred Krapine. Bili smo sišli s Hušnjakovog brijege, sa slavne poluvećine Krapinskog pračovjeka i upravo ostavili park s maketama izumrlih životinja njegovih suvremenika te se okupili na treu na zvanični oproštaj od svojih domaćina. Magla je i dalje zavijala u neproziran veo grad Krapinu, njene krovove, zvonike, stari grad, brežuljke Psar i Šabac i, nekako, okupnjavala i pojavičava glas našeg druga Milorada Kojića, koji se biranim riječima zahvaljivao u ime sviju nas, kad daleko u pozadini protutnjii još jedan vlak »Zagorec«, čija je lokomotiva unosila novu maglu u već mutni zrak. Učinilo mi se da je s tim vlakom prošlo pored mene jedno davno vrijeme. Crna lokomotiva svojim oblikom podsjećala je na neku staru damu u krinolini, koja je u trenutku prošla pored nas i nestala, noseći sa sobom svu romantiku Krapine. U nama su se stvarale čudne asocijacije: vrijeme koje bježi i nosi sve sa sobom... Šta će od svega toga ostati?

* * *

Ostalo je ipak nešto. Radost ponovnog sastanka s planinarima iz Krapine, pomiješana s osjećajem olakšanja što im se, konačno, odužujemo vraćajući im dobro dobrom, gospodljubivost gostoprimstvom. Ali, trebalo je čekati cijelu jednu dugu godinu da se to ostvari.

Eto me ponovno u prilici da pišem o jednom »Susretu bratstva i jedinstva«.

»Naši Krapinci« — tako smo ih tokom cijele jedne godine spominjali — stigli su u Beograd kasno noću 26. studenoga 1971. godine, a mi — jedna grupa članova PD »Pobeda« — krenuli smo slijedećeg jutra na planinu Rajac da ih tamo dočekamo. Bilo je to, ako se sjećate, upravo za onog prvog silovitog naleta rane zime prošle godine koji je obećavao i predskazivao oštru i dugu zimu, što se međutim nije obistinilo. Oni su bili krenuli iz Krapine po nevremenu i mečavi, a stigli u Beograd kad je snijega već bilo sasvim nestalo. Pri polasku vidjeli smo njihov autobus kako se kreće beogradskim ulicama. Znali smo da ih to naši drugovi iz uprave vode da bi im pokazali sve ono što vrijedi vidjeti. Kad smo stigli na Rajac, učinilo nam se najvažnijim da im olakšamo uspon autobusom do planinarskog doma, uklanjajući rijetke zapuhe snijega ili posipajući ledenu koru šljunkom i zemljom. Strahovali smo da li će i kako će savladati oštре okuke pod Malim Rajcem. No, srećom, naše strepnje i strahovanja bile su bez osnova. U prvi mrak 27. studenoga stigli su »naši Krapinci« sretno na »naš Rajac« — jer tako mi Pobedaši od milja zovemo tu skromnu, ali lijepu planinu — pa smo tako našim milim gostima mogli ponuditi naše gostoprimstvo u našem planinarskom domu na našoj najmilijoj planini. Kako vidite, bili smo ra našemu među našima, pa sada zamislite da li je i kako je bilo lijepo i veselo.

Odlučiše se za posjetu nekom starom srpskom manastiru. Izbor pada na manastir Studeniku, najstariji iz epohe Nemanjića. Trebalо je dakle, zaći duboko u Srbiju, čak tamo do Starog Vlaha, u srce srpske srednjivekovne države. Na raspolaganju je bio samo jedan dan: 28. studenog. Cijele prethodne noći i u ovo nedjeljno jutro planinom Raicem je duvao hladan i vrlo jak jugozapadniak. Vrijeme nije bilo ni malo skljono bilo kakvom izletu. Ni planinarskom, niti turističkom s kulturno-historijskim ambicijama kakav je bio upravo ovaj na koji smo se spremali. Kad smo krenuli padala je kiša, ali je, srećom, uskoro prestala. Vrijeme se postepeno smirilo. U dolinama — jer put nas je vodio takozvanom Ibarskom magistralom — vjetra više nije bilo.

Kad smo sišli s Rajca u dolinu, naši su se gosti našli u kraju brežuljkastom, zatalasnom, svuda naokolo obrubljenom planinama srednje veličine (Rudnik 1135 m, Vujan 857 m). Iz dugačkog vijenca planine Rudnik na njegovom zapadnom kraju izdizala se vulkanska kupa vrha Ostrovice (758 m), na koju je vođa puta naročito skretao pažnju naših prijatelja iz Krapine, ističući ne bez ponosa da je to »šumadijski Matterhorn«. Gostima je bio ponuđen uspon na taj skromni, ali markantan vrh, no oni su dali prednost srpskoj srednjevjekovnoj umjetnosti i arhitekturi. Vjerujem da nisu zašalili.

Cini mi se da opisani kraj može u mnogočemu da podsjeća na Hrvatsko zagorje. »Zagorske brege« može čovjek s malo dobre volje i ovdje da pronađe i vidi. Ista sela, razbijenog tipa, rasuta po brežuljcima i padinama. Pored cesta teku rječice. Putevi i staze obrubljuju ili presijecaju potoci. Vrbaci, šibljaci, šikare okružuju i oivičuju njive i livade. U poznu jesen, kakva je ova sada, crni se uzorana zemlja, dok su utrine i livade uteonule u zagasitvu, sivkastu i sumurno jesenju boju. U neodredenu sjetu, koju pojačavaju i podvlače crne ili sivo-crne vrane po oranicama, dok pod mutnim i oblačnim nebom:

»Sa krikom uzleće gavran i kruži nad mojom glavom, Mutno je nebo svo.«

(Vojislav Ilić: U poznu jesen)

Naravno, tko će da nam se javi u ovome kraju, ako li ne Vojislav, kao što nam se u Hrvatskome zagorju iza svakog »brega« odzivlje Ksaver-Sandor?

Da! Mnogo je toga slično, ali je štošta i različito. Ovdje nema vinograda. Umjesto zagradskih kleti, ovdje su naši gosti gledali vajate, kačare, čudne krušne peći u obliku košnice. Umjesto svojih »hiža« ovdje su viđeli kuće moravskog tipa pokrite keramidom (ukoliko ih još uopće ima!). Još je ponegdje, pored neprekidne rijeke automobila, na naš drum izlazila poneka zaprega sporih i strpljivih volova.

Iza Kraljeva krajolik se sasvim promjenio. I to naglo. Jedva smo uspjeli da našim gostima pokažemo u daljini obrise manastira Žiče u prostranoj ravničari obrazloj hrastićima, bukvicima i bagremarima, kad zadosmo u klisuru rijeke Ibra. Veličanstveni i dugački kanjon, što ga je probila spomenuta rijeka, bio je toga jutra mrk i pomalo stravičan. Nad nama se s jedne strane uspinjala strmo odsjena jugozapadna strana planine Stolova a s druge se nadnijela Čemerna planina (1579 m). Na samom početku klisure, na njenom najuzem dijelu, na vrhu jednog strmog brijege, stoji čuveni grad Maglič, najveći i najbolje sačuvani srednjevjekovni grad (burg) u Srbiji. Tu smo stali da bi naši gosti mogli da vide kako se njegova kruništa prijeteći ocravaju prema nebu. Krenuli smo odmah dalje, jer nas je čekao dalek put. Pored rijeke, koja vijuga kamenim koritom, stigli smo na mjesto otkuda smo gostima mogli pokazati vrh planine Stolova, Usovici (1375 m) i pričati o

našim doživljajima na urvinama i strminama, koje za divno čudo nose naziv »Dobra strana«. Pored sela Polumira, uz čije je ime vezana legenda o vjerolomnome miru između nekih zavađenih članova dinastije Nemanjića, stigosmo u varošicu Ušće, koja stoji na ušću rijeke Studenice u Ibar. Na tome mjestu završava naјuži dio ibarske klisure. Dalje ona se otvara, pa se putniku pruža pogled prema Ravnoj planini (1543 m) i Željinu (1785 m). Ali, mi smo napustili rijeku Ibar i njegovu klisuru i krenuli tokom njegove pritoke, riječica Studenice, u kraj zvani Stari Vlah. Rječica vijuga između jugozapadnih pristranaka Čemerne planine i sjevernih i sjeverozapadnih padina Radočela (1643 m) i završava svoj put — odnosno odatle zapravo počinje da teče, jer tu joj je izvor — pod planinom Golijom (1833 m). U tome zagrljavu već visokog gorja nalazi se manastir Studenica. Kraj je vrlo slikovit, obrastao starom borovom šumom, pun iznenadnih ljepota i divlje planinske romantičke, koja zna nas planinare da opije, općini i zanese čak i onim što bi neplaninaru izgledalo surovo, mračno, nego stoljubivo, opasno.

Kad stigosmo u manastir bilo je već podne. Rominjala je tih sitna kišica, a u manastirskom krugu osjećao se već popodnevni nedjeljni mir. Ipak nas je kaluđer-kustos srdačno primio i prihvatio, a kad je čuo da smo mu doveli goste iz Hrvatskog zagorja, pozdravio ih je lijepim i biranim riječima. Iz njegovih su usta oni doznali sve što treba znati o manastiru, a pod njegovim vodstvom razgledali i vidjeli sve što treba vidjet. Vjerujem da nose lijepe dojmove iz blistavo-bijele mramorne crkve i nezaboravne utiske s cijelog ovog puta.

Put nas je odveo natrag u Kraljevo, a odatle dolinom riječice Ribnice do podnožja Crnog vrha (819 m) i planine Goč (1124 m). U tome su kraju sačuvane najljepše bukove i četinarske šume Srbije i, za razliku od drugih, još uvijek se čuvaju i njeguju, za što zahvaljujemo Šumarskom fakultetu beogradskog univerziteta i njegovom »Univerzitetском centru« u čije smo se savremene i savršeno održavane planinarske objekte bili zaputili. Tu je bio dogovoren ručak, ali mi smo sjeli za trpeze tek kad se hvatao rani pozno-jesenji mrak. Bogat, dobro služeni ručak (kažu, bilo je srnetine!) zadržao nas je nešto duže za stolom, tako da nas je potpuni mrak spriječio da odemo pješke do planinarskog doma »Dobra voda«, sada pretvoreno u hotel.

Te iste večeri održana je u domu na Rajcu svečana, a ujedno i oproštajna večera, sa svim onim što takve priredbe prati i daje im smisao i značenje. Da ne duljim. Naši su prijatelji sutradan, 29. studenog, krenuli s Rajca pravcem: varošica Rudnik — Topola — Oplenac — Avala — Beograd, to jest iz sjeverozapadne Srbije prebacili su se u Šumadiju, pregledali ono što je tamo najzanimljivije i iste večeri iz Beograda krenuli natrag u svoje Zagorje.

Burni Bitoraj i Viševica

PETAR PAVEŠIĆ

RIJEKA

Gorski kotar je pravi poklon prirode planinarima. Davno je to već znano. Dobro se sjećam kako su zagrebačka planinarska društva i podružnice HPD-a posjećivali goranske planine, naročito Risnjak i Bitoraj, sve do drugog svjetskog rata. Danas je to nekako palo u zaborav. Svrha ovog prikaza jest da pokuša ponovo oživiti zanimanje za taj dio naše domovine.

Burni Bitoraj se nalazi oko pet i po kilometara jugoistočno od željezničke stanice Vrata (pruga Zagreb — Rijeka). Glavni su mu vrhunci Bitoraj (1385 m), Strilež (1379) i Viševica (1428 m). Odkud ime Bitoraj, ne znamo. Pokojni dr Andrija Rački mislio je da je to staro keltsko ime Babie ore (Bijela brda), dok drugi drže, da je to od ovčijih torova, koje su tamo nekad imali nomadski pastiri (Morički ili Vlasi).

Najlakši i najkraći put do Bitoraja je od željezničke stanice Vrata. Valja poći u rano jutro. Može se preporučiti noćenje prije uspona u hotel u Fužinama i u cik zore obilazak Bitoraja preko sela Vrata. Od Vrata vodi dobro markirana planinarska staza, koja se odmah iza željezničke pruge račva: desno za Viševicu, a lijevo za Bitoraj. Podimo dakle lijevom stazom. Put nas vodi dvadesetak minuta vratarskim livadama makadamskom šumskom cestom do Zajame gdje ulazimo već u bitorašku šumu. Ne zaboravimo čuturicu pitke vode. Počinje umjereni uspon koji se drži ceste. Nakon sat i pol umjerenog hoda izbijamo na poprečnu šumsku cestu po kojoj idemo lijevo oko 150 metara. Tada napuštamo cestu i skrećemo stazom i zapuštenim kolnikom u smjeru vrhunca. Ptičji pjev, šumsko cvijeće, bujna vegetacija i štuljive jele, poznate bitoraške vrtace! Planinari koji nisu previše bučni često će sresti i grupicu srna. Konačno, evo nas pod malo izrazitijim usponom u šumskom predjelu Velike torine. Tu se najprije malo odmorimo, otvorimo torbe i nadoknadimo utrošenu energiju.

Sad, evo nam i uspona! Bitoraj se već pokazuje u svojem kršu. Suma postaje rijetka, otvaraju se vidici na Gorski kotar. Izbijamo na šumski proplanak. Cvijeće, malevine, jagode i mnoštvo bujne vegetacije, pun izbor za poznavaoce ljekovitog bilja. Prelazimo malo sedlo i ulazimo u bukovu šumu. Imamo dojam, da su to sve bukove mladice, ali se varamo. Ta naoko mlađa bukova stabla, u stvari su već starije bukve, no tanka zemlja i nadmorska visina ne daje im da se razviju u velika stabla. I konačno, evo nas na šumskoj livadi odakle ima još samo deset minuta na tjemenicu Bitoraja, do našeg cilja. Put nije trajao niti tri sata. Posjedimo na kamenitoj glavici i nagledajmo se ljepote naše domovine. Pod nama je Sunger, Mrkopalj, Bre-

stova Draga, Vrata, Fužine i Lič, zrcali se more s otocima, pogled obuhvaća Učku, Obruč, Risnjak, Petehovac, dolinu Kupe, Bje-lolasicu, Velebit itd. Ako smo pogodili dobro vrijeme, vidimo i Slovenske Alpe.

Za one koji nemaju dovoljno treninga ili vremena, pohod je završen pa će se istim putem vratiti u Vrata. No oni izdržljiviji mogu za povratak upotrijebiti drugi smjer koji je dulji oko 2 sata, ali pruža nove doživljaje.

Na vrhu Bitoraja vidićemo crveni natpis »Viševica« sa strijelicom u jugoistočnom smjeru. Podimo dobro obilježenom stazom bez uspona u pravcu Peršove kose. Put nas vodi djevičanskom šumom, koju još nije posjetila sječvira. Tu je nedirnuti Burni Bitoraj. Nakon jednog sata hoda dolazimo na raskršće. Crvene strijelice sa bijelim slovima pokazuju nam lijevo put za Sunger, a desno za Viševicu. Onaj za Sunger je dosta zapušten, ali je onaj u smjeru Viševice dobar. Mi krećemo ovim drugim. Spuštamo se obroncima manje vrtače i dolazimo na romantičnu cvjetnu lивадu Torinice. To je prava oaza u bitorajskim vrletima. Sjednimo i razgledajmo tu ljepotu, nećemo požaliti. Nasred lивade raste omanje stablo, a na njemu je orientacijska tabla. Nakon predaha krenimo južnim smjerom po veoma dobroj stazi. Uživajući usput u veličanstvenim stijenama i poznatim bitorajskim vrtačama, evo nas za kratko vrijeme u šumskom predjelu Javorje. Tu je lugarnica, radnička baraka i cisterna sa pitkom vodom. Stigli smo na makadamsku cestu Vrata — Bribir. Lijevo vodi obilježena planinarska staza za Viševicu, sat i pol hoda, no mi ćemo skrenuti desno u smjeru sela Vrata (oko dva i pol sata hoda). To nam pokazuju i putokazne tablice. Čitav obilazak Bitoraja, od sela Vrata, preko tjemenice Bitoraja i Javorja do povratka u Vrata, ne traje više od sedam i po sati hoda. Tu mislimo na pješačenje bez odmaranja i zastanaka. Uspon na Bitoraj i povratak istim putem traje oko 5 sati.

Za veći broj planinara postoji i mogućnost posjete Bitoraju i autobusom. U tom slučaju treba krenuti makadamskom cestom iz Vrata do Javorja (14 kilometara) do lugarnice Javorje. Na taj bi način planinari u jednom danu mogli posjetiti osim Bitoraja i Viševicu sa koje se može obuhvatiti pogledom cijeli riječki zaliv i sve planine od Julijskih Alpi do Pukunija i Velebita.

Na tim stazama markacije je obnovilo PDV »Učka« Rijeka. Društvo raspolaže sa dobrim i vještim vodičima koji stoje na raspolaganje većim grupama i onima koji žele upotrijebiti autobus.

Evo, dragi planinari, jednog zanimljivog izleta u divan kraj »lijepe naše domovine«.

Orijentacijski sport

STUDENTSKO ORIENTACIJSKO PRVENSTVO JUGOSLAVIJE

U subotu i nedjelju 27. i 28. 5. 1972. je na terenima Bukovika i Crepoljskog kod Sarajeva održano I. studentsko prvenstvo Jugoslavije u orijentacionom sportu, a u okviru I. sletu planinara — studenata Jugoslavije. Trajalo je dva dana. Prvog dana je staza iznosila 30 km sa 7 KT, a drugog dana je na stazi dužine 15 km bilo 4 KT. U konkurenčiji 7 ekipa iz pet univerzitetskih centara (Beograda, Sarajeva, Novog Sada, Skopja i Niša) prvo mjesto je nadmoćno osvojila ekipa novosadskog »Akademika« koja je nastupila u sastavu: Đorđe Vuković, Franjo Pekanović i Predrag Zatezalo. Takmičenje je održano prema propozicijama PSJ, a poslije sumiranja kaznenih bodova plasman ekipa je bio slijedeći:

1. »Akademik« (Novi Sad)	94
2. Univerzitet Skopje II	163
3. »Rtanj« (Beograd)	230
4. »Bukovik« II (Sarajevo)	(231)
5. Univerzitet Skopje I	267
6. Univerzitet Niš	odustao
7. »Bukovik I« (Sarajevo)	odustao

U ženskoj konkurenčiji nastupila je samo jedna ekipa — »Bukovik« iz Sarajeva. Slijedeće godine organizator sleti u studentskog orijentacionog prvenstva Jugoslavije bit će Beogradski univerzitet.

Ing. P. Zatezalo

PRVENSTVO VOJVODINE

U nedjelju 11. VI 1972. je na Fruškoj gori, sa startom i ciljem kod Beočinskog manastira, održano prvenstvo Vojvodine u orijentacionom sportu. Takmičenje je održano po propozicijama za prvenstvo Jugoslavije, koje su prihvaćene ubuduće za sva prvenstvena takmičenja koja se organizuju u Vojvodini.

Učestvovalo je deset članskih ekipa, od kojih su sa po dvije ekipa nastupila planinarska društva: »Akademik« iz Novog Sada, »Fruška gora« iz Sremske Kamenice i »Jelenak« iz Pančeva. Ovo su ujedno i tri najjača društva u pokrajini u oblasti orijentacijskog sporta.

Po peti put uzastopce prvenstvo je osvojio novosadski »Akademik«, inače studentski prvak Jugoslavije za 1972. i četvrta ekipa na »Kupu Mira« u Varni 1970. Ova ekipa je stigla sa 2 h i 35 min. prednosti ispred drugoplasiranog »Jelenaka«. Posebno je iznenadila druga ekipa »Akademika«, koja je zauzela odlično treće mjesto ispred ekipa sa mnogo dužim takmičarskim stažom.

Ukoliko bude vremena, na jesen će se održati i jesenje prvenstvo Vojvodine, aako to ne bude slučaj, tada tri prvoplasirane ekipе sa ovog takmičenja imaju pravo nastupa na prvenstvu SR Srbije (pobjednik direktno učestvuje na prvenstvu Jugoslavije).

Poslije sumiranja kaznenih bodova plasman ekipa je bio slijedeći:

1. Akademik I	25
2. Jelenak I	180
3. Akademik II	145
4. Fruška gora I	180
5. Fruška gora II	175
6. Crveni Čot	203
7. Poštar	205
8. Jelenak II	149
9. Željezničar — N. Sad	276
10. Željezničar — Sid	odustao

Staza je bila dugačka oko 30 km i imala je 7 kontrolnih tačaka koje su uspješno pronašle samo prve dvije ekipе.

Takmičarsku komisiju su sačinjavali: Stevan Holovka, predsjednik, te Nikola Štrbenik i Cvjetko Savin, članovi. Nagrade je najboljim ekipama podijelio predsjednik PSS Vojvodine Milan Kiždoranski.

Ing. P. Zatezalo

TROFEJ »AKADEMIKA« iz NOVOG SADA

Na obroncima Fruške gore, sa startom i ciljem na poznatom izletištu Glavici, održano je 14. 5. 1972. treće natjecanje za trofej »Akademika«. Na ovom takmičenju, koje ima dobrih izgleda da postane tradicionalno, uzelo je učešće deset ekipa iz Vojvodine, Beograda, uže Srbije i Bosne i Hercegovine. Ovo takmičenje je organizованo sa ciljem da u njemu učestvuje što više ekipa studentskih planinarskih društava, tako da je o njemu obavešten i KOSPOJ (koordinacioni odbor studentske planinarske organizacije Jugoslavije).

Takmičenje je održano prema nešto korigiranim propozicijama za orijentaciono prvenstvo Jugoslavije. Staza je bila dugačka 20 km i imala je 8 kontrolnih tačaka s dvije brzinske etape. Sistem takmičenja je bio pojednostavljen, tako da su takmičari mogli sve svoje snage da angažuju za dobro orijentaciju i što brži prelazak staze.

Organizacija je, prema riječima samih učesnika, bila odlična, uprkos vrlo teškoj stazi koja je predstavljala pravi ispit kako za brzu i preciznu orijentaciju u prirodi, tako i za kondicionu spremnost. Domaćin i organizator takmičenja, UPSD »Akademik« iz Novog Sada, nije se takmičio. Redoslijed ekipa:

1. Jelenak (Pančevо)	1175
2. Crveni Čot (Petrovaradin)	837
3. Juhorina (Sarajevo)	825
4. Stražilovo (Srem. Karlovci)	809
5. Fruška gora II (Srem. Kamenica)	755
6. Fruška gora I (Srem. Kamenica)	678
7. Poštar (Novi Sad)	—7
8. Mladi Rudar (Aleksinac)	—50
9. Željezničar (Novi Sad)	—118
10. Rtanj (Beograd)	odustao

Pobjedničkoj ekipi je, pored velikog prelaznog pehara, pripao i pehar u trajno vlasništvo. Pojedinci iz tri prvoplasirane ekipе su nagrađeni medaljama i diplomama.

Takmičarsku i tehničku komisiju su sačinjavali: Đorđe Vuković, Franja Pekanović i Predrag Zatezalo, a sekretar takmičenja je bila Ljiljana Gacin, predsjednik »Akademika«.

Ing. P. Zatezalo

ORIENTACIONO NATJECANJE »PROBOJ SREMSKOG FRONTA«

Na terenima Fruške gore, u okolini poznatog izletišta Lipovača kod Šida, održano je u nedjelju 16. IV 1972. tradicionalno orijentaciono natjecanje »Proboj sremskog fronta« uz učešće 13 ekipa iz Vojvodine, Beograda i SR Bosne i Hercegovine.

Po vrlo lijepom vremenu na stazi dugočko oko 25 km, sa 7 kontrolnih tačaka, prvo mjesto je kao i 1971. godine, nadmoćno osvojio »AKADEMIK« iz Novog Sada u sastavu: Vuković Đorđe, Pekanović Franja i Zatezalo Predrag, ispred »Jelenka« iz Pančeva i ekipе izviđača iz Bijeljine.

Takmičenje, čiji je organizator PSD »Željezničar« iz Šida, je potpuno uspjelo, mada bi se organizatoru moglo zamjeriti na tome da je dao suviše teoretskih zadataka. Tako je propisana na Lipovači više lice na skup daka, koji označavaju matematičke zadatke, nego na takmičenje u orijentacionom sportu. Međutim, za samu organizaciju takmičenja simpatični organizator zasluguje samo komplimente.

Natjecanju su prisustvovali i drugovi: Milan Kiždoranski, predsjednik PSS Vojvodine, Stevan Holovka, predsjednik komisije za takmičenja pri PSSV, drugovi iz šidskog »Željezničara« Lončarić i Babić, kao i brojni izviđači i izletnici.

Ing. P. Zatezalo

O najdubljoj jami u Jugoslaviji

SREĆKO BOŽIČEVIC

ZAGREB

Planinari-speleolozi postižu iz dana u dan sve zapaženije rezultate. Iako samo iz dnevne štampe, obaviješteni smo o sretno izvršenom prodoru zagrebačkih speleologa (»Velebitaša«) u 362 m duboku jamu kod Podgračišća na otoku Braču, a iz vrlo kratkih podataka u našem časopisu saznajemo o istraživanjima karlovačkih planinara-speleologa u za sada preko 3 km dugoj Jopića pećini; iz susjedne pak Slovenije dolaze opširne vijesti o istraživanju jame iznad Bohinjskog jezera, jame u koju su prodrli do dubine od 475 m, ali još nisu došli do dna! O ovom najnovijem uspjehu speleologa Planinarskog društva »Željezničar« iz Ljubljane upoznajemo ukratko naše čitaće prema podacima dobivenim iz Slovenije.

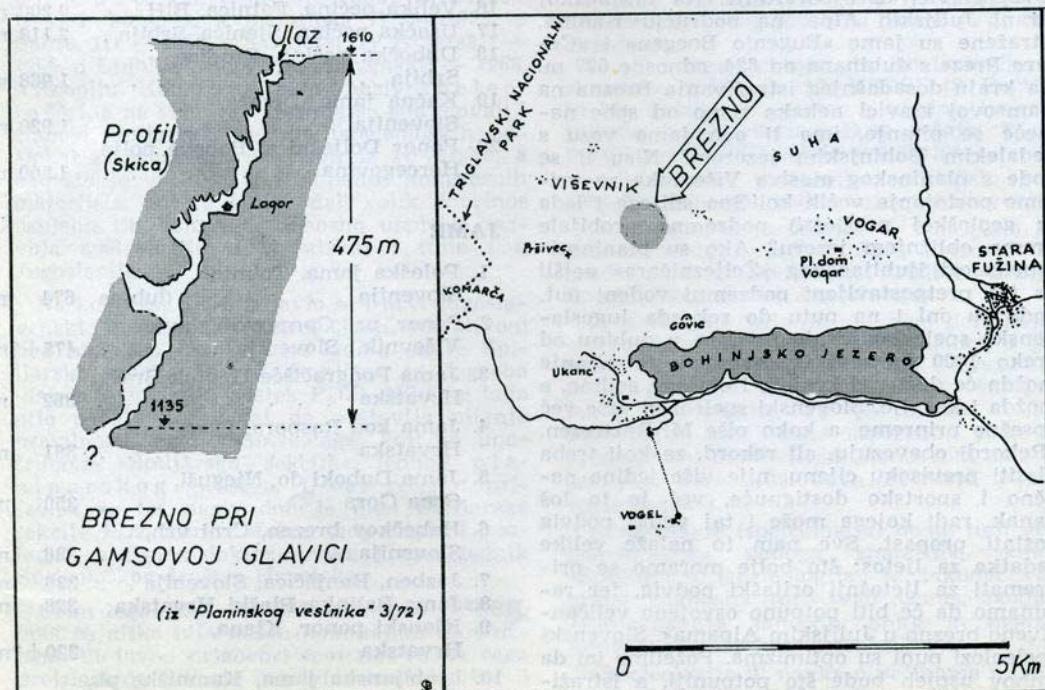
Rezultat sistematskog istraživanja

Speleološka sekcija Planinarskog društva »Željezničar« u Ljubljani unazad nekoliko godina u okviru ostalih svojih istraživanja

sistematski ispituje i speleološke pojave na području Julijskih Alpa. Između brojnih objekata na taj je način otkrivena i jama »Brezno pri Gamsovi glavici« pod planinom Viševnik iznad Bohinjskog jezera na nadmorskoj visini od 1610 m. Jama je registrisana u speleološkom katalogu Slovenije pod br. 3457.

Prvi susret slovenskih »jamara« s ovim breznom bio je 1969. godine, a već naredne, u toku ljetnog istraživanja, u njega prodiru do dubine od 190 m. Pošto su dimenzije i morfologija objekta ukazivali da se ovdje radi o jednom složenom i većem sistemu, članovi speleološke sekcije pristupaju organiziranoj akciji većeg istraživanja. Iz postojećeg izvještaja s ovog istraživanja (»Bilten« Jamarske sekcije PD »Željezničar«, St. 10, februar 1972) možemo uočiti da su pripreme, kako one finansijske, a tako i tehničke bile vrlo složene

Uz finansijsku pomoć nekoliko radnika iz Slovenije, Jamarske zveze Slovenije i matičnog planinarskog društva (7.307,90 dinara),

speleolozi su do otvora jame donijeli 360 m speleoloških ljestava, 600 m užadi i preko 300 kg hrane. Od ulaza u jamu održavana je radio veza s radiostanicama Planinske zveze Slovenije sa Ski-hotelom na Voglu i s domom na Vogarju, a preko njih i sa Ljubljonom. Akcija »VIŠEVNIK 71« započela je sa spuštanjem prvih speleologa u jamu dana 2. kolovoza 1971., a završila 7. kolovoza u 2 sata po noći nakon izlaska posljednjeg člana. Speleolozi su u podzemlju proveli neprekidno 110 sati »napadajući najdublje dijelove jame iz baze na dubini od oko 190 m. Rezultat akcije bio je prodor u dubinu od 475 m, ali dno još uvijek nije dosegnuto. Akcija je prekinuta zbog pomanjkanja potrebnе opreme i iscrpljenosti istraživača. Slijedeće istraživanje određeno je za ljetо ove godine, kada će se pokušati prodrijeti u za sada neispitane dijelove ove jame.

Slovenski su speleolozi postepeno istražujući Pološku jamu kod Tolmina uspjeli prodrijeti u dubinu od 674 m otkrivši sistem kanala dug oko 10.500 m. Na taj je način do tada dugo vremena najdublja jama Jugoslavije — jama kod sela Raspore u Istri (Hrvatska) duboka 361 m — došla na drugo mjesto po svojoj dubini. »Velebitaška« jama na Braču bila je neko vrijeme druga na ljestvici dubina, a sada je treća. Istraživanja u području naših Julijskih Alpa upućivala su prema geološkoj gradi naslaga vapnenca, te prema rezultatima istraživanja talijanskih speleologa na njihovom dijelu Julijskih Alpa, da bi se u pojedinim speleološkim objektima na našem teritoriju moglo naći i na veće dubine. Izgleda da primjer Brezna pri Gamsvoj glavici to i potvrđuje. Na talijanskoj strani Julijskih Alpa, na području Kanina, istražene su jame »Eugenio Boegan« i »Cesare Prez« s dubinama od 624. odnosno 627 m. Na kraju dosadašnjeg istraživanja Brezna na Gamsvoj glavici nekako samo od sebe na meće se pitanje, ima li ova jama vezu s nedalekim Bohinjskim jezerom? Nisu li se vode s planinskog masiva Viševnika za vrijeme postojanja većih količina snijega i leda (u geološkoj prošlosti) podzemno probijale prema obližnjem jezeru? Ako su planinari-speleolozi ljubljanskog »Željezničara« naišli na taj pretpostavljeni podzemni voden put, onda su oni i na putu do rekorda jugoslavenske speleologije: do prodora u dubinu od preko 1000 metara. Odgovor na to pitanje možda će doći već krajem ljeta ove godine, a možda i kasnije. Slovenski speleolozi vrše već opsežne pripreme, a kako piše M. Raztresen, »Rekordi obavezuju, ali rekord, za koji treba platiti previsoku cijenu, nije više jedino naučno i sportsko dostignuće, već je to loš danak, radi kojega može i taj veliki pobjig postati propast. Sve nam to nalaže velike zadatke za ljetos: što bolje moramo se pripremati za ljetošnji orijaški pobjig, jer računamo da će biti potpuno osvojeno veličanstveno brezno u Julijskim Alpama«. Slovenski speleolozi puni su optimizma. Poželimo im da njihov uspjeh bude što potpuniji, a istraživanje što sretnije.

Speleološki »naj« u Jugoslaviji

Prema dosadašnjim ispitivanjima speleologa na području naše domovine pregled naših najdubljih jama i najdužih pećinskih sistema je slijedeći:

PEĆINE

1. Postojnska jama, Postojna, Slovenija	16.424 m
2. Pološka jama, Tolmin, Slovenija	10.500 m
3. Križna jama, Lož, Slovenija	oko 8.000 m
4. Vjetrenica pećina, Zavala, Hercegovina	7.503 m
5. Sistem pećine Karlovice, Čerknica, Slovenija	7.307 m
6. Predjamska jama, Predjama, Slovenija	6.466 m
7. Planinska jama, Planina, Slovenija	5.600 m
8. Škocjanske jame, Divača, Slovenija	5.088 m
9. Pećina Veternica, Zagreb, Hrvatska	oko 4.000 m
10. Najdena jama, Planina, Slovenija	3.924 m
11. Cerovačke pećine, Gračac, Hrvatska	3.650 m
12. Bogovinska pećina, Boljevac, Srbija	3.517 m
13. Jopića pećina, Krnjak, Hrvatska	oko 3.200 m
14. Zelške jame, Rakek, Slovenija	2.967 m
15. Logarček, Planina, Slovenija	2.285 m
16. Velika pećina, Fatnica, BiH	2.200 m
17. Ušačka pećina, Sjenica, Srbija	2.110 m
18. Dubočka pećina, Brodice, Srbija	1.968 m
19. Kačna jama, Divača, Slovenija	1.920 m
20. Ponor Doljašnica, Popovo polje, Hercegovina	1.800 m

JAME

1. Pološka jama, Tolmin, Slovenija	dubina 674 m
2. Ponor pri Gamsvoj glavici, Viševnik, Slovenija	475 + ?m
3. Jama Podgračišće II, otok Brač, Hrvatska	362 m
4. Jama kod Raspore, Istra, Hrvatska	361 m
5. Jama Duboki do, Njeguši, Crna Gora	350 m
6. Habečkov brezen, Crni vrh, Slovenija	336 m
7. Jazben, Banjščica, Slovenija	335 m
8. Jama Balinka, Plaški, Hrvatska	328 m
9. Klanski ponor, Klana, Hrvatska	320 + ?m
10. Ljubljanska jama, Kamniške pl., Slovenija	310 m

Stručna vrijednost speleološke aktivnosti u okviru planinarske organizacije

Ing. VLADIMIR BOŽIĆ

Predsjednik Komisije za speleologiju
Planinarskog saveza Hrvatske

Čitaoci koji prate članke iz područja speleologije u »Našim planinama« mogli su zapaziti da su u članku S. Božičevića u NP 7-8/1971 upotrijebljeni izrazi kao npr. »amaterska speleologija«, »znanstvena speleologija«, »planinarska speleologija«, »znanstveno-stručna speleološka djelatnost«, »čisto volontersko-amatersko djelovanje«, »speleolog — amater i stručnjak«, za koje vjerujem da nisu svima potpuno jasni. Osim toga u članku je zauzeto gledište koje je u nekim važnim pitanjima potpuno suprotno stanovalištu Komisije za speleologiju Planinarskog Saveza Hrvatske (u daljem tekstu KSPSH). O speleologiji se dosta piše u ovom časopisu i smatram svojom dužnošću da čitaocu upoznam sa značenjem upotrijebljenih izraza, a i s drugim problemima speleologije vezanim za spomenuti članak.

Da li »speleologija« ili »špiljarstvo«

Potrebno je najprije podsjetiti na neke momente iz razvoja speleologije u okviru planinarstva u Hrvatskoj. Godine 1954. održan je u Postojni I. jugoslavenski speleološki kongres, aiza njega II — 1958. u Splitu, III — 1962. u Sarajevu, IV (svjetski) — 1965. u Ljubljani, i IV (jugoslavenski) — 1968. u Skoplju. Kongresi su nosili naziv speleološki, a na svim kongresima su sudjelovali i članovi špiljarskih sekacija (speleoloških odjekova) planinarskih društava iz Hrvatske, a kao što je vidljivo iz štampanih kongresnih materijala, oni su uvijek dali velik doprinos uspjehu tih kongresa, odnosno uspjehu razvoja speleologije u Hrvatskoj i time i u Jugoslaviji.

Na kongresu 1954. pojavio se i prvi jugoslavenski časopis sa speleološkom tematikom pod nazivom »Speleolog«. Izdala ga je Špiljarska sekcija PD »Željezničar« iz Zagreba (danasa Speleološki odsjek PDŽ). Nikome tada nije padalo na pamet da postavlja pitanje pravilnosti izraza »Speleolog«, koji je upotrijebila »Špiljarska sekcija« jednog planinarskog društva. Usput rečeno: prijedlog za taj naziv dao je član Špiljarske sekcije PDŽ Mirko Malez, tada student geologije, a danas doktor nauka i predsjednik Speleološkog društva Hrvatske.

Osim toga, kada je 1956. osnovana KSPSH, opet se nitko nije našao ponukanim da službeno ili javno prigovori tom nazivu, iz čega proizlazi da nikome nazivi »speleologija« i »speleolog« nisu smetali i da su to onda svi

aktivni članovi speleoloških jedinica u Jugoslaviji smatrali normalnim.

Problemi su izgleda nastali tek 1968. kad sam na V. jugoslavenskom speleološkom kongresu u Skoplju u referatu pod naslovom »Tko ima pravo zvati se speleolog« (skraćeni oblik tog referata štampan je u NP br. 5-6/1969) najavio da će KSPSH tokom idućih godina održati prve ispite i prvu dodjelu naziva »planinar-speleolog«. Unatoč burnoj diskusiji, u kojoj je bilo zagovornika i za i protiv uvođenja takvog naziva u speleološke organizacije u Jugoslaviji, do dana današnjeg na moje izlaganje o pojmu »speleologija«, »špiljarstvo«, »speleolog-amater«, »laik«, »profesionalac«, »stručnjak«, te »planinar-speleolog« nije bilo nikakvog službenog (pismenog) reagiranja.

Što je speleologija

U literaturi na našim jezicima (knjigama, skriptama, priručnicima, člancima u raznim časopisima) do sada se obično pisalo da je speleologija znanost. Speleološka literatura uopće je kod nas u Jugoslaviji nažalost vrlo malobrojna. S tog područja izdano je do danas slijedeće:

— »Osnovna znanja iz speleologije« — skripta — izdala je 1961 KSPSH (S. Božičević je bio jedan od autora, a ujedno i voda I. jugoslavenskog speleološkog tečaja, za čije potrebe je KSPSH izdala ova skripta).

— »Jamarski priročnik« — izdalo ga je 1964. Društvo za reziskovanje jam Slovenije i

— »Osnovi speleologije« — štampano 1968. kao udžbenik, autor dr. Jova Petrović (sada predsjednik Speleološkog društva Srbije i Speleološkog saveza Jugoslavije).

Iz navedenih izdanja citiramo definicije za speleologiju. »Speleologija je nauka o pećinama, tačnije rečeno, prema izrazu koji potiče od grčke riječi spelaion = šupljina i logos = učenje. To je nauka o svim podzemnim šupljinama stvorenim prirodnim procesima u površinskim stenovitim delovima zemljine kore« (dr. Jova Petrović, »Osnovi speleologije«).

»Jamoslovje (speleologija) pa je tudi vedno pomenbnejša panoga znanosti«, odnosno »Špiljarstvo (speleologija) je također važna grana znanosti« (dr. Ivan Gams, poglavje »Reziskovanje jamskih oblik in nastanka Jame« u »Jamarskom priročniku«).

»Speleologija ili nauka o pećinama mlada je nauka koja nije stekla još svoju popularnost i

za njene rezultate znade samo malen broj stručnjaka i istraživača. Međutim, danas se već mora misliti o jednoj široj interpretaciji pojma »speleologija«. Ta je nauka u našoj zemlji, a i uopće u svijetu, do te mjere proširila područje svog djelovanja i interesa, da se postaje nazivom niti izdaleka ne iscrpljuje njen sadržaj« (ing. S. Božičević u poglavljiju »Zašto istražujemo pećine i ponore?« u skriptama »Osnovna znanja iz speleologije«).

Ako pogledamo što piše o speleologiji u našoj enciklopediji naći ćemo slijedeće: »Speleologija — nauka o prirodnim šupljinama u Zemljinoj kori, koje se mogu neposredno istraživati. S. je kompleksna nauka; obuhvata geografiju, geologiju, paleontologiju, šipiljsku meteorologiju, hidrologiju, biologiju i antropologiju. U speleologiju ulaze i tehnički istraživanja podzemlja« (6. knjiga Enciklopedije Leksikografskog zavoda, Zagreb 1969).

U stranoj literaturi mjerodavna je knjiga »Spéléologie« koju je izdao Speleološki savez Francuske 1966. u Parizu, a odgovorni urednik joj je glavni tajnik Speleološkog saveza Francuske Géo Marchand. Francuska je vodeća zemlja u speleologiji u svijetu, pa stav SSF o tom pitanju ima svoju vrijednost. Na str. 153. piše: »Spéléologie: technique de l'exploration des cavernes, et aussi étude scientifique des cavernes« (Speleologija je tehnika istraživanja prirodnih podzemnih šupljina a također i znanstveno proučavanje prirodnih podzemnih šupljina).

Analizirajući spomenute definicije i knjige gdje su definicije objavljene može se konstatirati da jedino dr. Jova Petrović i dr. Ivan Gams smatraju da je speleologija samo znanost. Unatoč tome sadržaj knjige »Jamarski priročnik« obuhvaća i aktivnosti koje ne možemo smatrati znanstvenim (speleološku opremu, crtanje nacrta, spašavanje i dr.). Dr. Jova Petrović u svojoj knjizi obraduje samo znanosti koje ulaze u speleologiju, a veliki broj speleoloških istraživanja je izveo uz pomoć planinara-speleologa iz Beograda za koje se opet ne može reći da se znanstveno bave speleologijom. Sadržaj »Osnovnih znanja iz speleologije« obuhvaća sve aktivnosti koje ulaze u speleologiju isto kao i »Jamarski priročnik« i spomenuta francuska knjiga »Spéléologie«.

Nije na odmet spomenuti da su sadržajem, programom i manifestacijama svih do sada održanih speleoloških kongresa (i jugoslavenskih i svjetskih) bile obuhvaćene sve aktivnosti koje su sadržane u programu rada KSPSH, pa tako i u programu ispita za dobivanje planinarskog naziva — speleolog. Na osnovu ovoga izlazi da je speleologija kompleksna aktivnost (u koju su uključene i znanstvene i neznanstvene aktivnosti) u vezi s podzemnim šupljinama koje su nastale prirodnim procesima. To je ujedno i stav KSPSH.

Zbog takove definicije speleologije jasno je da su izrazi »speleologija«, »šipiljarstvo«,

»pećinarstvo« i »jamarstvo« jednoznačni i da označuju isti pojam, odnosno iste aktivnosti.

Sve sam ovo do sada iznio radi toga da objasnim pojam speleologija a ne riječ speleologija. Neki autori su do sada polazili od objašnjenja riječi speleologija, tumačeći sastav te riječi (grčki *spelaion* = prirodna podzemna šupljina, *logos* = znanost) i na temelju toga izvlačili zaključak da je speleologija samo znanost o prirodnim podzemnim šupljinama (npr. članak D. Jakčina u NP 5-6/1969 pod nazivom »Da li je naziv speleolog ispravan?«).

Neosporna je činjenica da se danas u Hrvatskoj, u Jugoslaviji i u svijetu speleologijom bave ljudi raznih profesija. Netko se speleologijom bavi znanstveno, dok se drugi bave speleologijom iz neznanstvenih pobuda. Smatram da je zato pogrešno upotrebljavati nazive »znanstvena« i »amaterska« speleologija, jer se takovim nazivima ne određuje vrsta (opseg) djelatnosti već samo način na koji se netko bavi tom djelatnošću.

Tko se i kako bavi speleologijom u Hrvatskoj

Da bi bilo jasno šta znači kod nas u Hrvatskoj baviti se speleologijom znanstveno ili iz neznanstvenih pobuda potrebno je najprije dobro poznavati prilike u speleologiji u Hrvatskoj. Potrebno je znati prije svega tko se uopće na bilo koji način u Hrvatskoj bavi speleologijom. Tu su u prvom redu članovi speleoloških odsjeka planinarskih društava (u daljnjem tekstu SOPD). Sada ih u Hrvatskoj ima sedam i to u društvinama »Željezničar«, »Velebit« i »Zagreb-Matica« iz Zagreba, »Dubovac« iz Karlovca, »Platak« iz Rijeke, »Mosor« i »Split« iz Splita. Njihovi su članovi putem speleoloških odsjeka organizaciono ujedinjeni u KSPSH. Broj članova SOPD varira iz godine u godinu, ali se kreće oko broja 100. Njihova djelatnost je čitaocima dobro poznata putem ovog časopisa i putem časopisa SOPD »Željezničar« iz Zagreba »Speleolog«. S druge strane postoji u Hrvatskoj društvena organizacija koja se isključivo bavi speleologijom, a to je Speleološko društvo Hrvatske (SDH).

Na svim do sada održanim kongresima izvještaj o radu na polju speleologije u Hrvatskoj podnosi se odvojeno i posebno za SDH a posebno za KSPSH i SOPD. Da bi se to izbjeglo, na kongresu u Skoplju je bilo predloženo da Speleološka društva po republikama predstavljaju vrhovni organizacioni forum svih speleoloških jedinica u republici, odnosno da SD imaju funkciju Speleološkog saveza republike. Na godišnjoj skupštini SDH održanoj odmah nakon kongresa u Skoplju (početkom 1969) u našoj republici to ipak nije postignuto, već su u Upravnim odborima SDH ušli pojedinci (ondašnji predsjednici ili pročelnici SOPD i KSPSH), a ne predstavnici pojedinih speleoloških jedinica. U SDH se može učlaniti tko god hoće, odnosno tko plati članarinu. Od 1969. god. predsjednik SDH je dr. Mirko Malez. Najviše zbog nedostatka finansijskih

sredstava SDH je od svoje posljednje godišnje skupštine (1969) manje aktivan.

Vrlo kratko vrijeme (1968. god) postojala je i radila špiljarska sekcija u okviru Saveza izviđača, a postoje i danas grupe izviđača po izviđačkim odredima u Zagrebu koje se povremeno i nedovoljno organizirano bave speleologijom. Pred desetak godina radila je i Speleološka sekcija Geografskog instituta u Zagrebu u kojoj su bili najaktivniji prof. Ivo Baučić i prof. Zlatko Peponik.

Osim ovih dobrovoljnih organizacija (jer se u SOPD i u SDH može učlaniti tko god želi i da bi se postalo članom nije potrebno imati neku određenu kvalifikaciju ili zanimanje niti neko određeno znanje iz speleologije) u Hrvatskoj se speleologijom bave i neke ustanove. Budući da je broj ustanova i ljudi koji se u tim ustanovama bave speleologijom malen, to će ovdje govoriti konkretno i o osobama.

Najaktivnija ustanova u tome je Institut za geološka istraživanja u Zagrebu i u njemu dipl. ing. geologije Srećko Božičević. S obzirom da je on u Institutu jedini (barem do sada) koji se bavio speleološkim istraživanjima on je, da bi obavio određeni zadatak, uzimao suradnike izvan Instituta. Suradnici su najčešće bili članovi SOPD (najviše iz »Željezničara« u Zagrebu), a rijede studenti geologije i drugi. Na terenu su svi zajedno činili homogenu ekipu. Kod takvih istraživanja elaborat o speleološkom istraživanju isključivo je radio voda istraživanja tj. ing. Božičević.

Sličan način suradnje postojao je i s Jugoslavenskom akademijom znanosti i umjetnosti, odnosno s geologom dr. Mirkom Malezom koji je vršio speleološka istraživanja. Budući da su njegova istraživanja uvek bila orijentirana više na paleontološka a ne na čisto speleološka istraživanja, to su njezini suradnici u tom poslu bili ili manuelni radnici (seljaci) ili članovi SOPD ili studenti geologije i geografije. Obradu podataka s takovih istraživanja iz potpuno razumljivih razloga isključivo je vršio dr. M. Malez.

Ranijih godina je slična praksa bila i s dr. Beaticom Đulić, koja je proučavala šišmiše i druge životinje koje žive u spiljama, a kao suradnike za odlazak u spilje koristila je članove SOPD i studente biologije. Obradu podataka i tu je isključivo vršila dr. B. Đulić.

Sa svim spomenutim osobama osobno sam sudjelovao u istraživanjima, pa su mi obim posla, vrsta rada i suradnika i vođe istraživanja vrlo dobro poznati.

Od biologa speleologijom se u Hrvatskoj bavi i dr. Ivan Meštrović, no on do sada za svoje suradnike nije koristio članove speleoloških odsjeka već svoje najbliže suradnike u poslu (asistente i studente).

U Republičkom zavodu za zaštitu prirode radio je i još sada radi prof. Ivo Bralić (prije je na tom mjestu radio ing. Mate Huljev) koji se u sklopu opće zaštite prirode u Hrvatskoj povremeno bavi i zaštitom speleoloških

objekata u Hrvatskoj. U akcijama i manifestacijama Zavoda u vezi zaštite spilja u Hrvatskoj gotovo uvijek su sudjelovali i članovi SOPD.

S ovime su nabrojeni svi koji se u Hrvatskoj stalno bave speleologijom. Kratkotrajna izuzetna bavljenja ovdje nisu uzeta u obzir (snimanje za TV, suradnja s JA i SUP-om i dr.).

Speleologija u okviru planinarstva je stručna djelatnost

Članovi SOPD dobrovoljno su učlanjeni u svoje odsjekte i speleologijom se bave zbog vlastitog zadovoljstva. Oni na istraživanje ne moraju ići ako im se neće, to im nije dužnost niti služba. Za istraživanja koja oni organiziraju sami snose troškove (kod većih istraživanja dio troškova obično snosi ili matično planinarsko društvo ili KSPSH). Međutim kada ti članovi odlaze na istraživanja za neku od spomenutih ustanova, onda dobivaju dnevnicu i eventualno odštetu za opremu. U tom slučaju ti planinari-speleolozi postaju profesionalci kao što je i njihov voda. Tako se planinari-speleolozi u jednom slučaju pojavljuju kao amateri (kad idu na istraživanja za svoj račun), a u drugom kao profesionalci. Ovdje posebno želim naglasiti da se kod izraza amater mora isključivo misliti na čovjeka koji za svoju aktivnost (speleološku) nije plaćen (ne dobiva financijsku naknadu).

Sasma je pogrešno poistovjetiti izraz amater s izrazom nestručnjak, kao što bi se moglo zaključiti iz članka S. Božičevića u NP 7-8/1971. Ako netko već smatra planinare-speleologe amaterima, sasma je sigurno da oni ne moraju zato biti i nestručnjaci u speleologiji. Brojni speleološki tečajevi, seminari, savjetovanja, planinarsko-speleološke škole i drugi oblici obrazovanja članova SOPD, o čemu ovaj časopis redovito obavještava, sasvim dovoljno govore tome u prilog. U programu školovanja članova SOPD obuhvaćena su sva područja speleologije i to: povijest speleoloških istraživanja, geološka razdoblja, krški oblici, postanak speleoloških objekata, speleološki oblici, voda u krškom podzemlju, klima u speleološkim objektima, sadašnji oblici života u krškom podzemlju, ostaci života u speleološkim objektima, speleološka oprema, način istraživanja, izrada nacrta, fotografiranje u podzemlju, dokumentiranje speleološkog istraživanja, opasnosti, prva pomoć i spašavanje iz speleoloških objekata, organizacija istraživanja, iskoristavanje speleoloških objekata u turističke svrhe i kultura speleoloških akcija.

Onaj koji je prošao navedeno gradivo i položio ispit — vjerujem da se svaki može složiti s ovom konstatacijom — sigurno nije laik ili nestručnjak u speleologiji, ali je isto tako lako moguće da može postati i stručnjak iz jednog ili više područja speleologije. Zbog

toga smatram velikom greškom poistovjeći-vati »amatersku« speleologiju s »planinarskom«. Na osnovu članka S. Božićevića moglo bi se zaključiti da bi jedini stručnjaci u Hrvatskoj bili oni koji se sada bave speleologijom izvan planinarske organizacije (S. Božićević, M. Malez, B. Đulić, I. Bralić, I. Meštrov). Nitko od planinara nikada nije poricao da se spomenuti ljudi ne bave speleologijom znanstveno, no to ne znači da se samo oni mogu smatrati stručnjacima u speleologiji. Spomenuti ljudi su bez sumnje stručnjaci u određenoj grani speleologije (geologiji, biologiji, hidrologiji) i to im nitko ne osporava, ali se ne može za njih tvrditi da su stručnjaci u speleologiji u općem smislu, a istovremeno to isto poricati članovima SOPD, među kojima ima stručnjaka u nekoj drugoj grani speleologije (tehnici istraživanja, opreme, spašavanju). Da je npr. spašavanje iz speleoloških objekata visoko stručna djelatnost očito dokazuje činjenica što u slučaju potrebe nitko ne traži pomoć od znanstvenih institucija koje se bave speleologijom nego od planinarske organizacije.

Osim toga u redovima aktivnih planinara-speleologa ima i studenata geologije i medicine, pa i diplomiranih geologa, inženjera tehničkih znanosti i drugih akademskih naslova, pa je zato primjena izraza »amaterska« speleologija (a podrazumijevati pri tom speleologiju u okviru planinarstva, a članove SOPD nestručnjacima ili laicima) u svakom slučaju u ovom časopisu neodrživa.

Podjela značaka i naziva »speleolog«

Podjela značaka i naziva »speleolog«, koju je KSPSH izvršila 1970. godine, izazvala je kod nekih starijih ili bivših članova SOPD

izvjesno neslaganje s izvršenim izborom ljudi koji su značke i naziv dobili bez polaganja ispita. Ovdje treba naglasiti da je o kriteriju za dobivanje naziva i značke, kao i o svim predloženim ljudima, raspravljala KSPSH više od godinu dana. O tome su bili obaviješteni svi speleološki odsjeci, jer upravo oni su i davali prijedloge. Svi aktivni članovi SOPD raspravljali su o tome, a konsultirani su i stariji članovi SOPD.

Ovdje nije mjesto za objašnjavanje zašto je netko dobio, a drugi nije dobio taj naziv i značku. Svaki član SOPD ima još uvijek pravo preko svog odsjeka dati KSPSH obrazloženi prijedlog za izmjenu ili dopunu postojećeg popisa, kao što je to npr. učinio SOPD »Dubovac«.

Odluke stručnih komisija PSH ne moraju uvijek biti najbolje, ali pošto su rezultat dogovora članova Komisije, kao takove one su punovažne. O svom radu svaka komisija (pa i KSPSH) podnosi izvještaj IO PSH (odnosno skupštini PSH) i njemu je odgovorna.

Ukoliko se pojedinac, član planinarske organizacije ne slaže s odlukama i akcijama bilo SO-a, PD-a, KSPSH i IOPSH, on to može regulirati na uobičajeni način i dogovorno, najprije u matičnom SO-u i PD-u, a onda u KSPSH i IOPSH.

Pošto su u ovom časopisu do sada redovito objavljivani izvještaji o radu KSPSH, bilo kao posebni izvještaji bilo u sklopu izvještaja IOPSH, iz kojih je bilo moguće dobiti sliku rada KSPSH, prepustam čitaocima da sami ocijene da li je objektivno i u redu da se »Božić i njegovoj komisiji« pripisuje »nepoznavanje činjenica, neobjektivni kriterij, simpatije i antipatije, potcenjivanje i precjenjivanja«, pa bilo to i iz pera člana redakcijskog savjeta NP, glasila PSH.

SPILJARSKA ŠKOLA U ZAGREBU

Pod pokroviteljstvom Planinarskog odbora grada Zagreba a u organizaciji Speleološkog odsjeka Planinarskog društva Sveučilišta »Velebit« održana je speleološka škola u vremenu od 15. ožujka do 16. travnja ove godine. Školu su vodili šestorica instruktora iz »Velebita«, nosioci zvanja »Speleolog« Dvojica od njih su ujedno i pripravnici Gorskog službe spasavanja. Ovakav kadar iškusnih instruktora omogućio je uspješno održavanje škole.

Još početkom mjeseca siječnja razrađen je detaljan plan publikacija i reklame škole. U okviru propagande tiskana je brošura, prikladnog formata u kojoj se nalaze osnovni podaci i raspored predavanja i vježbi škole. Tiskano je i stotinjak velikih plakata koji su bili postavljeni na svim značajnijim punktovima u gradu i okolici (planinarski domovi, fakulteti, srednje škole, Samobor, Sesvete.) Svestrana reklama donijela je vidne rezultate. Za školu se prijavilo 32 polaznika.

Održano je pet predavanja popraćenih kolor-dijapositivima, tijekom kojih su se sudionici škole

upoznali s temama vezanim za speleološku aktivnost i djelatnost (geologija krša, speleomorfologija, opasnosti u speleologiji, prva pomoć, spašavanje, topografsko snimanje, organizacija speleologije u Hrvatskoj, organizacija speleoloških istraživanja). Predavanja su se održavala srijedom u prostorijama društva, a nedjeljom se izlazilo na izlete, vježbe i istraživanja, tijekom kojih su se polaznici škole upoznali sa speleološkom opremom i njenom upotrebot te s kretanjem i orientacijom na terenu.

Opći je dojam da su polaznici škole dosegli solidan nivo znanja, kako teoretskog, tako i praktičnog.

Na sastanku SO PD »Velebit« održanom po završetku škole zaključeno je da je škola u cijelosti uspjela te da je njen održavanje pozitivno djelovalo na razvoj odsjeka, speleologije i popularnosti planinarstva uopće. Predloženo je da i slijedeće godine odsjek organizira školu.

Miron Kovačić

VLADIMIR REDENŠEK
1887-1972

U dubokoj životnoj dobi, dne 2. III 1972., godine, umro je nestor, inicijator i osnivač planinarske speleologije u Hrvatskoj, koji je već dio svoga života posvetio prirodi, planinarstvu i speleologiji.

Zauvijek je iz naše sredine otišao čovjek koji je mlađom naraštaju otvorio neslućene vidike u nepoznati svijet, podzemni svijet našeg krša Like, Gorskih Kotara i Dalmacije, svijet vječne tmine s nenadmašnom raskošnom ljepotom vitkih do gigantskih oblika spiljskog ukrasa.

Umro je najveći propagator prirodnih ljepota krša u nas, ali njegov svjetli lik planinara-speleologa ostat će duboko urezan u srcima njegovih sljedbenika, a njegovo ime ostat će za vječna vremena zapisano na svjetlim stranicama povijesti speleologije i prirodoslovne znanosti.

Vladimir Redenšek je rođen 9. VI 1889. u Odrini kraj Zagreba. U Zagrebu završava klasičnu gimnaziju i upisuje studij farmacie, koji nenadano napušta i posvećuje se službeničkom pozivu kod Jugoslavenske željeznice. Iz zdravstvenih razloga odlazi prijevremeno u mirovinu i od tada se sav posvećuje amaterskom radu na području speleologije.

Godine 1930. prvi puta upoznaje i doživljava podzemni svijet i od tada neprekidno, četrdeset i dvije godine, pretežno sam samcat, obilazi bespuća ličkog krša u potrazi za novim, nepoznatim i manje znamenitim spiljama, jamama i ponorima. Za sve to vrijeme pobilježio je preko devet stotina speleoloških objekata, a preko dvije stotine i pedeset ih je osobno posjetio. Ubrzo je shvatio da besciljno lutanje i zalaženje u podzemlje ne može biti samo sebi svrhom i tako počinje sve više pažnje posvećivati sićušnim, neuglednim bezočnim kukcima, koje je pronalazio na vlažnim spiljskim stijenama. Dugi niz godina marljivo prikuplja podzemnu faunu i brižno bilježi nalazišta, dok konačno nije načinio vrijednu entomološku zbirku, koja čeka na znanstvenu obradu. U želji, da svoje oduševljenje i radost užitka, koje mu je pričinjala ljepota podzemlja, podijeli sa znancima i priateljima, Redenšek se odlučuje da na svijetlo dana donese bar dio te ljepote. S pomoću foto-aparata, gotovo muzejske vrijednosti, snima prve fotografije. Beskonačno oduševljenje, koje ga nikada nije napušтало, navodi ga na razmišljanje, kako da privuče i druge prijatelje prirode u carstvo djevičanske prirodne ljepote, ali uspijeva mu to tek poslije rata, kada je zainteresirao Planinarski savez Hrvatske za svoje ideje.

Godine 1949. njegovom inicijativom Planinarsko društvo »Zagreb« osniva prvu špiljar-

sku sekciju i od tada veliki broj mlađih planinara slijedi svog učitelja entuzijasta i velikog pobornika zaštite prirodnih ljepota i rijetkosti. Nešto kasnije Vladimir Redenšek osniva speleološku sekciju u planinarskom društvu »Željezničar«. Kao pročelnik i najiskusniji špiljar izabran je u Planinarskom savezu Hrvatske za referenta za špiljarstvo. U tom svojstvu povezuje se radi suradnje s brojnim znanstvenim radnicima, institutima i institucijama. Kao dugogodišnji funkcijoner Planinarskog saveza Hrvatske bio je vrlo aktivan i neumoran društveni radnik te je niz godina obavljao i druge dužnosti u Savezu. Za svoj samoprijegorni rad dodijeljena mu je Zlatna značka Planinarskog saveza Jugoslavije.

Godine 1953. rad Vladimira Radenšeka na polju speleo-entomologije, kojoj je posvetio polovicu svoga života, okrunjen je blistavim uspjehom, koji je doživio malo koji amater. Te je godine u znanstvenom svijetu, na stranicama entomologije, upisano novo ime za čitavi rod i vrstu do tada još nepoznata kukca, koji živi u podzemlju ličkog krša. U stručnom časopisu »Acta Musei Macedonicici Scientiarum Naturalium« Tome I No 5 10. X 1953., naša uvažena znanstvena radnica i suradnik entomološkog odjeljenja Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Skoplju Zora Karaman objavljuje rezultate svoga istraživanja pod naslovom »Über neue Coleopteren

aus Jugoslavien, insbesonders aus Mazedonien», u kojima navodi i ime do tada nepoznatog kukca koji je blizak srodnik roda Sphaerobathyscia, kukca iz spilja u Sloveniji, iz grupe B Theleomorpha III (Jeannel, 1924). Z. Karaman nazvala je taj rod i vrstu po pronalazaču, marljivom speleologu iz Zagreba, Vladimиру Redenšeku, REDENŠEKIA LIKANA. Vladimir Redenšek je tog kukca našao u Cerovačkim pećinama i pećini Svetinja kod Gračaca u Lici 2. VIII 1948. godine.

Godine 1958. slovenski entomolog B. Sket objavljuje u »Bulletin scientifique« Tome 4 No 4 od 7. VII 1959. rezultate svog istraživanja i između ostalog navodi da je Vladimir Redenšek iz Zagreba u Siničić-pećini kod Brinja našao novu podvrstu račića roda Niphargus koji predstavlja morfološku vezu između vrste Niphargus orcinus Jos. i Nip-

hargus kolombatovići Kar., te mu u čast pronalazača dodijeljuje imena Niphargus orcinus redenšeki.

Vladimir Redenšek doživio je da vidi plod svog četrdeset i dvogodišnjeg htijenja i nastojanja, da prirodne ljepote podzemnog svijeta približi ljubiteljima prirode. Stotine i stotine speleologa diljem cijele naše domovine slijede njegove utrte staze. U znak zahvalnosti za sve učinjeno na polju speleologije u Hrvatskoj, prilikom podjeljivanja amaterskog zvanja »Speleolog« u okviru planinarstva, Komisija za speleologiju Planinarskog saveza Hrvatske, dodijelila je svom nestoru značku speleologa pod rednim brojem 1.

Svi smo duboko dirlnuti gubitkom druge i prijatelja, ali svjetla uspomena na njegovo besmrtno djelo ostati će trajno među nama kao nepresušno vrelo kojim će se napajati novi mlađi naraštaji žedni znanja.

FEDOR KOŠIR 1908-1972

Peti broj »Planinskog vestnika« obavijestio nas je na svojim prvim stranicama, da je 31. ožujka ove godine umro dugogodišnji predsjednik Planinske zveze Slovenije Fedor Košir.

Njegove brojne prijatelje i čitavu našu planinarsku javnost duboko je potresla ova iznenadna tužna vijest.

Uvijek nam je teško shvatiti kada iz naše sredine nestane jedan onako aktivan, neuromoran i ugodan čovjek, kakav je bio Fedor Košir. Sjećanje na susrete s njim u planinama, na skupštinama, na otvorenjima planinarskih kuća i planinarskim sastancima, na raznim skupovima u domaćim i stranim planinarskim središtima, opetovanje mi dovodi pred oči sliku njegova uvijek prijaznina i nasmijana lica, kao i sliku njegove dinamične, a ipak smirene pojave.

Fedor Košir bio je na čelu Planinske zveze Slovenije skoro dvadeset godina, od 1947. do

1965. godine, pa je tako njegov rad na tom području označio jedno vrlo bujno razdoblje razvitka slovenskog planinarstva.

Košir je rođen 25. studenoga 1908. u Ljubljani, gdje je i diplomirao 1933. godine na Pravnom fakultetu. Nakon Oslobođenja vršio je dužnost na raznim visokim funkcijama, a od 1948. pa do svoje smrti bio je javni pravobranilac SR Slovenije. Od svojih mlađih dana bio je izvrstan sportaš, oduševljeni skijaš i planinar, koji je obišao mnoge vrhove planina diljem čitave Jugoslavije.

Pored odlikovanja Planinarskog saveza Jugoslavije i Planinske zveze Slovenije, primio je također zlatne značke Planinarskog saveza Hrvatske te Bosne i Hercegovine. Kao politički i društveni radnik primio je i velik broj drugih visokih odlikovanja i priznanja.

Hrvatski planinari, koji su ga često susretali i na našim planinama, sačuvat će trajnu uspomenu na druga Fedora Košira.

PLR

Ing. TOMISLAV BEDENKO 1902-1972

U 70. godini života umro je 27. lipnja poznati zagrebački planinar ing. Tomislav Bedenko, inženjer ekonomije, rođeni Zagrepčanin. Još prije rata bio je član HPD-a, da bi poslije rata postao aktivni član PD »Zagreb-Matica«, u kojem je ostao sve do trenutka smrti. Omiljen i popularan i kao aktivni skijaš, a kasnije kao vaterpolist-sudac, bio je poznat i kao planinarski fotograf. Mladim generacijama redovito je držao predavanja uz svoje dijapositive prikazujući im ljepote naših krajeva. O našoj zemlji držao je predavanja i u inozemstvu (Austri-

ja), uvijek s ponosom ističući ljepotu krajeva u kojima je živio i u kojima se kretao sve dok je imao snage. Uspomena na skromnog, jednostavnog čovjeka, uvijek prisutnog u razvoju fizičke kulture, posebno planinarstva, ostati će u trajnom sjećanju i mladim generacijama kao i njegovim vršnjacima i kolegama. »Naše planine« su u njemu izgubile jednog od vrijednih suradnika i pisaca. Posljednjem ispråčaju, na Mirogoju 29. lipnja, bio je prisutan velik broj planinara i sportaša koji su tako odali posljednju počast svom nezaboravnom drugu i prijatelju.

Još jednog iz plejade starih planinara nema među nama.

Posle kraće bolesti umro je u Beogradu 14. IV 1972. godine Ljubiša Šijački, inženjer šumarstva i profesor Šumarsko-tehničke škole u Kraljevu. Rođen je u Kruševcu 31. VII 1913. godine. Osnovnu školu učio je u Kraljevu, a gimnaziju u III muškoj u Beogradu. Još kao mlađ zavoleo je prirodu i kao takav bio je član izviđača. Ljubav prema prirodi bila je presudna da izabere poziv šumarskog inženjera. Prva služba mu je bila u Prijepolju, ali ubrzo prelazi u Cačak u Šumarsku školu, a kada je škola premeštena u Kraljevo i on prelazi u Kraljevo gde ostaje do kraja svog života.

Posle oslobođenja, kada je planinarstvo u Srbiji uzealo maha, postaje član planinarskog društva »Kablar« u Cačku, odmah po njegovom osnivanju. Kao vrlo vredan i agilan stalno je biran u upravu društva na razne funkcije, ali se najviše zadržao na funkciji sekretara društva, gde je sa svojom pedantnošću vrlo uspešno vodio i sredio dokumentaciju i statističke podatke o radu društva. Po prelasku škole u Kraljevo odmah osniva pri-

školi planinarski ogrank »Mladi šumar« koji je bio u sastavu planinarskog društva »Gvozdec«. I ovdje je neprekidno biran u upravu društva na razne funkcije. Učestvovao je na svim planinarskim sletovima, Pohodima mладosti i drugim planinarskim akcijama. Na njih je uvek vodio svoje đake-planinare, koje je mnogo voleo i bio cenjen i poštovan od njih. Prešao je Slovensku transverzalu br. 1, kao 208 po redu. Odlikovan je srebrnom značkom Planinarskog saveza Jugoslavije i Plaketom za zasluge povodom sedamdesetogodišnjice planinarstva u Srbiji.

Njegov vedar i vesel lik ostaće za uvek u sećanju njegovih učenika, kolega-profesora, predstavnika Planinarskog saveza Srbije i mnogobrojnih planinarskih drugova i prijatelja, koji se okupiše na njegovom grobu 16. IV 1972. godine, na poslednjem zajedničkom izletu, gde mu odadoše poslednju poštu govorima učenika, kolega-profesora i planinara i položiše vence na njegov grob kao simbol zahvalnosti za njegov životni doprinos planinarstvu i ovom društvu uopšte.

Miodrag Krunić

PRVENSTVENI USPONI

PRVENSTVENI SKIJAŠKI SILAZ NIZ SI STIJENU VELIKOG KAMENCA NA PRENU

Prvi penjali Adam Dražen (1945) i Ante Bedalov Hrvje Lukatela, Branko Šeparović i Borislav Aleraj, svi iz AO »Velebita«. Silaz je izveden 25. III 1972.

Pristup. Od planinarskog doma na Bijelim Vodama strmo gore na JI greben Velikog Kamenca i njime na vrh (1843) za dva sata. Prodružiti preko vrha dolje do malog sedla (5 min.).

Pristup je moguć i sa sedlom Prijevorac po SZ grebenu, što je povoljnije, ako se dolazi sa Jezera.

Ulag. Sa malog sedla, na mjestu gdje to dozvoljavaju strehe, ulaz u stijenu, i držeći se uglavnom kulaora, spust dolje do podnožje stijene.

Teškoća IV, prosječni nagib 40°, maksimalni nagib 60°, visina stijene 400 metara, vrijeme skijanja oko deset minuta.

Povratak. Dolinom u dom na Bijelim Vodama (15 min.).

Primjedba. Cijeli greben je okrunjen velikim strehama koje mogu otežati ili onemogućiti ulaz u stijenu, a ujedno su razlog stalne opasnosti od lavina.

Borislav Aleraj

MANASLU OSVOJEN S NAJTEŽE STRANE

Austrijska himalajska ekspedicija uspjela je doći na vrh Manaslu (8150 m) postigavši rekord time što se uspela najtežim, južnim prilazom, po prvi put u povijesti Himalajizma. Na vrh se popeo 25. travnja 29-godišnji član ekspedicije Reinhold Messner. Dvojica od devet članov austrijske ekipe poginula su u ponoć 23. travnja kada se snježna lavina survala na mjesto kampiranja. Poginuli su 28-godišnji Schilk i 29-godišnji Franz Jager.

Veliki Kamenac (1843 m)
Foto: H. Lukatela

SMJER ZA GITARU U JJZ STIJEKI KLEKA

Prvi penjali Jasmin Geršić, Marijan Čepelak i Borislav Aleraj 30. VIII 1970.

Pristup. Od planinarskog doma markiranim putem za vrh do mjesta gdje se odvaja put za Klečice. Još oko dvadeset metara lijevo i gore pod stijenu (20 min.).

Uzak. Smjer počinje zarasim širokim žlijebom desno od velikih prevjesa.

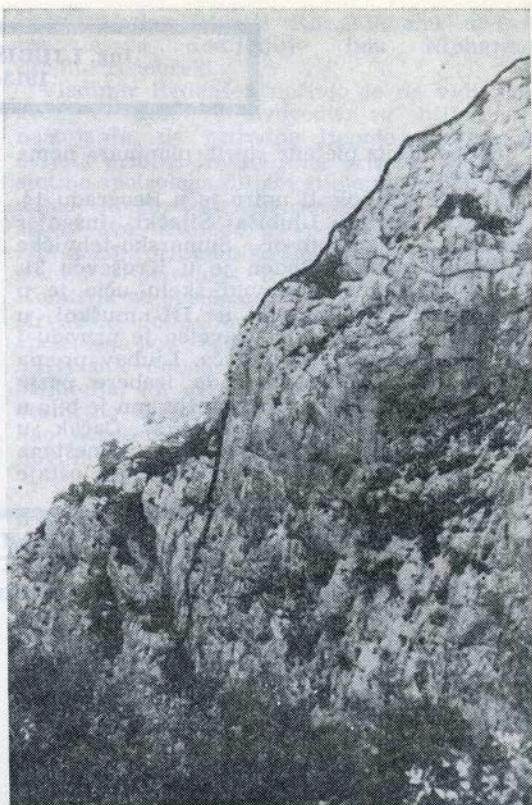
Opis. Po žlijebu na veliku travnatu policu. Po njoj lijevo gore do mjesta, od kojeg bi daljnje prijećenje prestalo biti šetnja. Odavde ravno gore jednu dužinu po vertikalnoj razvedenoj stijeni (IV) do police. Dalje gore u prevjesni kamen. Kroz njega (V, k) na greben. Po grebenu lagano prema vrhu Kleka.

Visina stijene 150 m, teškoća IV, V, II, vrijeme penjanja prvi penjača 2 sata.

Silaz: S vrha Kleka markiranim putem do doma (20 min.).

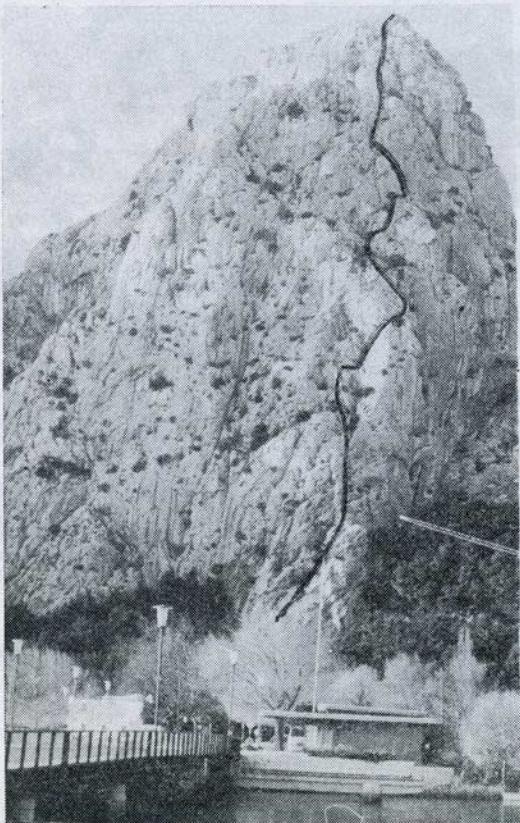
Primjedba. Prije nekoliko godina su vjerojatno po sličnom smjeru stijenu prepenjali penjači Ribarović, Smerke i Slezic. Budući da to nisu nikada objavili, mi smo smjer doživjeli kao prvenstveni. Učinio nam se zgodnim, pa u želji da ga i drugi vide, objavljujemo ovaj opis. Usput rečeno, među zagrebačkim penjačima smjer je već dosta popularan. Do sada već ima desetak ponavljanja.

Borislav Aleraj

Stup Babjače u istočnoj stijeni Peruna

Foto: F. Adam

Smjer za gitaru u JJZ stijeni Kleka (prva družina, kroz zarasli žlijeb u donjem dijelu, zakrivena je drvećem)

Foto: B. Aleraj

STUP BABJAČE U ISTOČNOJ STIJEKI PERUNA

Prvi penjali Adam Dražen (1945) i Ante Bedalov (1952) 5. 12. 1971.

PRISTUP. Autobusom u Omiš te na desnu obalu Cetine. Treća glava desno od mora.

OPIS.: Ulaz gdje stijena ulazi najniže u šumu. Po stupu 2D do veće travnate police. Po razlokanoj ploči ravno gore (IV), zatim prečnica desno do grmlja. Desno preko prevjesa (-V) na brid. Desnom stranom brida 1D do obrasle police. Još desno gore oko brida u žlijeb, a odatle ravno gore po razvedenom terenu na vrh.

OCJENA: — III, s jednim detaljom V, visina stijene 100 m, vrijeme prvi penjača 2 sata.

Ante Bedalov

GREBEN JUTO U ISTOČNOJ STIJEKI PERUNA

Prvi penjali Adam Dražen i Ante Bedalov 5. 12. 1971.

PRISTUP kao za stup Babjače, samo do prve glave desno od mora.

OPIS. Ulaz u sam greben. Zatim nešto lijevo u ploči preko par prevjesa (K) i izači na sam greben. Dalje do vrha sve grebenom (lako).

Ocjena: I — II, jedno mjesto — V, 80 m, 1 sat.

Silaz za oba smjera lagan u svim smjerovima.

Primjedba urednika. Usponi su izvedeni u Poljičkoj planini koja se pruža od Omiša do Stobreča. Prema vojnoj karti Perun se zove najzapadnija kota iznad Stobreča.

Ante Bedalov

20 GODINA SARAJEVSKOG »OZRENA«

Od 12 sarajevskih planinarskih društava, 5 su proslavila 20-godišnji jubilej postojanja i rada. Posljednji dvadesetogodišnjak koji u 1972. godini slavi jubilej jeste PD »Ozren«.

»Ozren« je »rođen« na najvišem nivou planine Treskavice. Naime, 1952. godine jedna grupa planinara-radnika preduzeća »Zrak« Sarajevo, na samom vrhu Treskavice (2088 m) dogovorila se da pri svome radnom kolektivu osnuje planinarsko društvo. Sto je rečeno — to je i učinjeno! I, poslije samo četiri dana priprema Sarajevo je dobilo novo društvo »Ozren« sa 53 člana u startu (danas broji 300 članova).

O toga dana »rođenja« do danas proteklo je punih 20 godina. Za to vrijeme planinari »Ozrena« obišli su skoro sve planine i najviše njihove vrhove u Jugoslaviji, pa i neke inostrane. Gazili su nogostupima proletara, spuštali se u ponore i pećine, odakle su vadili kosti boraca, nedužnih žrtava i narodnih heroja (Janka Balorde i dr.). Obišli su mnoge trase planinarskih transverzala, učestvovali na planinarskim orientacionim takmičenjima, na kojim su jedanaest puta osvajali prva mesta na republičkom prvenstvu BiH, stizali su na vrijeme na mnoge akcije gss-a, a alpinisti su osvojili mnogobrojne prvenstvene smjerove u ne-pristupačnim stijenama bosansko-hercegovačkih planina.

Pored tih velikih planinarskih uspjeha, članovi »Ozrena« su dobrovoljnim radom izgradili planinarski dom na istoimenoj planini kod Sarajeva. Dom na Ozrenu (1310 m), svećano je otvoren 1959. godine, ima 420 metara korisne površine, tj. osam soba sa 47 ležaja, kuhinju, trpezariju, dva balkona, vodu, agregat i veliko dvorište. Dom je stalno otvoren i djelomično obskrbljen. Inače, do doma se može stići svakim vozilom (na 300 metara do doma). Dom je prva polazna tačka Sarajevske planinarske transverzale.

Koliko je »Ozren« ostvario međudruštvenu planinarsku suradnju, kao i saradnju sa ostalim društveno-političkim organizacijama u Sarajevu, najbolji dokaz su mnogobrojne čestitke i pokloni koji su pristigli za 20-godišnji jubilej.

Tačnije, na jubilarnoj skupštini, koja je održana 4. maja 1972. godine sa preko 200 članova i gostiju, svih 20 »diskutantata« predalo je prigodne poklonе. Pored ostalih darova, predstavnik Skupštine opštine Novo Sarajevo, poklonio je milion starih dinara, što su prisutni, u znak zahvalnosti, popratili dugotrajanim aplauzom.

Više članova Društva dobilo je počasne značke PS Jugoslavije i PS Bosne i Hercegovine, a najveća priznanja i nagrade dobio je Josip Srempt, dugo-godišnji predsjednik Društva i višegodišnji predsjednik Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine.

»Ozren« je u znak zahvalnosti i priznanja svojim dugogodišnjim vrijednim članovima i svima onima koji su na bilo koji način pridonijeli uspješnom radu za proteklih 20 godina, dodijelio veoma lijepe spomen-plakete i značke. Ukupno je dodijeljeno 70 plaketa.

Po svemu sudeći, članovi »Ozrena« u narednim godinama još više će »zasukati rukave« i krenuti većim koracima u razvoju planinarske organizacije.

U. B.

PD »PRENJ« U MOSTARU

Planinarsko-smučarsko društvo »Prenj« — Mostar, ove godine organizuje marš »Tragom četvrte ofan-zive«. Ovaj marš treba da preraste u mars omiljene grada Mostara kao tradicionalni.

Start je od legendarnog mosta na Neretvi u Jablanici, a cilj na Tjetništu, u dolini heroja.

Međutim, organizator se još nije odlučio da li će maršrute voditi putem Vrhovnog štaba i Centralne bolnice ili tragom Desete hercegovačke brigade. U svakom slučaju, bez obzira koji se pravac odabere, učesnici marša će preći cijeli Prenj i Zelengoru, kao i dijelove Visočice i Treskavice.

Na nedavno održanoj skupštini, izneseno je da ovo društvo broji 620 članova i da su, pored izleta, članovi najaktivniji na radnim akcijama koje izvode na opravci i održavanju domova Rujište, Bijele i Jezerce.

Članovi Stanice GSS Mostar su ujedno najaktivniji članovi uprave, na izletima i na radnim akcijama. Ova Stanica broji 20 članova.

Na skupštini je donesen zaključak da se ove godine završi markiranje Hercegovačke planinarske transverzale. Ova transverzala obuhvaća najljepše hercegovačke planine: Prej, Cvrnicu, Cabulju i Velež.

Na skupštini je dato zaslужno priznanje jednom od najaktivnijih članova društva Tonči Mlinariku, koji je izabran za doživotnog počasnog predsjednika.

U. B.

VIESTI IZ SARAJEVSKIH PLANINARSKIH DRUŠTAVA

21. redovna godišnja skupština PD »Treskavica« donijela je osobne novine. Naime, nakon punih 18 godina — koliko je uspješno obavljao dužnost predsjednika Aleksandar Obradović, po vlastitoj molbi i želji razriješen je ove dužnosti. U znak zahvalnosti za 20-godišnji rad, njegovi dugogodišnji saradnici i prijatelji uručili su mu vrijedan poklon: kristalni pehar sa posvetom, a članovi Društva izabrali su ga za doživotnog počasnog predsjednika. Za novog predsjednika izabran je Drago Entraut, istaknuti planinar BiH, dojam bosansko-hercegovačkog alpinizma i gorski spasavac. Ovim novim izborom, članovi »Treskavice« očekuju da će u ovoj i narednim godinama postići još veće i bolje rezultate u radu i time pridonijeti unapređenju planinarske organizacije.

* * *

Na 20. godišnjoj skupštini Planinarsko-smučarskog društva »Prijatelj prirode«, inače društva ptt radnika, 1972. godina je proglašena jubilarnom. Program rada, koji je obiman i raznovrstan, pored ostalog predviđa da svi mlađi poštari, članovi radne zajednice PTT Sarajevo, postanu i aktivni članovi »Prijatelj prirode«.

* * *

Tradicionalni »Bjelašnički dan«, koji je svake godine održava na planini Bjelašnici u organizaciji istoimenog Društva, ove zime nije održan. Razlog je epidemija variole i nedostatak snijega na Bjelašnici.

* * *

Gradski planinarski savez, koji za protekle tri godine nije održao godišnju skupštinu i čiji se rad nije osjećao posljednje dvije godine, nedavno je održao vanrednu godišnju skupštinu na inicijativu Planinarskog saveza BiH. Novozabrani članovi uprave već su »zasukali rukave« i, uz pomoć svih sarajevskih planinarskih društava (ima ih 12) koja su obećala pomoći, postići će značajne rezultate. Za predsjednika ovog Saveza izabran je Milodrag Voj, aktivni planinar (koji nema automobil), inače sudija Okružnog suda.

U. B.

MARŠ PLANINARA I STUDENATA

Tradicionalni deseti marš studenata i planinara »Tragom vrhovnog štaba NOR-a« ove godine je održan 20. i 21. maja, zajedno s akcijom Planinarskog saveza Jugoslavije »80 vrhova za Titov rođendan«. Za dva dana, u subotu i nedjelju, učesnici marša prešli su oko 50 km, od Zenice, preko Stranjana, Lische, sela Vukotići, Šerića do Bistričaka.

Umorne učesnike marša na Liscu je dočekao topao čaj, a malo zatim i obilan ručak. Začas je nestalo umora, smjenjivale su se zabavne narodne i partizanske pjesme. Odnekud se našao i futbal, počeo je nogometni turnir. Igrali su srednjoškolci, članovi Gorske službe spasavanja, planinari, stu-

denti I i II. Ne zna se pobjednik. Igralo se kao da niko nije pješačio 20 kilometara — mladost i društvene igre čine svoje.

Navečer, logorska vatra, a oko nje kozaračko kolo. Svi su veseli, pjesma odjekuje, čuje se u hruškama šumovitih planina. Ispod nas vijugava Bosna i rasvjetljena Zenica, ponekad se čuje glas dželke, iznad nas zvijezde, na dohvati ruke i TV-relej, vidi se i trag mlaznjaka. Spavanje u domu je priča za sebe. Kako smjestiti 170 ljudi u 48 kreveta? Tek se sad moglo doznati da ima i predstavnika iz Sarajeva, Zagreba, Banjaluke, Mostara, da ima vojnika, srednjoškolaca, a i tri studenta iz daleke Srijeme.

Na spavanje se rano otišlo jer se moralo rano ustati. Debela vunena čebad dobro su došla i onome na klupi, na podu, na sastavljenim stolovima, na kamini ili ispod stola. Voda marša, Rešo, usaglo je svjetlo u 23 sata, ali su vesele šale i anegdote razbijale san i razveseljavale umorne studente i planinare. Bio je to pravi kviz humora i dosjetki.

Rano ujutro, uz šaroliku melodiju slavuju i ševa, kroz rosnu travu i mrišljivu šumu, krenula je kolona na sam vrh Lisca (1317 m). Odavde je pucao vidik na obližnji Vlašić, na snježne visove Vranice i Bjelashnice, zatim na Tajan, Tvrtkovac, Smetovo i druge planine. Sve se vidjelo kao na dlanu, iskusniji planinari su objašnjivali šta je iza ove ili one sive izmaglice, kote, planine. O značaju i ideji akcije »80 vrhova za Titov rodendan« učesnicima marša govorio je predsjednik Regionalnog savjeta planinara Zenice drug Miro Ceranić, a zatim su svi prisutni u svoje knjižice utisnuli žig Lisca koji će 25. maja biti predat drugu Titu zajedno sa drugih 79 vrhova širom Jugoslavije. Poslije zajedničkog fotografiranja kolona je uz partizansku pjesmu krenula preko livada, šumovitih prevoja, od izvora do izvora.

Ovdje se osjećao kontrast boja crnogorice i bjelogorice, cvijeća sa zelenom travom, mlađe i stare sume čije je poneko stablo vjetar oborio dan dva ranjene.

Maršovsku kolonu u selu Šerići dočekao je Rasin »Zvijžda« sa svojim mještanima. U ovom selu je boravio vrhovni štab NOR-a 1943. godine kad se vojska kretala od Sutjeske prema Jajcu. Ovdje su studenti sastavili telegram koji će podsjetiti druga Tita na boravak u ovom kraju. Po povratku u Zenicu ispred zgrade Metalurškog fakulteta čitav marš se pretvorio u kozaračko kolo, što je izazvalo živo interesovanje prolaznika, otvarali su se prozori okolnih kuća, saobraćaj je stao, djeca su ostavila svoju igru i dotrčala da vide oduševljenje na platou ispred fakulteta.

Na kraju je pročitan pozdravni telegram drugu Titu za njegov 80. rođendan.

Abdulah Hodžić

VI. REDOVNA IZBORNA KONFERENCIJA PSS VOJVODINE

U subotu 22. IV ove godine je u prostorijama SOFK Vojvodine u Novom Sadu održana VI. redovna izborna konferencija PSS Vojvodine.

Konferenciji su prisustvovala 44 delegata iz 18 planinarskih društava širom Vojvodine, a svojim prisustvom su je uveličali i Bučar Tone, potpredsjednik PZ Slovenije, Aleksandar Posteljnik, sekretar PSJ, Božidar Veljković, potpredsjednik PSS Srbije, Milojko Tubić, predsjednik SOFK Vojvodine i drugi gosti.

Poslije usvajanja Poslovnika i čitanja izvještaja o radu PSS Vojvodine za period 1970–71. godine, razvila se vrlo plodna diskusija. U diskusiji su sudjelovali delegati iz svih regija Pokrajine, a također i gosti. Predstavnik PZ Slovenije je uručio spomen-plaketu i poželio mnogo uspjeha u daljem radu svim planinarima Vojvodine.

Za predsjednika PSS Vojvodine ponovo je izabran Milan Kiždoranski, a također je izabran i novi Izvršni odbor od 21 člana. Izabrana su i petorica predstavnika PSS Vojvodine u Izvršni odbor PSS Srbije.

Na kraju je održana svečana sjednica Izvršnog odbora na kojoj su podijeljene plakete PSS Srbije zaslužnim planinarama iz Vojvodine.

Ing. P. Zatezalo

POHOD PLANINARA KROZ GUPČEV KRAJ

U želji da na poseban način obilježe svoju dvadeset-godišnjicu postojanja, a istovremeno da se uključe u predstojeću veliku proslavu 400. obljetnice seljačke bune, planinari Donje Stubice, odlučili su se na organiziranje posebnog pohoda. Odlučeno je da to bude »Pohod planinara kroz Gupčev kraj«, odnosno pohod planinara kroz najuži Gupčev zavičaj, sela i zaseoke iz kojih su prije četiri stotine godina u boj protiv zloglasne vlastite krenuli Gupčevi puntari, pa i sam Gubec.

U nedjelju 11. lipnja svanuo je divan sunčan dan, bez oblaka na nebnu. Trasa pohoda bila je već ranijih dana obilježena plavo-žutom markacijom, pa su u rano nedjeljno jutro planinari Stubice samo pripremili kontrolne točke: 1. Donja Stubica, 2. Grabriva, 3. Hizjakovec, 4. Brezje i 5. Gupčeva lipa u Gornjoj Stubici. U sedam sati svi su bili na svojim mjestima i pohod je započeo. Prve kontrolne kartice otkupio je popularni zagorski planinar Lujček-Lujo Herceg iz Budinšćine i grupa omladinaca iz PD »Ravna gora« Varaždin. Oni su odmah krenuli trasom i bili svakako među prvim prolaznicima ove trase.

Vlakom u 9 sati stigla je iz Zagreba i drugih mjesta poveća grupa planinara, koju su na stanicu dočekali glazbenici PD »Zanatlija« iz Zagreba. Živa, šarolika grupa prošla je kroz mjesto i od zgrade Općinske skupštine započela obilazak trase. U međuvremenu bilo je još manjih i većih grupa i pojedinaca koji su krenuli na ovaj pohod.

Trasa puta vodila je sudionike pohoda obroncima Medvednica s kojih se pružaju lijepi vidici na sve strane. Ambijentom »Grabrine« mnogi su bili posebno oduševljeni, no valjalo je krenuti dalje. U selu Hizjakovcu, prema znanstveno utvrđenim podacima, živjela je prije četiri stotine godina obitelj Gubec i još neke obitelji seljačkih puntara, pa je već pomisao na tu činjenicu bila značajan prilog vrijednosti obilaska ove trase. Prošavši kroz selo Brezje, obilaznicu su se ubrzo našli na mjestu odakle im se pružio jedan od najljepših pogleda u ovom kraju: pogled na Gupčevu lipu uz staru župnu crkvu i obližnji humak Samci, gdje su upravo u toku intenzivni radovi na uređenju spomen-objekta »Gupčev dom« i budućeg spomenika seljačkoj buni i Matiji Gupcu.

Pod drevnom Gupčevom lipom bila je poslijednja kontrolna točka i podjela spomen-značaka s likom lipe. Ovim dolaskom povijesnoj lipi, planinari su ujedno obilježili i deset-godišnjicu postavljanja spomen-ploče, koju su ovdje postavili stučki planinari u čast i na sjećanje Matiji Gupcu. On je s ovoga mjeseta poveo zagorske puntare u borbu za slobodu i pravdu.

Time je pohod službeno završen. Većina od kojih dvjesta planinara-sudionika ovog pohoda, nije međutim odmah napustila Gupčevu lipu. Otvorene su torbice i ruksaci, naručivalo se od skromnih ugostitelja one krčmice pod starim deblim, a u nekoj ustaně gladi i žedi pjevalo se, sviralo i plesalo još dugo vremena.

Organizatori puta, članovi PD »Stubičan« primili su iskrena priznanja za dobru i originalnu organizaciju pohoda, tim više kada se zna da se radi o društvu skromnih snaga. Sudionici pohoda bili su u najvećoj mjeri zadovoljni dolaskom u Gupčev kraj, a to je najbolja nagrada organizatorima ove akcije.

Pokrovitelj ove priredbe, »Večernji list«, dodjelio je društvinama s najvećim brojem sudionika zlatne plakete. To su PD »Željezničar«, PD »Zanatlija« i PD »Zagreb-Matica« iz Zagreba, PD »Ravna Gora« iz Varaždina i društvo čija je ekipa došla iz najudaljenijeg mesta-PD »Zanatlija« Osijek.

Tomislav Stunić

600 PLANINARA NA VRHU UČKE

U akciji »80 vrhova za 80. rođendan maršala Tita izvršili su planinari Rijeke i Opatije u organizaciji OPS Rijeka masovni pohod na Učku. Približno je bilo 600 planinara iz društva »Tuhobić«, »Opatija«, »Torpedo«, »Kamenjak«, »Učka«, i »Platak«. Na vrhu Učke održan je zbor planinara koji je otvorila Marica Tomaško, predsjednik PD »Opatija«. Na zboru je govorio predsjednik OPS-a Stanko Višić, a u ime društveno-političkih organizacija Rijeke, Opatije i Istre savezni poslanik

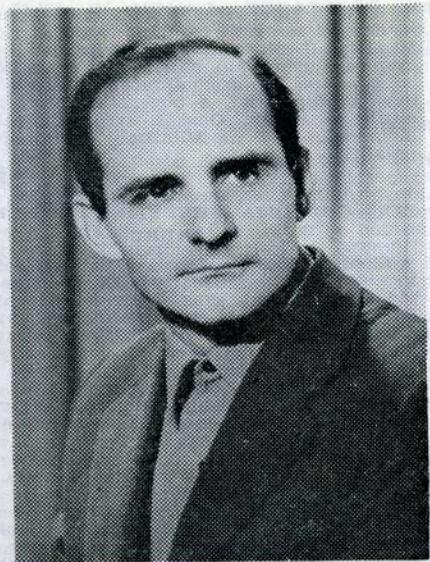
MIRKO POPOVIĆ, DOBITNIK »12-APRILSKE NAGRADE GRADA ZENICE«

Među deset dobitnika tradicionalne dvanaestopaprilske nagrade grada Zenice ove godine se našao i jedan planinar. To je drug Mirko Popović. Konkurenca je bila veoma jaka, svaki kandidat je morao imati dobro obrazloženje. Zenica je grad sa mnogo poduzeća, ustanova, škola, sa mnogo inženjera, lječnika, profesora, racionalizatora i drugih pregalaca, pa je nagrada jednom planinaru tim značajnija i draža. Ovo pogotovo radi toga što, priznali mi to ili ne, u mnogim centrima i gradovima planinarstvo opada, jenjava, dok se to za Zenicu ne može reći. Ovdje je planinarstvo u punom usponu. Prošle godine dvanaestopaprilsku nagradu dobila je PD »Željezara«, a ove godine, evo, dobio ju je i jedan planinar, najaktivniji planinar u ovom regionu. Mirko Popović je rođen 1929. u Drvaru, gdje je sa porodicom učestvovao u NOB-i. U posjeratoj obnovi i izgradnji zemlje učestvovao je dobrovoljno u mnogim radnim akcijama. Veoma je predan i kao društveno-politički radnik u svojoj radnoj organizaciji.

Na amaterskoj osnovi od 1961. godine aktivno radi u planinarskoj organizaciji Zenice i Bosne i Hercegovine. Od 1963. godine je član Upravnog odbora i blagajnik (knjigovoda) PD »Željezara«, od 1966. član Regionalnog savjeta Travnika odnosno Zenice, od 1964. član Izvršnog odbora PS BiH, a od 1969. član Narodnog odbora PS BiH. Od osnivanja svog društva 1961. godine Mirko je izražio njegov najaktivniji član i neumorni organizator svih akcija koje su planinari Zenice pokrenuli. Svi uspjesi ovog društva vezani su u većem dijelu za nesebičan i stalni rad ovog čovjeka.

Trebalo bi zaista mnogo prostora pa da nabrojimo sve akcije i zadatke koje nikako drugi nije mogao (iz raznih razloga) organizovati, početi i završiti. Mirko je »djevojka za sve«, dnevno zna raditi i po deset sati na rješavanju administrativnih poslova, na blagajni, na pošumljivanju, omavljajuju članstvu, na organizaciji susreta, izleta, marševa itd. Pokušao je da izračuna koliko je kilometara prošao krstareći planinama, ali nije uspio.

Kada počne da priča o planinarstvu, imate dojam da slušate ozbiljno predavanje. Tako plastično priča, da biste i sami, ako ste i zakleti neprijatelj pješačenja, počeli razmišljati o korisnosti, potrebi izleta na okolna brda, posebno u

Zenici. Njega će duboko dojmiti nekulturni odnos prema planini i šumi, vrijeda ga svaki papir ili boca bačena na livadama Smetova. Planinari Zenice su sigurni da je ovogodišnja nagrada konačno došla na pravo mjesto, u ruke najvrednijeg amatera – ljubitelja planine.

Do sada je Mirko Popović odlikovan od Predsjednika Republike Medaljom zasluge za narod (23. 11. 1965), a od PS BiH zlatnom značkom za posebne zasluge u razvijanju planinarstva (1964). Deseta godišnja skupština Društva, pored još predloženih aktivista za počasne značke, predložila je da i PS Jugoslavije dodijeli drugu Mirku zlatnu značku.

Abdulah Hodžić

Lucijan Kos. Trsatska glazba uveličala je proslavu – na vrhu Učke prvi put je svirala limena glazba, ranije nikada. Nakon zbora je održano orijentacijsko natjecanje »Trophej Tušobić«. Poslana je brzjavna čestitka drugu Titu. Položeni su vijenci na spomenike NOB-a. Nakon svečane proslave upriličeno je planinarsko veselje, organizirani grupni izleti na okolne vrhove, a alpinisti su demonstrirali svoje vještine. Akcija na Učki je vrlo uspjela. Prenošena je radio stanicama, po televiziji Zagreb, te registrirana u štampi.

Stanko Vičić

IZABRANI ČLANOVI ZA EKSPEDICIJU NA PIK KOMUNIZMA

Nakon svestrane analize 16 prijavljenih kandidata za sudjelovanje na alpinjadi »Pik Komunizma 1972« komisija u sastavu: dr Marijan Breclj, dr Miha Potočnik, ing. Pavle Segula, Franci Savenc, Bine Vengust itd., izabrala je četiri kandidata: Franca Jeromena i Janeza Rupara iz AO Ljubljana i Marijana Srečnika i Ludviku Rožiću iz AO Tržič. Pri izboru uzeti su u obzir planinarski staz, broj uspona i njihova kvaliteta, dosadašnje sudjelovanje u ekspedicijama, dob, perspektivnost, prilagodljivost i znanje ruskog jezika. Među prijavljenim kandidatima bili su, uz slovenske planinare, po jedan iz Hrvatske i iz Crne Gore.

MARKIRANA KRATICA SATORINA — MLINIŠTE NA VELEBITU

Posjetiocu Velebita sigurno će biti zadovoljni što je jedna važna kratica pročišćena i markirana. Naročito će biti zadovoljni oni koji s Alana idu prema Skoropcovu i žele se popeti usput na Satorinu, jer će ovom kraticom uštedjeti skoro dva sata i još uživati u divnom pogledu sa Matijević briježa na Satorinu i na more.

Članovi PD »Visočica« iz Gospića, njih sedmica, ostvarili su svoju davnu želju da srede ovu kraticu, pa će prikazati put njome.

Sa vrha Satorine krene se prema moru nizbrdo; na stazi koja okružuje vrh Satorin nalazi se znak kojim se kreće na Matijević brijež. Pažljivi promatrač odmah će uočiti da je tu nekada postojala dobra staza, a na pojedinim mjestima još i danas se vide stare markacije. Idući po najnovijim oznakama prelazi se jedna mala kosa, a zatim ulazi u ugoden šum gdje ubrzano počinje lagani uspon na Matijević brijež. Izlaskom iz malog pojasa klekovine prelazi se Matijević brijež po oznakama na kamenju, a zatim počinje silazak. Kroz uski pojasa klekovine i preko jedne male livadice izbije se na primorsku padinu. Tu odmah počinje oštri silazak kratkim serpentinama po davno izgrađenoj stazi, koja izbjija na jednu ugodnu livadu promjera oko 100 metara. Na toj livadi postavljena su tri kamena

do oznake gdje se ponovno ulazi u bukovu šumu. Spuštajući se ovuda izbjije se točno na Korito iznad Mliništa. U silaznom dijelu puta ovo je ujedno i granica Šumarskih odjela. Put traje jedan i pol do dva sata. Već samo skraćenje u vremenu opravljava uloženi trud, a pogled sa Matijević brijeđa divan je užatak. Odsada svi posjetiocici Satorine mogu ovuda ići na Mlinište i sigurno je da neće požaliti.

Ante Rukavina

IX. GODIŠNJA SKUPŠTINA »PAKLENICE« U ZADRU

U planinarskom domu u Velikoj Paklenici na Velebitu održana je 4. lipnja IX. godišnja skupština zadarskog planinarskog društva »Paklenica«. Osim članova, skupštini su prisustvovali predstavnici Saveza organizacija za fizičku kulturu općine Zadar, predstavnici Nacionalnog parka »Paklenica«, JNA i brojni građani — ljubitelji prirode.

Na skupštini je istaknuta raznolikost rada Društva, koje obuhvaća niz specifičnih aktivnosti — od speleologije i zaštite prirode do organizacije pohoda i rekreacionih izleta. Iako je u proteklim godinama — između ostalog istaknuto je na skupštini — bilo velikih teškoća u radu, ipak je zabilježena znatna aktivnost. S više od 400 svojih aktivnih članova, od kojih su 75% omladinci i omladinke, PD »Paklenica« danas se može ubrojiti među najmasovnija društva u Zadru. Izuzetna pažnja usmjerena je na izgradnju novih i održavanju već postojećih planinarskih objekata: planinarskog doma i skloništa na Ivinim Vodicama, obnavljanje posteljine i inventara u njima te održavanje i obilježavanje starih i otvaranje novih planinarskih puteva. Naime, obnovljena je markacija skoro na svim stariim planinarskim putevima na području koje pokriva Društvo i otvoreni su novi putovi, i to na pravcima: Anić Luka — Ivine Vodice i Milovac — Bojinac — Stražbenica — planinarski dom, istaknuto je u izvještaju o radu Društva za protekli period. Osim toga, naglašeno je da su planinari svoje objekte i puteve održavali uglavnom vlastitim sredstvima i dobrovoljnim radom. U 1970. i 1971. godini dato je 2.500 dobrovoljnih sati čija vrijednost se cijeni na cea 50.000 dinara — rekao je predsjednik Društva. Istakao je i to, da je u ovom izvještajnom periodu izletništvo bilo najmasovniji i najuspješniji vid planinarjenja, što potvrđuje podatak da je organizirano više stotina izleta sa nekoliko tisuća učesnika po planinama širom našeg zemljevine i van nje. Rečeno je i to da su, osim nešto speleološke, specijalizirane planinarske aktivnosti slabije razvijene, jer Društvo nije imalo dovoljno sredstava, a pomoći sa strane bila je veoma mala.

Većina učesnika u diskusiji založila se za još veću masovnost, za pronaalaženje novih formi i sadržaja rada i za još veću aktivnost u radu. Skupština je poterala potrebu da se odgovorne strukture u komuni još više zainteresiraju za rad jednog ovakvog masovnog i s više aspekata korisnog društva, da se Društvo još više poveže s radnim i drugim, posebno sa školskim i omladinskim organizacijama u kojima postoje potencijalne mogućnosti za još veće uključivanje mladih u planinarske aktivnosti. Naglašeno je i to da izletništvo ostaje i dalje osnovni i najmasovniji vid planinarjenja, koje u uvjetima dužeg nedjeljnog odmora naših radnih ljudi poprima sve veći značaj i omogućava sve češći boravak građana u prirodi, a naročito u planini. Zbog toga se nameće potreba još čvršćeg i boljeg povezivanja s turističkim i izletničkim organizacijama u Zadru. Također je istaknuto, da se i dalje mora posvećivati pažnja i specijalnim planinarskim aktivnostima. Te aktivnosti su u prvom redu alpinizam, speleologija, gorska služba spasanja i mnoge druge aktivnosti, koje će obogatiti sadržaj rada, zainteresirati omladinu i osposobiti je za korišćenje najtežeg zemljiste i snažanje za kretanje na njemu. Osobito je naglašena plodonosna saradnja PD »Paklenica« sa JNA.

Na skupštini su podijeljeni »Počasni znakovici« nazaslužnjim članovima Društva između VIII i IX skupštine s kojima ih je odlikovalo Planinarski savez Hrvatske. Podijeljena su dva zlatna, četiri

srebrna i pet brončanih znakova. Zatim je izabran novi Upravni i Nadzorni odbor i Sud časti, te prihvaćeni zaključci za još bolji rad u narednom periodu.

D. P.

VI. MEMORIJALNI SKIJAŠKI POHOD »TRAGOM 26 SMRZNUTIH PARTIZANA«

I ove je godine PSH, u organizaciji PD »Vihor« iz Zagreba, organizira tradicionalni pohod tragom povijesnog marša Druge brigade XIII primorskog divizije. Ta je brigada u veljači 1944. godine prešla put od Drežnice do Vojnog Tuka uz velike napore i poteškoće. Inače lijepi i životopisni Gorski kotar pokazao je tada svoju surovu stranu. Brigadu je pratilo veliko nevrijeme sa snježnim mečavama i hladnoćom. Živa u toplojermu spustila se tih dana na minus 30 Celzija. Posljedice tog nevremena pokazale su se pred kraj puta, kilometar-dva od prvih kuća Vojnog Tuka. Tu, nadomak cilja, na Matić-poljani, smrznulo se 26 partizana iscrpljeno velikim snijegom i studenim. U spomen tih hrabrih boraca organiziraju se već nekoliko godina za redom razne prirede u kojima sudjeluju preživjeli borići, sportaši i gostoljubivi narod onoga kraja. Želja da se tom povijesnom partizanskom maršu dade i planinarsko obilježje ponukala je planinarsku organizaciju da svake godine organizira memorijalni pohod za planinare na relaciji Jasenak — Tuk. U ovogodišnjem planinarsko-skijskom pohodu sudjelovalo je 19 planinara i to: 6 članova PD »Vihor«, 4 PD »Runolist«, 2 PD »Sutjeska«, 2 PD »Sljemec« i po jedan iz PD »Zagreb«, PD »Lipa«, PD »Japetić«, PD »Torpedo« i PD »Jankovac«. Za razliku od prošlih godina ovaj put je u akciji bilo zastupljeno više planinarskih društava. Nažalost, sedam planinara je u poslijednji čas odustalo, čime su onemogućili sudjelovanje drugim planinarama koji su morali biti odbijeni radi popunjene broja. Planinarska društva bi morala povesti više računa o tome koga šalju na takve akcije, kako se ne bi te prije polaska ustanovilo da polovice prijavljenih nema.

Pohod je započeo 26. veljače rano ujutro u Jasenkama. Magla i težak mokar snijeg otežavali su kretanje smione kolone planinara. Na svu sreću nije bilo hladno, a ni mnogo snježnog snijega tako da su se uspjeli probiti Begovom stazom ispod veličanstvenih Bijelih i Samarskih stijena do Plane. Tu su imali kratak odmor, a zatim krenuli dalje cestom do Matić-poljane. Dugotrajan, ali ne i pretežak marš, uspješno je savladala i jedna članica PD »Vihor« kao i jedan 55 godina stari planinar. Na Matić-poljani je održana mala komemoracija i na spomenik položen vijenac napravljen od jelenovih grana. Povodom te proslave PD »Vihor« je izradio posebni spomen-žig čiji je otisak mogao dobiti svaki sudionik ovogodišnjeg marša, a i svi ostali posjetiocici koji su tog dana došli u planinarski dom u Tuku.

Ivica Mesić

NAŠI NA KILIMADŽARU

Početkom svibnja grupa naših planinara osvojila je Kilimandžaro (6010 m), najviši vrh Afrike. Među njima bila su i dva člana zagrebačkog planinarskog društva »Vihor« Fred Židan i Ivica Mesić. Na vrh su se popeli iz Tanzanijske, kao što je bilo planirano. Vremenske prilike bile su alpinistima naklonjene, tako da je uspon protekao bez većih nepričika koje u ovo godišnje doba znaju prouzrokovati velike kiše.

POGINUO ALPINIST U VELIKOJ PAKLENICI

U okviru tradicionalne alpinističke akcije koja se odvija svake godine za promajskih praznika u obliku penjačkog logora pod stijenom Anića kuka u Velebitu, ove godine bio je rekordan broj sudionika, među kojima vrlo mnogo Slovenaca. Nažalost, ovaj put logor nije sretno protekao. Poginuo je 20-godišnji Mihel Robnik, alpinist iz Maribora. Nesreća se dogodila još prije nego je stupio u stijenu. Jedan penjač nehotine je srušio u stijeni kamen, koji je pao na glavu nesretnom alpinistu dok je još stajao na podnožju stijene. To je prva smrtna nesreća među planinarama na

Velebitu nakon 1938. godine, kada je u istoj stijeni poginuo zagrebački penjač Dragutin Brahm prilikom prvog pokušaja njezinog osvajanja.

PLANINARSKE ZNAČKE KOJE SE MOGU DOBITI U PSH

Planinarski savez Hrvatske, Savica — Bohinj, Bled 100, Bled — Stari grad, Koča Smrekovac, Glazuta 1080 m (Pohorje), Možirska koča 1344 m, Poštanski dom (Pohorje), Dom planinka (Pohorje), Laško, Dom pod Golicom, Peseč 1382 m (Pohorje), Postojna, Ljubelj 1065 m, Dom na Jezerskom, Hotel Bellevue 1050 m (Pohorje), Spanov vrh 1365 m, Velika planina, Bohinj, Dragatov dom na Homu, Osanjkarica (Koroška), Raduha 2062 m, Vogel 1537 m, Naravske ledine na Koroškem, Slap Savice Bohinj, Jezersko 906 m, III Međunarodni slet Fužine i IV Slet Jasenak.

Cijena pojedine značke je tri dinara. Novac za značke treba platiti na adresu: Planinarski savez Hrvatske, 41000 Zagreb Kozarčeva 22, sa napomenom »za značke».

GODIŠNJA SKUPŠTINA PD »PSUNJ« PAKRAC

Redovna 19. poslijeratna godišnja skupština Planinarskog društva »Psunj« Pakrac održana je 18. II 1972. u punepuno dvoranu hotela »Krndija« kojoj je prisustovalo preko 250 članova, te više gostiju i delegata iz ostalih planinarskih društava. Tako su skupštini prisustvovali delegati iz PD »Kozjak« Kašteli, PD »Klekovača« Prijedor (25 članova), PD »Zeleničar« Vršac, PD »Kozara« Banja Luka, PD »Kamenitovac« Belovar, ispred planinarskog saveza Hrvatske, urednik »Naših planina« dr Željko Poljak, a kao gost skupštini je prisustvovao drug Bogdan Crnobrnja, član Vijeća naroda.

Iz veoma opširnog i dobro pripremljenog tajničkog izvještaja bilo je vidljivo da je rad društva bio veoma uspješan. Odvijao se po sekcijama i ostalim planinarskim aktivnostima, na produbljivanju i proširivanju bratskih i prijateljskih međudruštvenih odnosa, učvršćivanju bratstva i jedinstva među članovima i to ne samo u regionalnim slavonskim okvirima već u republikom i medurepublikom. To se vidjelo i po prisutnosti mnogih delegata iz planinarskih društava širom zemlje čije sudjelovanje na djelu pokazuje da jugoslavenska planinarska organizacija razvija i cementira iskreno bratstvo jedinstvo među svojim članovima. Rad društva odvijao se kroz već uobičajene aktivnosti, kao što su izleti u slavonske planine, planine SR Bosne i Hercegovine, SR Srbije, prisustvovanja sletovima planinara Slavonije, saveznom sletu planinara Jugoslavije na Kopaoniku, orientaciona takmičenja i organizacija veselica i zabave. Kontinuirani rad društva odvijao se preko sekcija, kao što su:

- sekcija za izlete i propagandu
- sekcija za pionire i omladinu
- gospodarska sekcija i
- sekcija za markaciјu.

Na raznim izletima, kojih je bilo 20, sudjelovalo je 389 planinara. Glavnina rada društva i najviše pažnje bilo je, osim izletima, posvećeno održavanju planinarskog doma na Omanovcu na matičnoj planini Psunj (852 m) kao i gradnji i popravci ceste do doma, za što je utrošeno 286 dobrovoljnih radnih sati.

Jedan podatak je vrlo zanimljiv, i vrijedno ga je spomenuti: svaki 10. stanovnik ovoga grada član je planinarskog društva (društvo je u 1971. godini brojilo 687 članova).

Nakon diskusije i pozdravnih govora delegata izabran je novi Upravni odbor od 19 članova. Za predsjednika izabran je ponovno prof. Branko Pruginić. Jedan od zadataka društva je pripremanje za poslyvu 20-godišnjice poslijeratnog aktivnog djejanja društva u mjestu i matičnoj planini Psunj. Zelja je da se ovom jubileju daju šire dimenzije planinarske manifestacije, te da se ukomponira u IX susret planinara Slavonije na Psunj 1973. godine.

Nakon završetka Skupštine dr Željko Poljak održao je predavanje uz dijapositive o usponu na Himalaju, što je pridonijelo potpunoj planinarskoj atmosferi u kojoj je ova skupština završena, a produžila se planinarskom veselicom.

Mladen Šimunović

XVI. SLET PLANINARA HRVATSKOG ZA-GORJA

Svečanost je započeo domaćin, Planinarsko društvo »Milengrad« 13. svibnja, kada su se okupili članovi i evocirali o veoma aktivnoj djelatnosti u dvadeset godina. Pokroviteljstvo jubilarnog sleta prihvatio je Vlado Vušak, predsjednik Skupštine općine Zlatar-Bistrica.

Svanuo je i 14. svibnja, dan rascvjetanog proljeća, najdražeg godišnjeg doba i sedamdesetogodišnjacima i najmladim planinarama. Ni tmurni oblaci nisu ih pokolebali da krenu na već dugo očekivani planinarski pohod. Planinari s područja Sjeverne Hrvatske ranim su jutrom krenuli iz svojih domova, najprije autobusnim prijevozom do Gotalovca — na južne obronke Ivančice. Prema postavljenim su putokazima pošli uzbrdo.

Pred nama se na vidiku pruža široka i veoma blatinjava cesta koju sve više raskvašuju svakodnevne padavine i saobraćajna opterećenost radi obimne eksploatacije ogrevnog i građevnog drva. Gde smo ugledali uske šumskе puteljke, pošli bijnima. Pionirski su planinari radosno skakatali, željni staza koje je obrala debela mahovina, pa su se dečaci i djevojčice osjećali kao da poskakuju po maminim jastucima. Dok smo se penjali uzbrdo, njihov je žamor, razgovor i viku često prekidao slavujev pjev što je odjekivao dolinom. Kao da se i ptice natječu međusobno za ljetno prvenstvo.

U skim šumskim stazama stigli smo našem glavnom zborištu, u podnožju milengradske utvrde. Među lijepim bregovima, pružao nam se na vidiku prostrani gorski plato. Odavde smo začuli najprije zvukove lumenje glazbe koji su se gubili u doline s obje strane zbornog propianka. Nismo se još ni približili središtu zbornog mjesta, osjetili smo miris tradicionalnih pečenjara što su domaćini pripremili u obliku sajamske prodaje pod šatorima.

Kad se okupilo mnoštvo ljubitelja planinskih vrhova i zagorskih prirodnih ljepota, Ljudevit Herceg je u ime PD »Milengrad« iz Budinčine pozdravio goste i domaće izletnike i u uvdnoj riječi najavio da se 16. slet planinara Hrvatskog zagorja održava u jubilarnoj godini 80. obljetnice rođenja druge Tita i 20-godišnjice osnutka i dječjanja planinarskog društva domaćina. Mjesna lumenje glazbe odsvirala je na to himnu »Ljepa naša domovina«, a sa počasne pozornice oglašli su pozdravne riječi predstavnici planinarskih organizacija s područja Hrvatskog zagorja. Kalničkog gorja, Slovenije, Zagreba i Splita. Član odbora Planinarskog saveza Hrvatske pročitao je imena orlikovanih koji su se istakli u aktivnom dvadesetogodišnjem radu PD »Milengrad« u Budinčini.

Kiša je padala u nekoliko intervala, ali se okupljeni planinari nisu razili sa zbornog mjeseta, sve dok nije domaćin obavijestio prisutne da dio programa neće biti moguće izvesti zbog lošeg vremena. Uz zvukove glazbe čulo se i veselih pjesama s raznih strana zborišta. Iskra radošti planula je u srcima mnogih planinara u trenucima čim je ugledao prijatelj svoga znanca, kojeg sretnie samo na takvim skupovima. Iako su kišni mlazovi, praćeni vjetrom, kvasili odjeću, radosne trenutke teško je bilo prekinuti. Kišobrani su nad našim glavama stršili u šarolikim bojama kao da smo u svibnju radost unijeli jesenski štimljenje. Fotamatieri svjedo su snimili svečane trenutke, makanar ispod kišobrana, ali i takva uspomena ostaje nezaboravna i dragocijena.

Razdragoano je oduševljenje na tren prekinuto, a sudionici sletu spustiše se nizbrdo po raskvašenom putu, praćeni nemilosrdnim kišnim pljuskovima. Nisu svi baš lako prošli. Na putu se u smijeh i šalu čulo: Kakvog li je zajec strelj moj prijatelj! Ali je od skliskog pada ostao samo otisak na odjeći. Desilo se tako mlađima i starijima, ali nikakve srdžbe nije zbog toga bilo. Tako smo u šali i prepričavanju veselih doskočica stigli k autobusu. Čim smo se približili, začuli smo zvukove tamburice popularnog ansambla »Brace Benc«. Oni su nam se priključili u povratku jer su prvi dana sudjelovali na svečanoj sjednici PD »Milengrad« iz Budinčine koja je održana u gotalovečkoj osnovnoj školi.

Nastavili smo vožnjom kraj poznata dvorca »Bela« do Varaždina. Tamo smo odsjeli i razgledali park ukrasnog bilja oko varaždinskog starog grada

1 nastavili put u Trakoščan. Kad smo stigli u podnožje tog spomeničkog »bisera prirode i kulture«, dvorac je bio obasjan već željenim sunčevim zrakama ugodne topline. Odmah smo pošli ususret tom, oku ugodnom, starom zdanju usred lijepe mirisne borove šume i jezera u podnožju dvorca. Odjednom u vodi ugledamo svjetluću kicanu arhitekturu nekadašnjih odaja Draškovićeve obitelji i u nama se nehotice pojave misli da nedokućive fantastičnosti iz Andersenovih bajki.

Na tren je naše maštanje prekinuo voda puša, popularni »Pilek Majić, kad reče: »Svi u autobuse!« On je obavio i posljednju proizvod planinarske čete krapinskog gorja. I na kraju našeg putovanja napustili smo sa zadovoljstvom i ugodnim dojmovima trakoščanski krajolik, pa smo uz rijeku Bednju krenuli preko Cerja i Jesenja u Krapinu.

Antun Kozina

PLODAN RAD PLANINARSKOG DRUŠTVA »ŽELJEZARA«

U nedjelju 2. 4. 1972. je na Smetovima održana redovna XI. godišnja skupština planinara Željezare. Loše vrijeme i velik broj vakcinisanih drugova protiv velikih boginja uticali su da ovom skupu ne prisustvuju svi pozvani gosti. Došli su oni najvjerniji.

Sala je bila ukrašena grafikonima, zidnim novinama o smogu, značkama i prigodnim zastavicama, tako da se brzo stvorila radna atmosfera. Skupštini je otvorio dosadašnji predsjednik društva ing. Jure Šapina. Aktivnost društva najbolje ilustrira podatak da je Upravni odbor održao 49 sjednica i da se bavio ne samo sa planiranim zadacima. Izvršni je čitav niz neplaniranih poslova. Održana su dva međudruštvena orientaciona takmičenja, izvedena dva marša (12. aprila i 27. jula), ekipa društva učestvovala je na republičkom orientacionom takmičenju i u orientacionom takmičenju planinara. Udrženja jugoslavenskih Željezara u Smederevu, ekipa pionira na sletu pionira planinara Jugoslavije na Durmitoru, a ekipa omladina na omladinskom susretu planinara Jugoslavije na Popovoj Šapki. U čast proslave 75. godišnjice planinarstva SR Srbije, X. sletu planinara Jugoslavije i 30. godišnjice Kopaonika partizanskog odreda učestvovalo je 25 članova na Kopaoniku 4. jula. Pored navedenog, izvedeno je 25 izleta sa 364 članova na raznim planinama Jugoslavije. Osnovana je stanica gorske službe spasavanja pri Regionalnom savjetu planinarskih društava Zenice. Prvi godišnji zbor članova i pripravnika ove stanice održan je 23. marta 1972. godine na kojem je podnijet izvještaj o radu i problemima stanice.

O radnim akcijama, saradnji sa ostalim društvinama, radu Regionalnog savjeta, održavanju domova i narednim zadacima govorit ćešmo drugi put. Svojom diskusijom drugovi Laganic, Bogeljje, Skegro, Zovko i mnogi drugi pridonijeli su da skupština plodno završi rad, sa novim Upravnim odborom i novim zadacima.

Za predsjednika društva ponovo je izabran ing. Jure Šapina.

Abdulah Hodžić

JUBILARNA SKUPŠTINA SARAJEVSKEGA »BUKOVNIKA«

Dana 21. aprila 1972. godine održana je u amfiteatru Ekonomskog fakulteta 20. redovna godišnja skupština.

Rezultati rada sumirani su u pročitanom referatu, a odnose se na izvršene zadatke, postavljene na proslododišnjoj skupštini a to su: u toku jubilarne godine pripremiti i održati svečanu akademiju u čast 20-godišnjice postojanja društva; među studentskom omladinom počinjati propagandu za upis u društvo, a s tim u vezi održati što više masovnih izleta i tura; da bi se studentska omladina sposobila za razne planinarske specijalističke discipline, uputiti što veći broj studenata na odgovarajuću školovanju; nastaviti na započetom radu oko uvođenja planinarstva, prema već ranije sataljrenom planu, u nastavu na fakultetima.

Za proslavu 20-godišnjice rada društva Odbor je oformio komisiju, no najveći teret oko organizacije

i realizacije ponijele su propagandna i smučarska komisija. Zahvaljujući njihovom radu održana je svečana akademija uz prisutnost velikog broja društvenih, političkih i univerzitetskih predstavnika. Tom prilikom pročitan je iscrpan referat o dvadesetogodišnjem radu društva.

Na masovnom planu postignuti su uspjesi na taj način što su oformljene planinarske družine na svim fakultetima i studentskim domovima.

U saradnji sa gradskim odborom Saveza boraca organizovani su masovni izleti i marševi studenata, kao što je bio tragom oslobođilaca Sarajeva. U toku marša članovi Saveza boraca evocirali su uspomene na dane koji su prethodili oslobođenju Sarajeva. Odaziv za ovaj marš bio je toliki da je društvo moralo ograničiti broj učesnika zbog smještajnih kapaciteta. Osim ovoga marša članovi su se masovno odazvali i jubilarnom »Igmanskom maršu«, a veći broj članova društva učestvovao je i na tradicionalnom maršu na Visojevcu.

U toku godine na orijentacionim takmičenjima učestvuje redovno nekoliko ekipa među kojima ima i ženskih ekipa. Za ovu vrstu planinarske discipline postoji veliki interes među studentima. Ove su ekipе učestvovalе на gradskom i republičkom orijentacionom takmičenju gdje su se ženske ekipе plasirale među pobednike.

Smučarska sekacija naročito gaji tzv. planinarsko smučanje kako bi i u zimskom periodu članovi društva mogli posjećivati planine. No, i pored toga ova je sekacija učestvovala na svim zimskim smučarskim manifestacijama kao što je Bjelašnički dan i Gradsko smučarsko prvenstvo, a u republičkom takmičenju osvojile su žene u pojedinačnoj konkurenцијi prva tri mjesta. Ova sekacija je bila organizator vrlo uspјelog međudruštvenog smučarskog takmičenja i univerzitetskog prvenstva u slalomu.

Da bi među studentima prvih godina stvorili navike za planinarenje, društvo je prišlo organizovanju masovnih izleta, no pošto se tu radi o novajlijama, to su izleti organizovani u bližu sarajevsku okolicu: na Igman, Crepoljsko i Pale. Odaziv ovim izletima bio je stvarno velik tako da je skoro na svakom od tih izleta učestvovalo preko 500 studenata.

Pored ovoga društvo je organizovalo i radne akcije. Obnovljene su oznake prema Bukoviku kao i sa Bukovika do Sumbulovca. Oko planinarske kuće na Bukoviku izvršeno je pošumljivanje golemiti.

Iz navedenih podataka vidi se da su članovi društva i upravnji odbor savjesno shvatili postavljene zadatke u jubilarnoj godini, pa prema tome nisu izostali ni rezultati.

Poslje pročitanog referata učestvovalo je u diskusiji nekoliko studenata. Oni su vrlo konkretno iznijeli neke nedostatke, međutim, neobični utisak ostavio je način njihove diskusije. Ako se uzme u obzir da su to mladi ljudi, a svoje stavove su iznijeli sabrano i ozbiljno kao da iza sebe imaju niz godina provedenih u planinarskom pokretu, onda jasno proizlazi da su i pokraj mladosti to već potpuno oformljeni planinari, odani organizovanom planinarskom rudu, a kada budu jednoga dana završili studije, sigurno neće napustiti planinarski pokret. Bez sumnje, ovo što su postigli je rezultat nesebičnog rada starih članova društva koji su pridonijeli da se generacije studenata odgoje odanom planinarskom radu.

Nakon diskusije podijeljene su diplome i plakete zaslужnim članovima i prijateljima društva, kao i Gradskom odboru Saveza boraca.

Kandidacioni odbor predložio je, a skupština je izabrala novi upravljački, nadzorni odbor i sud časti.

Na kraju je istaknuti planinarski aktivist Uzeir Beširević prikazao seriju dijapoziativa. Ne treba zaboraviti da »Bešo« često prikazuje iz svoje bogate zbirke planinarske dijapoziitive, ali je zapaženo da redovno i sa puno ukusa zna izabrati temu. Tako je i ovoga puta prikazao izvore naših rijeka, njihove kanjone i planinska jezera.

Josip Bačić

„AUTO - COOP“

»AUTO-COOP« je specijalizovano preduzeće za proizvodnju auto-dijelova i mašinsko-industrisku kooperaciju, kao i obavljanje prometa na veliko.

Pored toga je direktni kooperant tvornice TAM u Mariboru, kojoj isporučuje veći broj rezervnih dijelova s važnom funkcijom u vozilima TAM-a, za prvu ugradnju.

PROIZVODI

i rezervne delove za vozilo FAP-a, putničke automobile »ŠKODA«, pored toga obavlja i mnoge poslove u okviru svoga predmeta poslovanja kroz mašinsko-industrijsku operaciju.

Sve svoje proizvode izgrađuje od najkvalitetnijih domaćih i uvoznih materijala, a proizvode koji imaju važniju funkcionalnu namenu u vozilu, obavezno atestira kod tvornice TAM u Mariboru.

NOVI SAD

Planinari!

Posebni odjeli sport-opreme
u robnim kućama NAMA
nude Vam opremu
i prikladnu odjeću:

NAPRTNJAČE

TORBE DOMAČE I UVODNE

PLINSKA KUHALA I GRIJALICE

TERMOS-BOCE ZA PIĆE I HRANU

TURISTIČKE KUTIJE

KOŠULJE

HLAČE

VJETROVKE

KAPE

ČARAPE

I JOŠ MNOGO TOGA...

Odaberite robu u najširem assortimanu, uz
non-stop radno vrijeme, specijalne kredite i
besplatnu dostavu u kuću.

ROBNE KUĆE

nama

ZAGREB